STEDSANALYSE

ÅKREHAMN

Karmøy Kommune 2010

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning ... 3
1.1 Hva er en stedsanalyse? ... 3
1.2 Myter om Åkrehamn ... 4
1.3 Hva er Åkrehamn? ... 5
1.4 Byen Åkrehamn ... 6

2.0 Historisk utvikling ... 7
2.1 Historiske spor ... 8
2.2 Åkrehamn 400-1887 e. Kr. ... 9
2.3 Åkrehamn 1887-1955 ... 10
2.4 Åkrehamn 1955-1995 ... 11
2.5 Åkrehamn 1995-2010 ... 12
2.6 Folketallsutvikling ... 13

3.0 Natur og landskap ... 14
3.1 Overordnede landskapstrekk ... 15
3.2 Topografi ... 16
3.3 Klima ... 17
3.4 Landbruk og miljøinteresser ... 18
3.5 Strandlinjen som fellesressurs ... 19
3.6 Grøntstrukturer i sentrum ... 20
3.7 Viktige grøntrom i sentrum ... 21

4.0 Bebyggelsens organisering ... 22
4.1 Større bebyggelsesmønster ... 23
4.2 Boligbebyggelse ... 24
4.3 Boligtetthet ... 25
4.4 Offentlig bebyggelse ... 26
4.5 Viktige fellesfunksjoner ... 27
4.6 Sentrumstruktur ... 28
4.7 Eiendomsstrukturer ... 29

5.0 Møtesteder ... 30
5.1 Idrett og rekreasjon ... 31
5.2 Serveringssteder ... 32
5.3 Tro og livvsyn ... 33
5.4 Møteplasser for barn ... 34
5.5 Kultur og foreningsliv ... 35
5.6 Viktige byrom ... 36
5.7 Aktivitet over tid ... 37

6.0 Transport og trafikk ... 38
6.1 Riksvei 47 ... 39
6.2 Overordnet samferdsel ... 40
6.3 Sentrumstrafikk ... 41
6.4 Kollektivtrafikk ... 42
6.5 Parkering i sentrum ... 43
6.6 Fotgjengere og syklister ... 44
6.7 Tllgjengelighet ... 45
6.8 Ruter og møter ... 46

7.0 Handels og næringsliv ... 47
7.1 Generell utvikling ... 48
7.2 Næringsområder ... 49
7.3 Årabrot næringsområde og havnen ... 50
7.4 Sentrum ... 51
7.5 Amfisenteret ... 53
7.6 Sevlandsvik ... 54
7.7 Veakrossen ... 55

8.0 Bygninger og enkeltobjekter ... 56
8.1 Bygningstypologier ... 57
8.2 Kulturminner og kulturmiljø ... 59
8.3 Fasader og byrom ... 61
8.4 Bygolv ... 62
8.5 Bygningshøyder ... 63
8.6 Bymøbler ... 64

9.0 Estetikk ... 65
9.1 Former for estetikk ... 66
9.2 Individualisme ... 67
9.3 Struktur ... 68
9.4 Monumentalitet ... 69
9.5 Tradisjon ... 70
9.6 Modernitet ... 71

10.0 Veien videre ... 72
10.1 Ressurser ... 73
10.2 Utfordringer ... 74
10.3 Muligheter ... 75

1.0 INNLEDNING

1.1 Hva er en stedsanalyse?

En stedsanalyse er et dokument som skal fylle tre roller i utarbeidelsen av en byplan (kommunedelplan). For det første skal analysen være et datagrunnlag for planprosessen. For det andre er analysen også et planleggingsverktøy. For det tredje skal dokumentet legge til rette for en demokratisk deltakende diskusjon om både dagens og fremtidens byutvikling. For at stedsanalysen skal kunne fylle disse tre rollene må den favne bredt. Analysen er delt opp i åtte tema i tillegg til en introduksjon og avslutning.

Historisk utvikling er den historiske bakgrunnen for stedet og er viktig for å forstå hvordan det vokste frem. Samtidlig er det også viktig å se hvordan stedet er del av en historisk prosess der avgjørelser og hendelser får konsekvenser for ettertiden. Stedsutvikling er med andre ord en historisk betinget prosess.

Natur og landskap er diskusjon av hvordan byen har relatert seg til sine omgivelser og hvordan de samme omgivelsene har påvirket byen. I seg selv er også byen del av omgivelsene i egenskap av å være et bylandskap, med sine egne karakteristikker, ressurser og form. Natur og landskap er ikke bare en passiv grønn bakgrunn, men tillater, påvirker og inngår i stedet.
Bebyggelsens organisering er den strukturelle og funksjonelle organiseringen av det bygde landskapet. Vi ser på fordelingen av funksjoner, arealbruk, områder og senterstrukturer for å forstå hvordan byen er bygget opp.

Møtesteder er en viktig del av et sted og kommer i et stort mangfold av former og funksjoner. Bryggeplass, torg, benk og bensinstasjon er alle former for møtesteder som kan forekomme. For å analysere møtestedene prøver vi å dele dem inn i kategorier.

Bygninger og enkeltobjekter er byens mikroelementer, de enkelte bestanddeler, slik et tre er en del av en skog. Sett i en større sammenheng er de tilsynelatende bagatellmessige, men de er grunnleggende deler av helheten.

Transport og trafikk er registrering og analyse av de forskjellige transportsystemene i byen. En vil også berøre visse nøkkeltema som parkering, universell utforming og forhold mellom myke og harde trafikanter.

Handel og næring beskriver og forklarer næringslivet i byen. Historisk bakgrunn, samtidlige trender og sammensetning av dagens næringsliv er sentrale tema.

Estetikk er et vanskelig tema. Hva er god estetikk? Det som er "fint" for noen, er "smakløst" for andre, noe som tyder på at estetikk har en subjektiv side. Vi vil prøve å etablere et grunnlag for å kunne diskutere dette kompliserte begrepet.

Veien videre vil, på grunnlag av arbeidet i analysen, forsøke å identifisere noen hovedutfordringer for den videre byplanprosessen.

Stedsanalysen er utarbeidet av Karmøy Kommune.

Medarbeidere:

Jarle Stunes, seniorarkitekt,
Gro Osmundsen Kyvik, arealplanlegger
Åslaug Nuhamn, arealplanlegger
Kristian Endresen, konsulent

Takk til medvirkning i fra:

Åkrehamn Vekst
Åkrehamn Utviklingsforum

1.2 Myter om Åkrehamn

Åkrehamn er skapt av fiskere, bønder og sjøfolk i mange generasjoner

Dagens Åkrabuer identifiserer seg til dels sterkt med stedets historiske orientering mot sjø og fiske. Mytens historiske legitimitet ligger i betydningen av hummerfisket på 1700-tallet, fiskets betydning som attåtnæring for bøndene utover på 1800-tallet og utviklingen av organisert fiskerinæring på 1900-tallet.

På 1700-tallet var Åkrehamn den viktigste hummerhavnen på Karmøy. Foruten å fungere som oppsamlingssted for hummer fanget i nærområdet, ble også hummer fra Skudenes og Nord-Karmøy ført hit. På begynnelsen av 1800-tallet var Åkrehamn fremdeles et svært lite strandsted. Antall fastboende rundt 1800 kan ha vært under 10 personer, og innbyggerne livnærte seg som fiskerbønder. På 1900-tallet ble Åkra etter hvert en stor fiskerikommune, og Åkrehamn har fremdeles et aktivt fiskerimiljø. Likevel er Åkrehamn i dag et moderne tettsted der orienteringen mot sjøen for Åkrabuer flest i første rekke er motivert av rekreative muligheter og aktiviteter.

Amerika og utferdstrang

En stor del av utvandrerne til Amerika dro fra Karmøy. Utvandringen stoppet først da Norsk Hydro, sammen med et amerikansk selskap, bygget en aluminiumsfabrikk på Karmøy på 1960-tallet. Mange karmøybuer som oppholdt seg i Amerka vendte hjem, flere av disse til Åkrehamn.

Tilbakevandringen fra USA til Karmøy og Åkrehamn har satt sine spor på lokalsamfunnet.
Blant annet gjennom amerikanske personnavn som Shirley og Edgar, julepynt med blinkende lys, amerikanske biler og prangende byggeskikk. Karmøy Amcar-klubb etablerte seg tidlig på Åkra, og på Vea var det Drive-in lenge før Amerikanske burgerkjeder inntok landet.

En by uten bysentrum

Åkrehamn fikk bystatus i 2002, noe som ikke alle var enige i, også blant byens egne innbyggere. Innvendingene sier at Åkrehamn ikke har en ordentliig bykjerne, den er for utstrakt og at byen er i grunn bare et lite tettsted spredd langs riksveien. Et sted å kjøre igjennom, med andre ord.

1.3 Hva er Åkrehamn?

Grunnkretsene i sone 2
Med en stadig mer sammenhengende bebyggelse mellom Åkrehamn, Veavågen og Ferkingstad, er det vanskelig å si hvor grensene til Åkrehamn i realiteten går. For denne analysen vil vi begrense oss til de formelle grensene til den administrative sone 2, som vist på kartet til høyre.

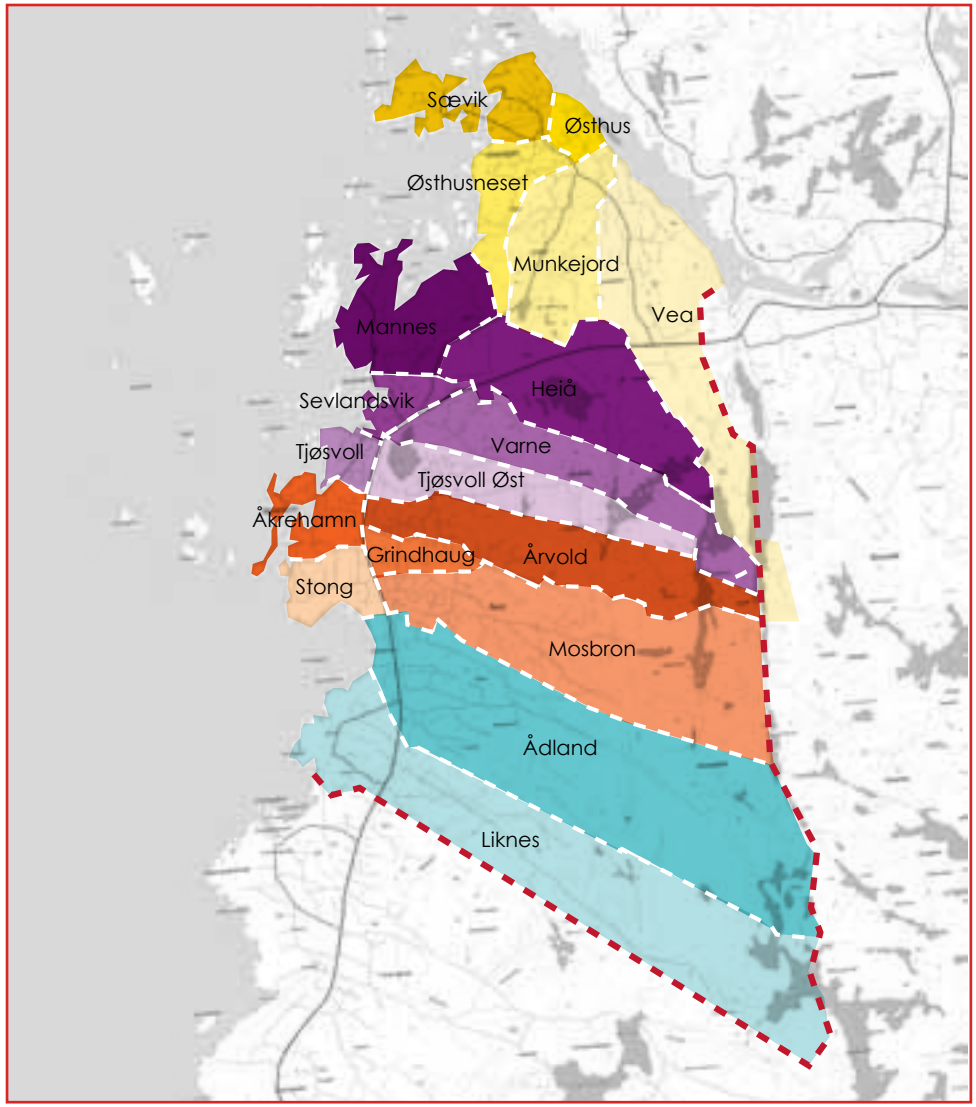

Grunnkretser Sone 2

Åkrehamn som sammenhengende bebyggelse
Den sammenhengene bebyggelsen er også en måte å definere Åkrehamn på. Da får vi område som måler 4,2 km langt i sør-nordretning og nesten 2,0 km i øst-vestretning, med et samlet areal på røft 3,7 km². Da innbefatter det Åkrehamn, Sevlandsvik og Ådland.

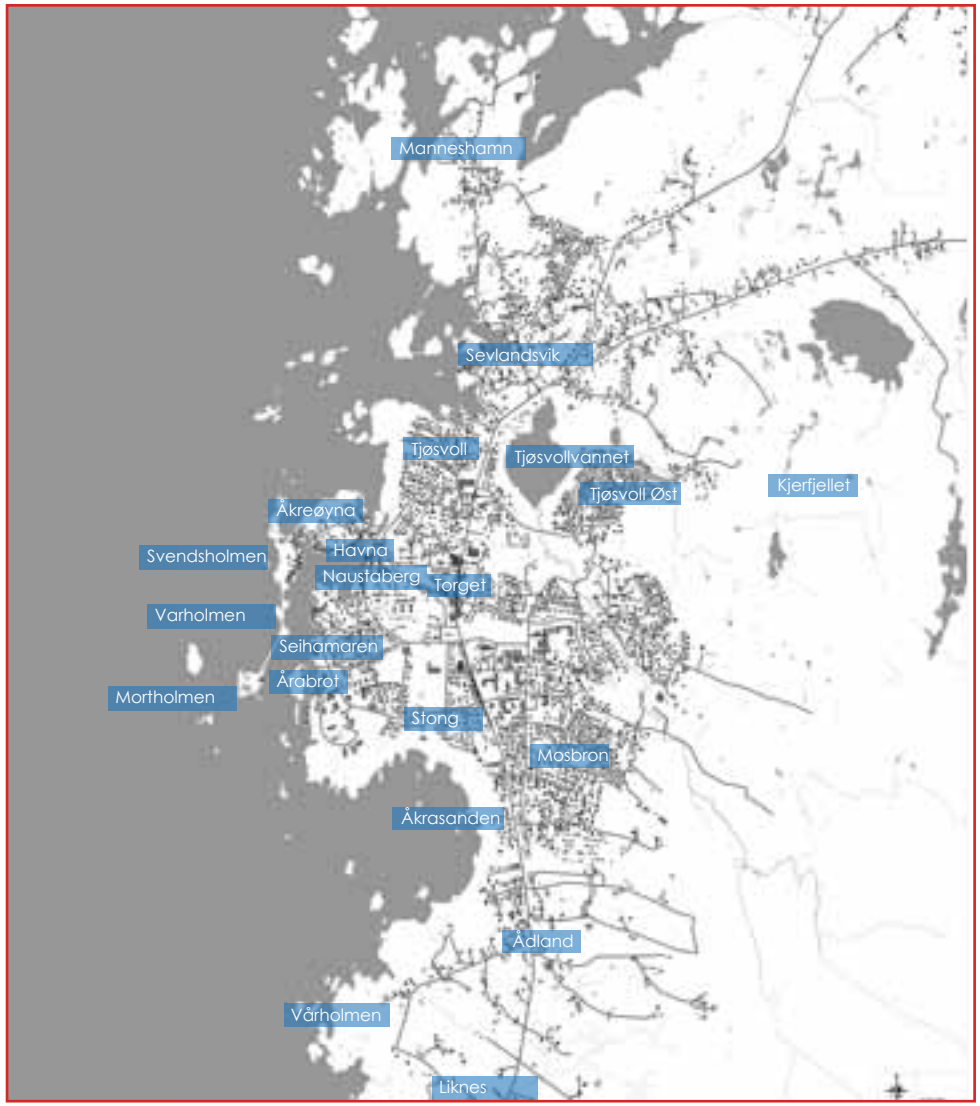

Åkrehamn er både sentrum og flere bygder rundt

1.4 Byen Åkrehamn

Stedsanalysen vil hovedsakelig konsentrere seg om sentrumskjernen i Åkrehamn. I den sammenheng er det nødvendig med en avgrensing av hva som faktisk er sentrum. Stedsanalysen vil operere med sentrumsdefinisjonen på kartet til høyre.

Til grunnlag for definisjonen er følgende moment vurdert:

-fellesfunksjoner

-sammenhengende bebyggelse

-offentlige parkareal

-detaljhandel

-tett, bymessig bebyggelse

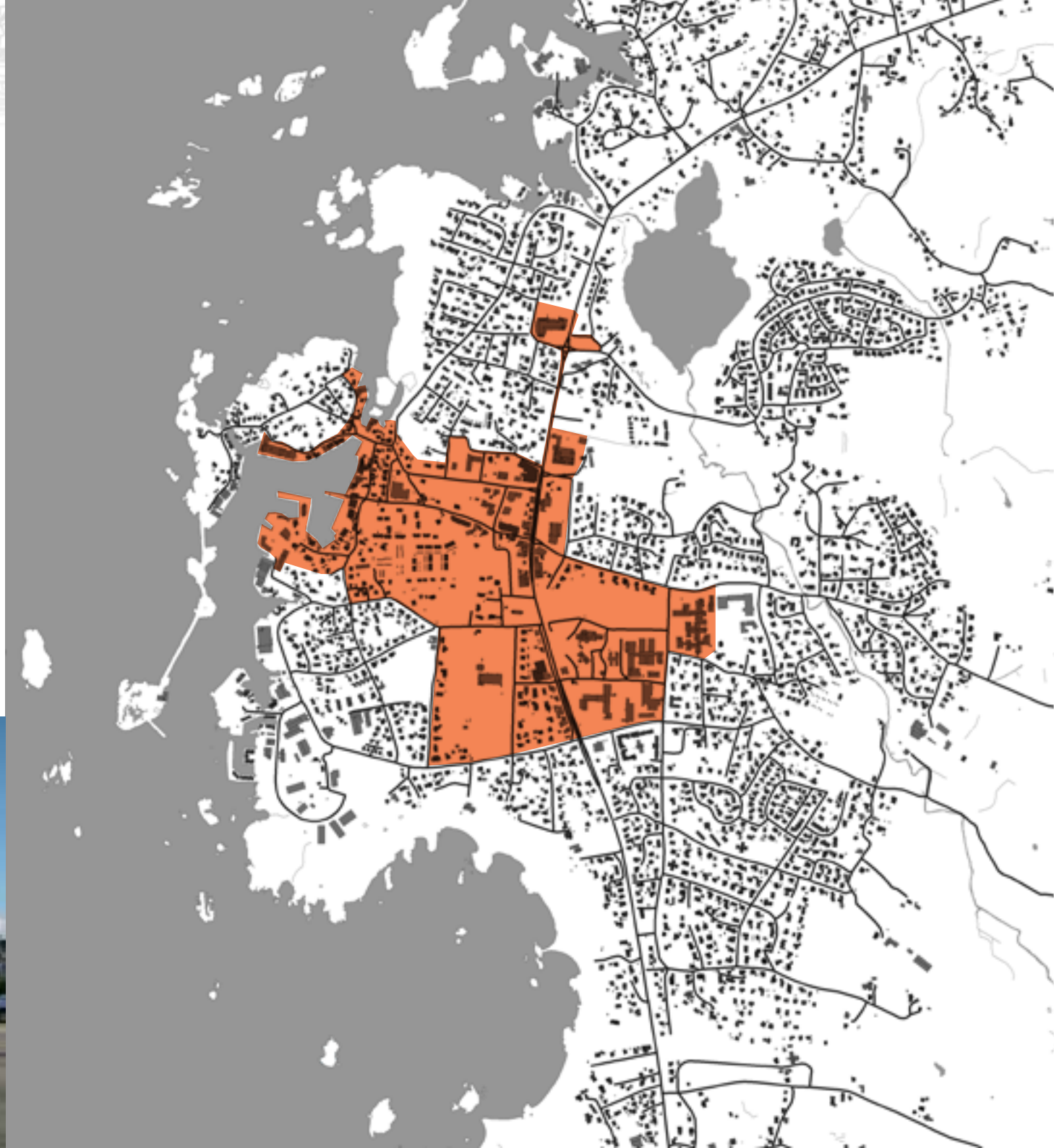

2.0 HISTORISK UTVIKLING

2.1 Historiske spor

Sildesalteriet på Mortholmen startet opp i 1917 og er et sterkt symbol på en tid der fisket urbaniserte Åkrehamn.

Da fisket i Åkrehamn virkelig tok fatt grodde det frem et nytt senter nede ved kaien, både på fastlandet og utover Øynå og Holmen. Dette ble endret seg da bysenteret lokaliserte seg langs Riksvei 47, etter at silden forsvant på midten av 1900-tallet.

Med fisket kom også industrialiseringen. I dag er det bare spor igjen av den eldre fiskeindustrien.

Gamle Åkre kirke ble bygget av private aktører helt tilbake i 1820. Den ble bygget på samme plass som en eldre kirke i fra 1640.

Et spor av eldre urbanisme: tett bebyggelse nede ved havnen.

2.2 Åkrehamn 400-1887 e. Kr.

Rester etter gravfunn tyder på at Åkra hadde fast bosetting allerede i folkevandringstiden (400 - 600 e. Kr.). Funn av tre båtgraver tyder på aktivitet i vikingtiden rundt 800-1000 e. Kr og at Åkra var et maktsenter på Vest-Karmøy i denne tiden. De store dyrkbare flatene og den gode havnen bidrog til dette. En forsterking av denne posisjonen kom med bygging av kirke på 1300-tallet. Utviklingen i Åkrehamn og Karmøy stoppet opp under svartedauden, som kom til øya rundt 1349-50.

Det var allikevel ikke mange som bodde i området som defineres som Åkragården og som senere ble Åkrehamn. I 1603 nevnes 6 bruk, i 1760 var det 16 bruk. Utover på 1800-tallet bidro imidlertid de rike fiskeriene til at befolkningen økte kraftig. Bebyggelsen som før var mest konsentrert rundt Åkragården, spredte seg nå langs strendene i havnen og til Øynå og Holmen.

På slutten av 1800-tallet og utover 1900-tallet fikk Åkrehamn en betydelig posisjon som moderne fiskerihavn.

Illustrasjonen viser hvordan bebyggelsen var rundt havnen i 1887. Vi ser at bebyggelsen er ennå relativt beskjeden, med bare et titalls bygninger, mange av dem naust. Av havneutbedringer er bare en av dagens moloer bygget, der dagens sjøtun ligger innerst i havnen. Det er på dette tidspunktet også gjort veldig få utfyllinger.

Det som i dag er Åkrehamn var lenge ein viktig bykonkurrent til Skudeneshavn og Kopervik, med en kraftig vekst i mellom 1801 og 1845. Om ein regner med gårdene Åkra, Medhaug, Ådland, Fagerland og Liknes var folketallet i 1801 på 323 mennesker og 765 i 1845. I 1865 blei det allikevel klart at Kopervik og Skudeneshavn hadde gått av med seieren med henholdsvis 737 og 1209 innbyggere i forhold til Åkragårdens 504 innbyggere.

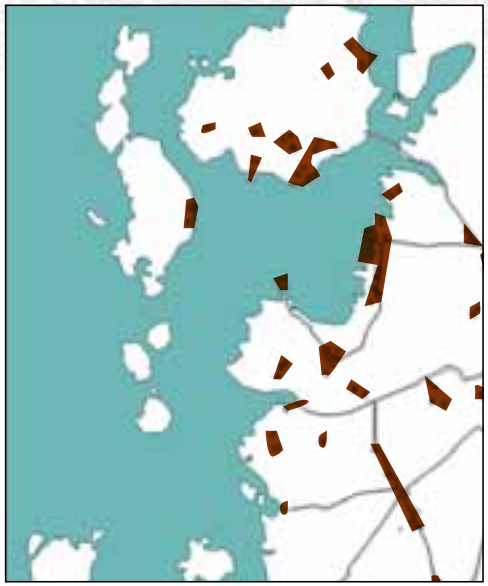

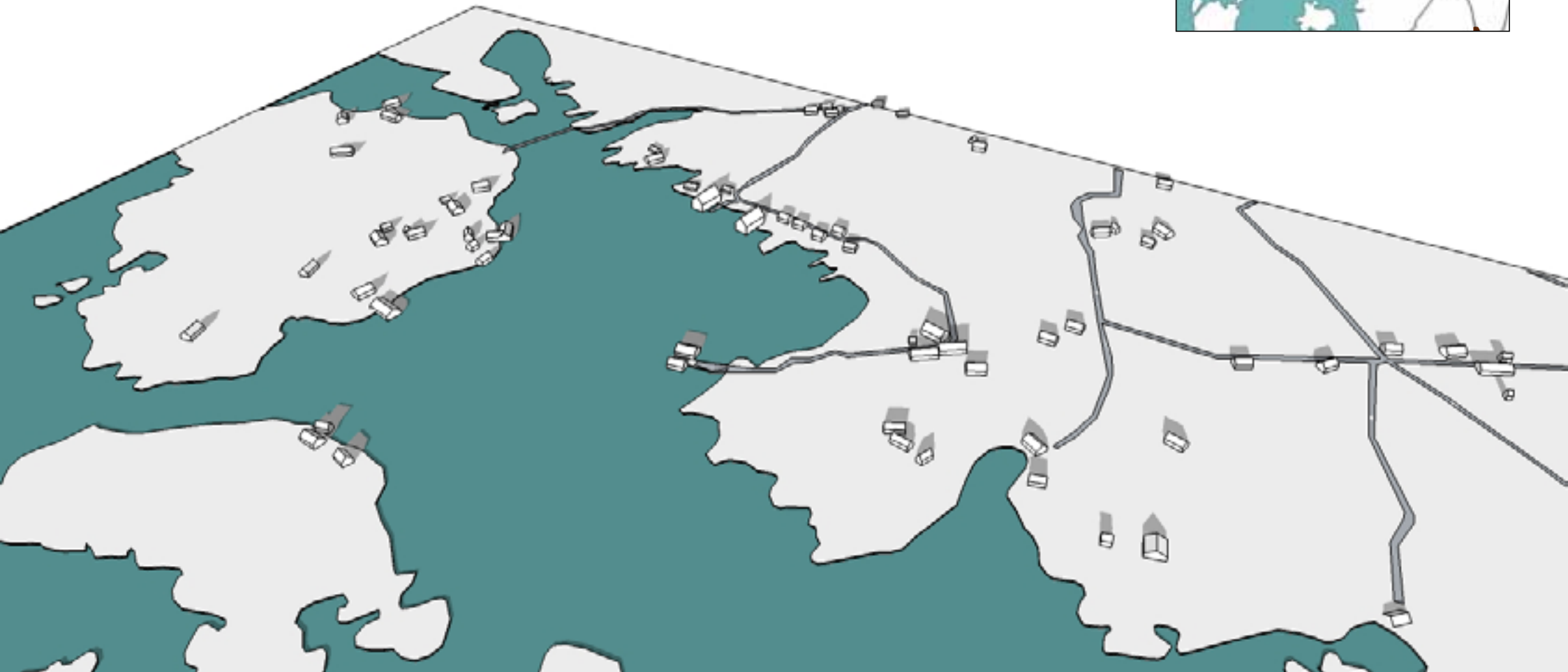

2.3 Åkrehamn 1887-1955

Innen 1955 hadde fiske og sjøfart ført til en tett bebyggelse rundt havnebassenget, med en blanding av boliger, industribygg, sjøhus, kontorer og forretninger. **H**avneanlegget hadde i fisket og sjøfartens gullalder blitt utbygd med moloer, utfyllinger, brygger og bygninger til omtrent det bildet vi ser i dag. Markante bebyggelsestrekk var sildoljefabrikken og de store sjøhusene som satt skulder til skulder langs sjøkanten på fastlandet og øyene.

Bysenteret i perioden 1885-1955 var det innerste området i havnen. Her fant man de fleste butikker og kontorer. Lenger innover land hadde man etterhvert allikevel viktige funksjoner som kirke, skole og bedehus og kirkegård. Forbi kirken gikk det som i dag er riksvei 47, bundet sammen med havnen via dagens Åkraveien. Krysset som de to veiene dannet, Åkrakrossen, ble snart et viktig senter i seg selv, da flere næringsvirksomheter, trafikkfunksjoner og boliger etablerte seg her. Særlig fra 1950 og fremover skjøt denne prosessen fart og man fikk støtet til en forskyving av sentrumslokaliseringen i Åkrehamn.

Administrativt sett ble Åkra i 1837 en del av en større soknekommune sammen med Skudenes, Ferkingstad og Bokn, men ble først egen kommune i 1891. I 1852 fikk en skole for første gang og skolekretsene Åkra, Ådland, Sævland og Vea ble etablert. Bedehus kom på plass i hver av kretsene innen 1904. med etablering av post, bank og buss omtrent på omtrent samme tid.

2.4 Åkrehamn 1955-1995

I de førti årene etter 1955 skjedde det store endringer på Karmøy. Næringslivet ble industrialisert, utvidet og modernisert, særlig med etableringen av alumniumsverk i 1963. Åkrehamn ble innlemmet i storkommunen Karmøy i 1965. Ved sammenslåingen hadde tettstedet ca 5700 innbyggere. Jevnt over opplevde både befolkning og økonomi en sterk vekst.

Bebyggelsesmessig kom det også endringer. For det første ble tilgang til gode kommunikasjonsveier på landjorda viktigere, særlig etterhvert som bilen ble allemannseie. For det andre muligjorde denne økte mobiliteten og økonomiske friheten at den frittliggende eneboligen og boligfeltet ble boligløsningen for mesteparten av Karmøy og Åkrehamns innbyggere. Eneboligtypoloogien og biltransport var arealkrevende, noe som bidrog til at bebyggelsens geografiske utstrekning mangedoblet seg i dette tidsrommet.

Samtidlig ble offentlige utbygginger i tettstedet gjort etter ideal om soneplanlegging. Arealkrevende funksjoner som ungdomsskole, VGS, idrettsanlegg, legevakt, barnehage og ny kirke la beslag på større mengder landbruksjord på begge sider av Riksveien. Rådhuset ble flyttet til Kopervik i 1986 og den gamle rådhusbygningen ble gjort om til kulturhus.

I hele denne perioden ble allikevel en god del landbruksjord og grønne lunger beholdt innenfor tettstedsbebyggelsen. Særlig i området mellom den eldre havnebebyggelsen og den nyere bebyggelsen langs riksveien ble det liggende igjen relativt store ubebygde areal. Hovedfokuset i denne perioden var på ekspansjon fremfor fortetting.

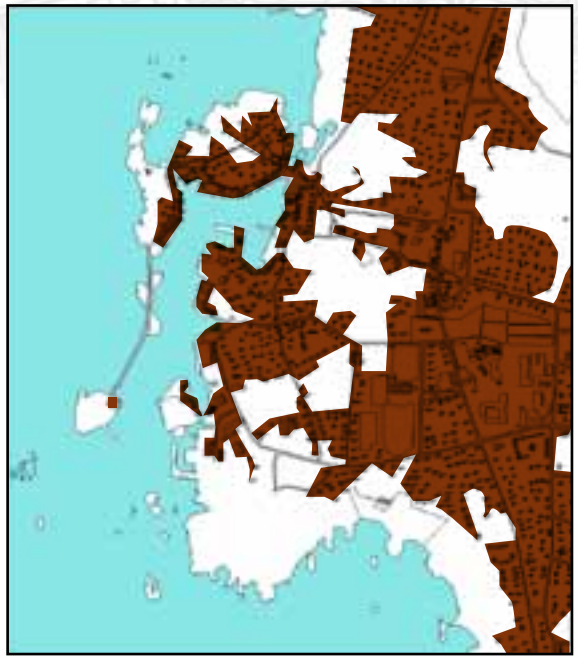

2.5 Åkrehamn 1995-2010

I 1994 opphørte aktiviteten på sildoljefabrikken i havnen og i 2002 fikk Åkrehamn bystatus. Disse to hendelsene er symbolske for to større endringer som fant sted i Åkrehamn i perioden 1995-2010.

For det første fikk havnen en annen betydning enn den hadde hatt før. Industri og fiske var ennå viktige i havnebildet, men etterhvert så man etableringen av flere boligprosjekter i form av leiligheter og fritidsboliger langs havnen. Fokus ble også sterkere på havnen som rekreasjonslandskap og som en del av byen, noe som førte til en opprustingen av den innerste delen av havnen på 2000-tallet.

Bystatusen sammenfalt med en sterk vekstperiode. En sjeldent rask befolkningsvekst kombinert med gode økonomiske tider førte til en eksplosiv byggeaktivitet på 2000-tallet. Ledig byggegrunn både i og utenfor sentrum ble nyttegjort og nye boligområder vokste frem.

Samtidlig med veksten skjedde det en urbanisering av Åkrehamn, i den forståelse at areal tidligere ikke benyttet til bolig- og sentrumsformål ble utviklet. Prosjektene i sentrum var også høyere og tettere enn før, bestående ofte av leilighetsbygg, rekkehus, to- og firemannsboliger og multifunksjonsbygg.

2.6 Folketallsutvikling

Folketallsutviklingen for hele Karmøy Kommune siden 1951 er preget av vekst, som særlig skjøt fart på 1960-tallet. Denne veksten var stødig frem til 90-tallet, da veksten avtok noe. Fremskrivninger viser at med en lav nasjonal vekst vil folketallsutviklingen sakte flate ut, men allikevel øke frem mot 2030. En middels nasjonal vekst vil føre til en vekst som relativt sett vil være like sterk vekstraten på 1960-tallet. En høy nasjonal vekst vil føre til en folketallsutvikling som tar Karmøys befolkning over 50 000-merket allerede i 2025. Balansen mellom tilflytting og utflytting var negativ i perioden 2000-2003, men har siden da vært positiv. I aldersgruppen 0-50 år er de mellom 20-34 relativt dårlig representert.

Åkra har vært ett av de områdene i Karmøy som har hatt størst vekst i løpet av de siste 20 [illegible] formidable 27,5 %. Oslo har til sammenligning vokst med 24 % i samme tidsrom. Nye områder har blitt bygd ut i denne perioden, og jordbruksarealer nær sentrum er tatt i bruk til nye boligfelt med en mer konsentrert bebyggelse enn det som har vært vanlig i tidligere.

Tilveksten har ikke fordelt seg jevnt. Ytterkantene av området med Heiå og Liknes har hatt en svak tilbakegang i folketallet, mens den største veksten har vært i Åkrehamn, Tjøsvold øst, Årvold og Stong.

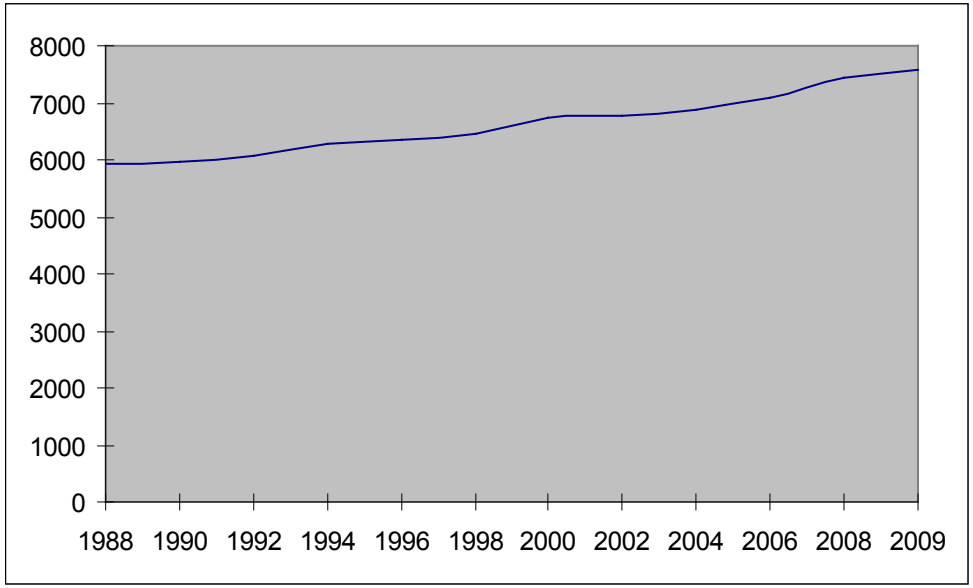

Folketallsutviklingen på Åkra og Sevland i perioden 1988 – 2009

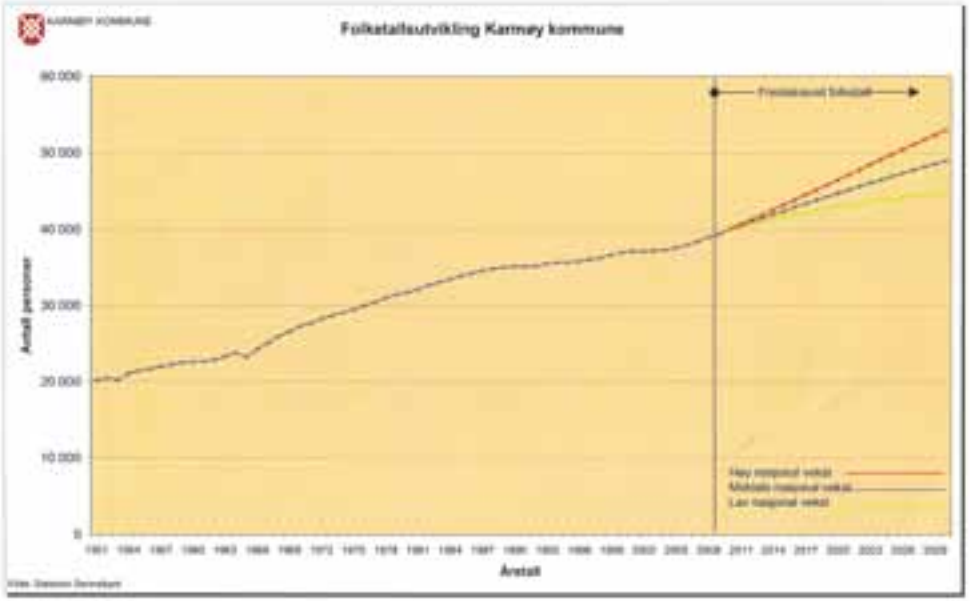

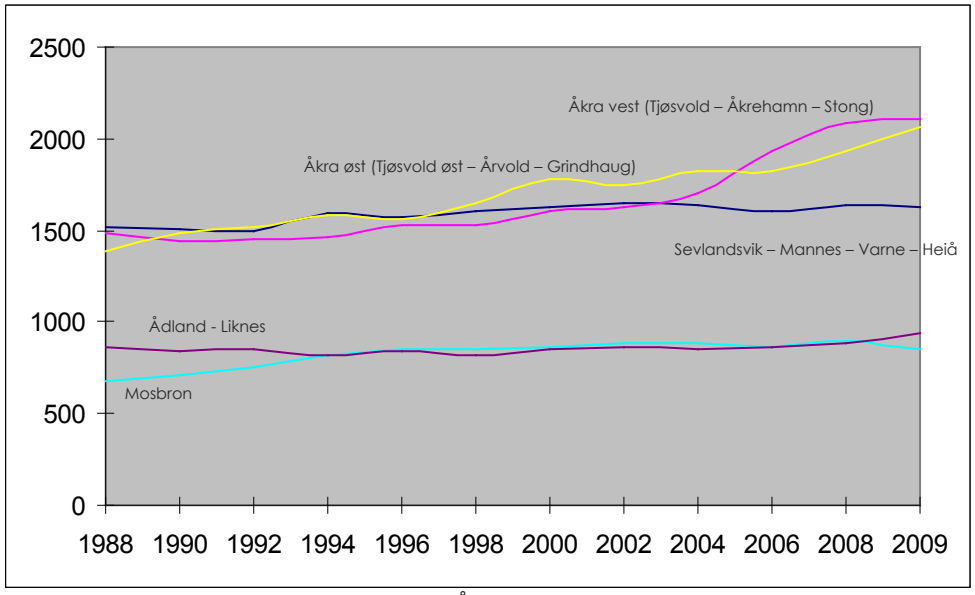

Folketallsutviklingen i grunnkretsene på Åkra og Sevland i perioden 1988 – 2009.

3.0 NATUR OG LANDSKAP

3.1 Overordnede landskapstrekk

Skog
Historisk sett har Karmøy vært dekket av mye og tett skog, frem til i det minste 1600-tallet. Mye av utmarken bestod av lyng, som ble regelmessig svidd for å holde den i ungdomsfasen, slik at forholdene for beiting var optimale. Beitingen forhindret andre plantearter fra å vokse frem. Etter 1900 har skogplanting, særlig med den raskvoksende sitkagranen, bidratt til langt mer skogdekke enn før. Kulturlandskapet på Karmøy var allikevel så kort tilbake som på 1950-tallet sparsomt beplantet med skog. Mindre utstrakt beitevirksomhet har i ettertiden sørget for at mye av landskapet har grodd igjen. Vi ser allikevel at området rundt Åkrehamn, og da særlig sørover, er fremdeles beskjedent dekket med skog, sett i forhold til Koperviksområdet på Øst-Karmøy.

Myrområder
Hele innlandet til Karmøy er rikt på vann og myrområder. Strandflaten på vestkysten, rundt Åkrehamn, har lite myrområder og vann. Områdene i og rundt sentrum er mer eller mindre fast grunn, men når en beveger seg nordover forbi Tjøsvoldvannet mot Veavågen, preges landskapet mer og mer av myrområder.

Strender
Langs Vest-Karmøy finner vi en rekke strender. Sør for bykjernen i Åkrehamn ligger Åkrasanden, som egentlig er en samling mindre strender, og lenger sør mot Ferkingstad ligger Stavasanden

Områder båndlagt av Naturvernloven
Nord for Åkrehamn sentrum er det en rekke områder som er beskyttet av Naturvernsloven. To av disse er konsentrert rundt vann og våtmarksområder og tre rundt holmer nordvest for sentrum.

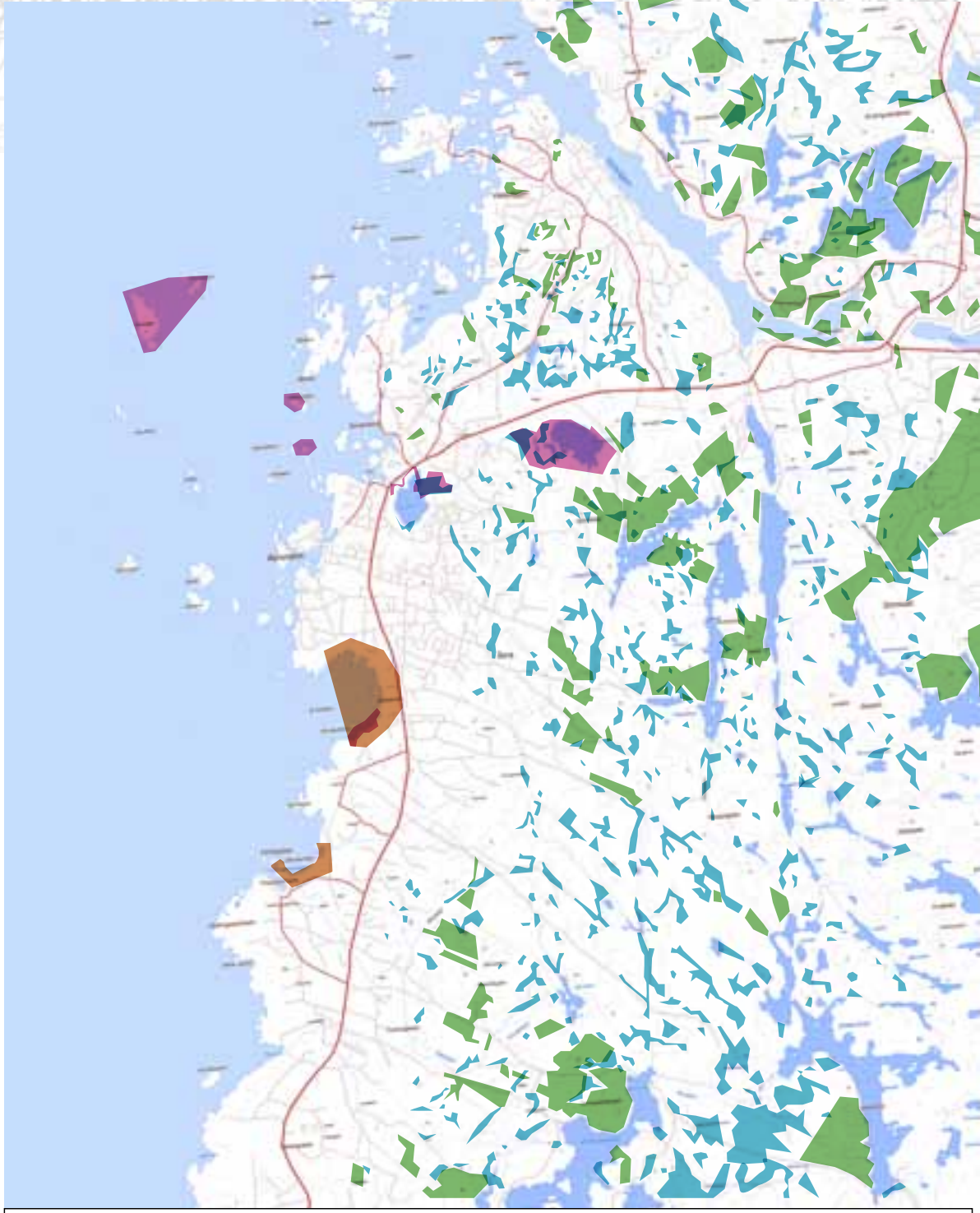

3.2 Topografi

Åkrehamn ligger på relativt flatt terreng som skråner svakt oppover mot karmøyheiene i øst. Byens bebyggelse er for det meste samlet mellom sjøen og opp til en høyde på 15-20 m.o.h. Innenfor dette spekteret kan vi identifisere fire forskjellige terrengplatå.

Det første terrengnivået kan kalles havneflaten. Det strekker seg langs strandlinjen og her finner man mye av den eldre bebyggelsen rundt havnen, ubebygde friområder og Åkrasanden.

Det andre platået er byplatået. Her finner man byens nye sentrumsbebyggelse, hovedtrafikkårer og en stor del av boligbebyggelsen.

Det tredje platået består nesten utelukkende av boligfelt fra perioden 1955-1995.

Det fjerde platået er grensesjiktet mellom bebyggelse og landbruk/natur. Her finner man nyere boligfelt som Tjøsvold Øst, som grenser til landbruksområder i øst.

Historisk sett lå den første bebyggelseskonsentrasjonen, Åkragarden, mellom 5-10 m over havet. Fisket førte til økt byggeaktivitet på 0-5 m, mens nyere byutvikling har tatt sted på samme nivå som Åkragarden igjen. I de senere år har tendensen vært imot mer bebyggelse på høyder over 10 m.o.h.

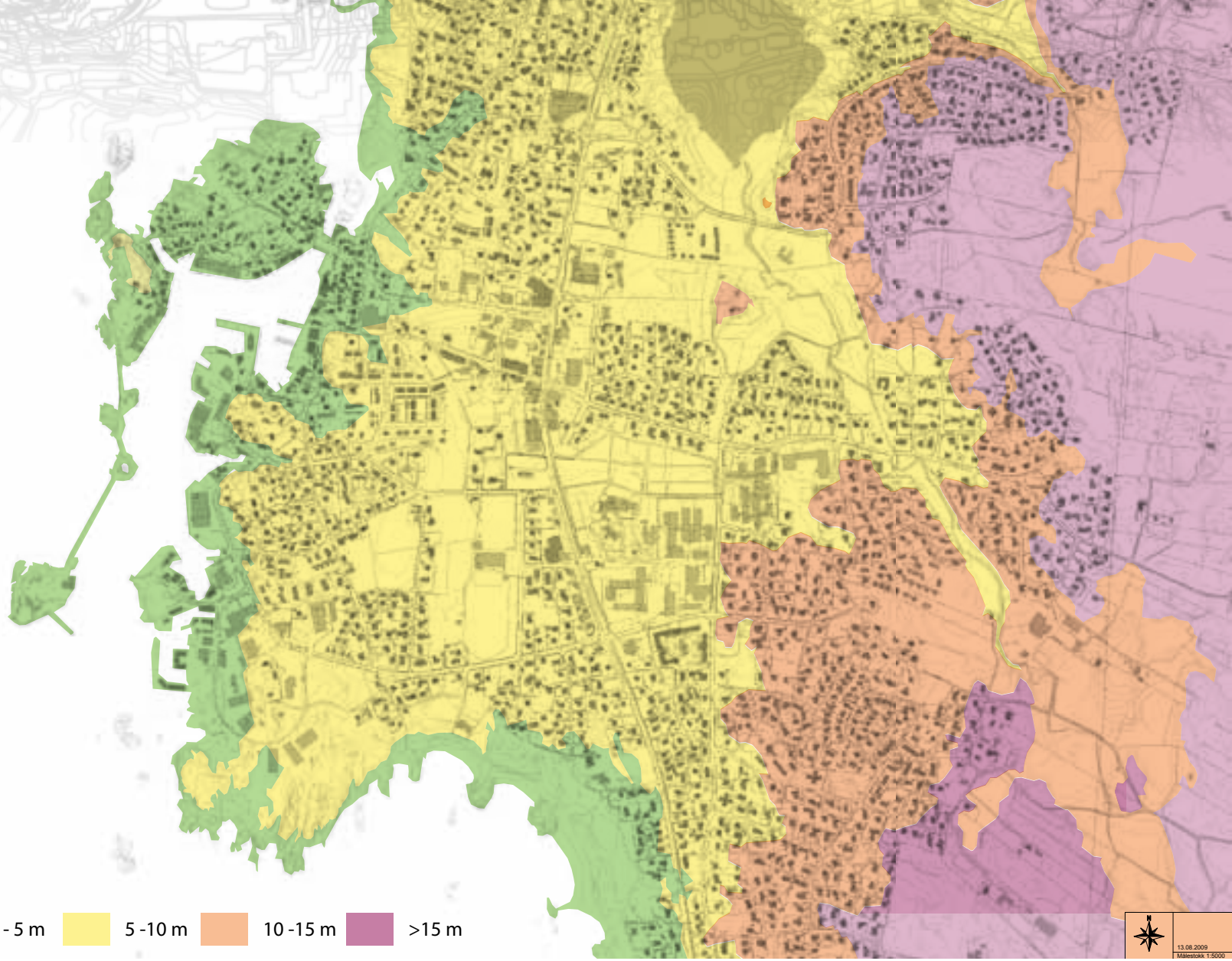

3.3 Klima

Vind
Dominerende vind fra sørøst om vinteren og fra nordvest om sommeren.

Vår

Sommer

Høst

Vinter

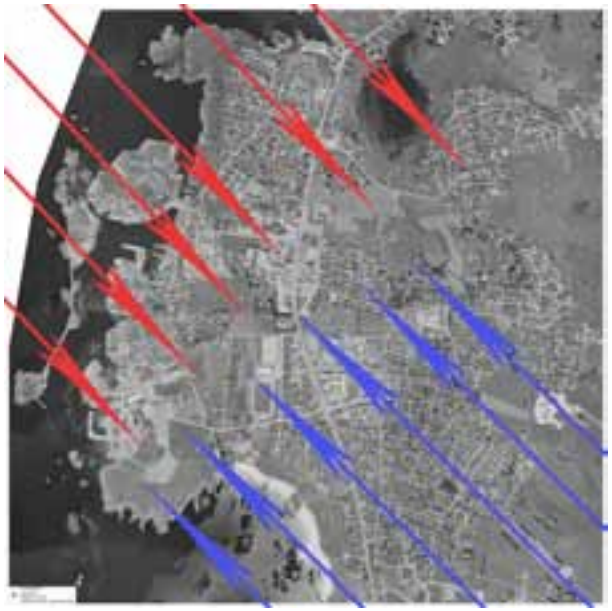

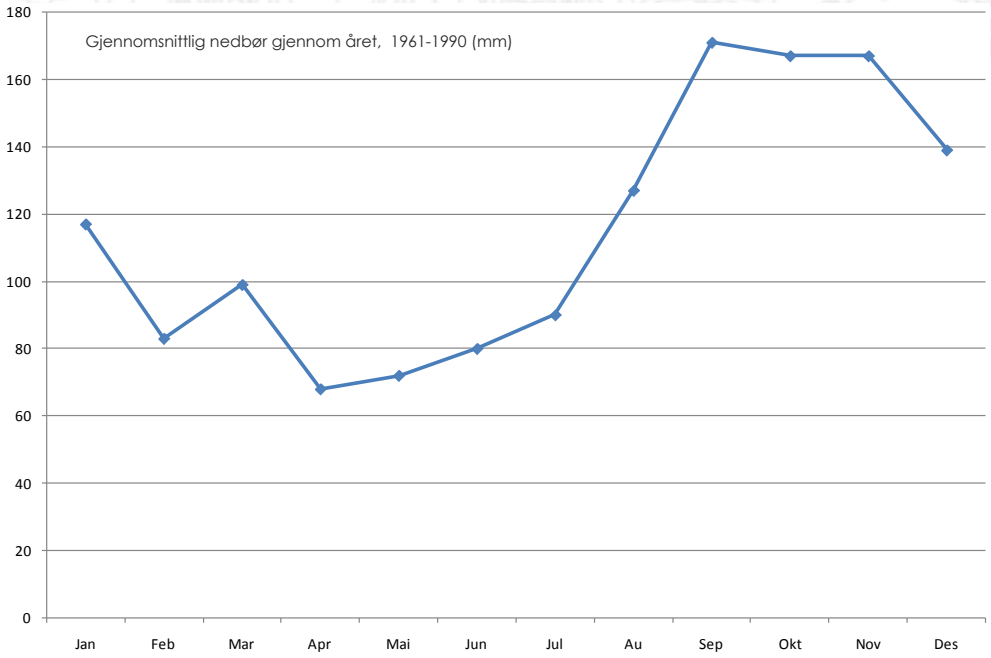

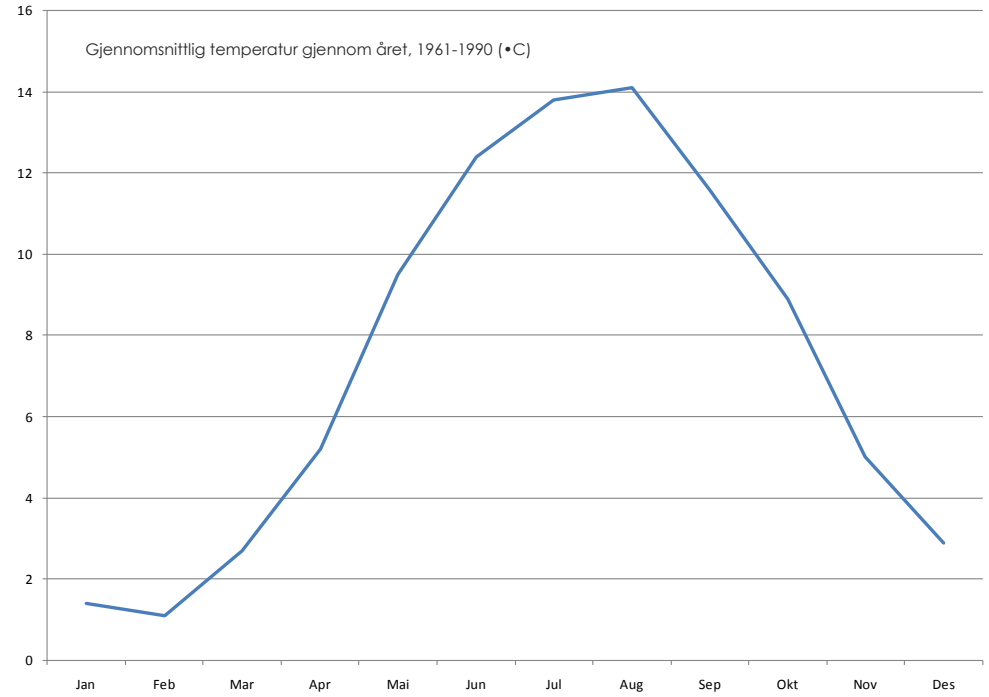

3.4 Landbruk og miljøinteresser

Områdene som omkranser byen Åkra, er et landskap preget av århundrer med kultivering og utnytting. Områdene er delt opp i mange små og smale eiendommer som strekker seg i øst-vestlig retning. Visuelt framstår landskapet som en mosaikk som gjenspeiler eiernes ulike bruk av eiendommene.

Landbruk
Eiendommene er i varierende grad utnyttet til landbruksdrift. De brukene som drives mest intenst, finner en på Ådland, sør og sørøst for tettbebyggelsen. Antallet bruk som drives er sterkt redusert de siste årene. På den andre siden leier bøndene mye jord så den reelle arealtilgangen for hvert enkelt bruk har økt. Skal det særpregede kulturlandskapet opprettholdes, er det en forutsetning at landbruksdriften ikke opphører.

Nord og nordøst for tettbebyggelsen er landbruksdriften i all hovedsak avsluttet.

Miljøinteresser
I området er det hubro, og åkerriksa, en kritisk truet art er også observert.

I naturområdene med tilknytning til tettbebyggelsen er naturreservatet Tjøsvollsvatnet og Årvollsåna, sentrale elementer. Årvollsåna kan med riktige plangrep og tiltak, bli en viktig grønnkorridor i tettbebyggelsen.

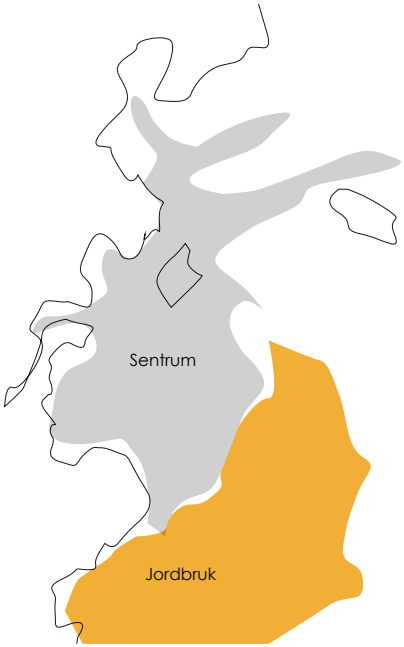

Hovedområdene for landbruk ligger på sørsiden av byen.

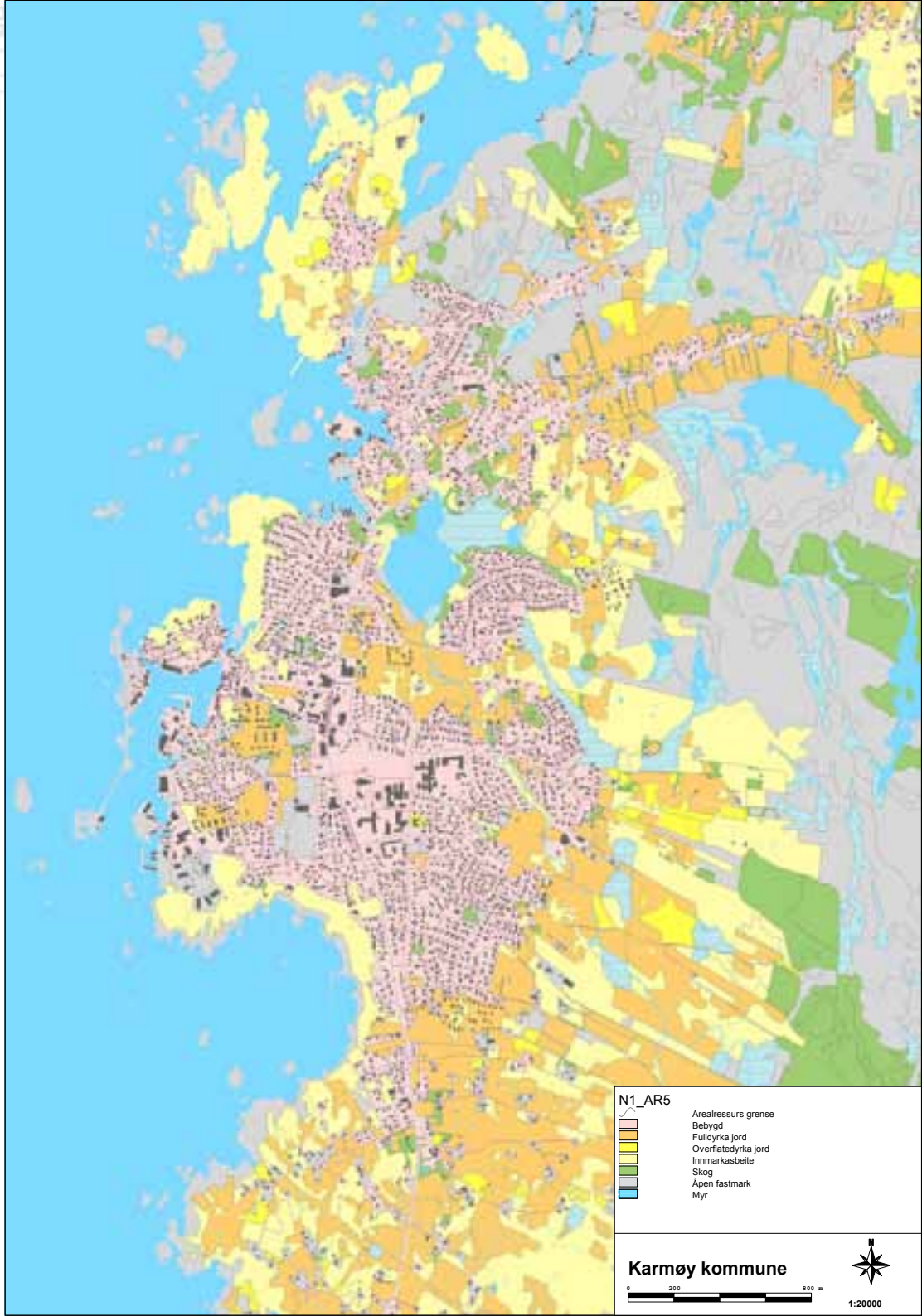

3.5 Strandlinjen som fellesressurs

Strandlinjen er en begrenset og verdifull ressurs, som bør i lik tråd med andre ressurser forvaltes på en god og bærekraftig måte. Det er i alles interesse å utvikle et bylandskap der tilgang til sjø og svaberg ivaretas.

Åkrehamn har flere kystnære områder med god tilgjengelighet, deriblant naturperlen Åkrasanden. I sentrum er det mer oppstykket, der tilgjengelighet til sjøen av forskjellig grunner er mer begrenset. Der man lettest og på en naturlig måte kommer seg ned til sjøkanten er ved gamlekaien, noen andre kaier og ute på moloen. I Årabrotområdet skyldes privatisering for det meste næring, mens den innerste delen av havnen er preget av privatisering i form av boliger, brygger, naust og småbåtplasser.

Målet er ikkje at alle skal ha tilgang til sjø overalt, men å oppnå ein fin balanse der ein heller ikke stenger for allmenn bruk av strandlinjen og dei kvaliteter som ein slik tilgang fører med seg.

1. Private boliger, brygger og sjøhus

2. Småbåt- og gjestehavn

3. Rekreasjon og badeplasser

4. Næringsrelatert strandsone

5. Desinteressert strandlinje

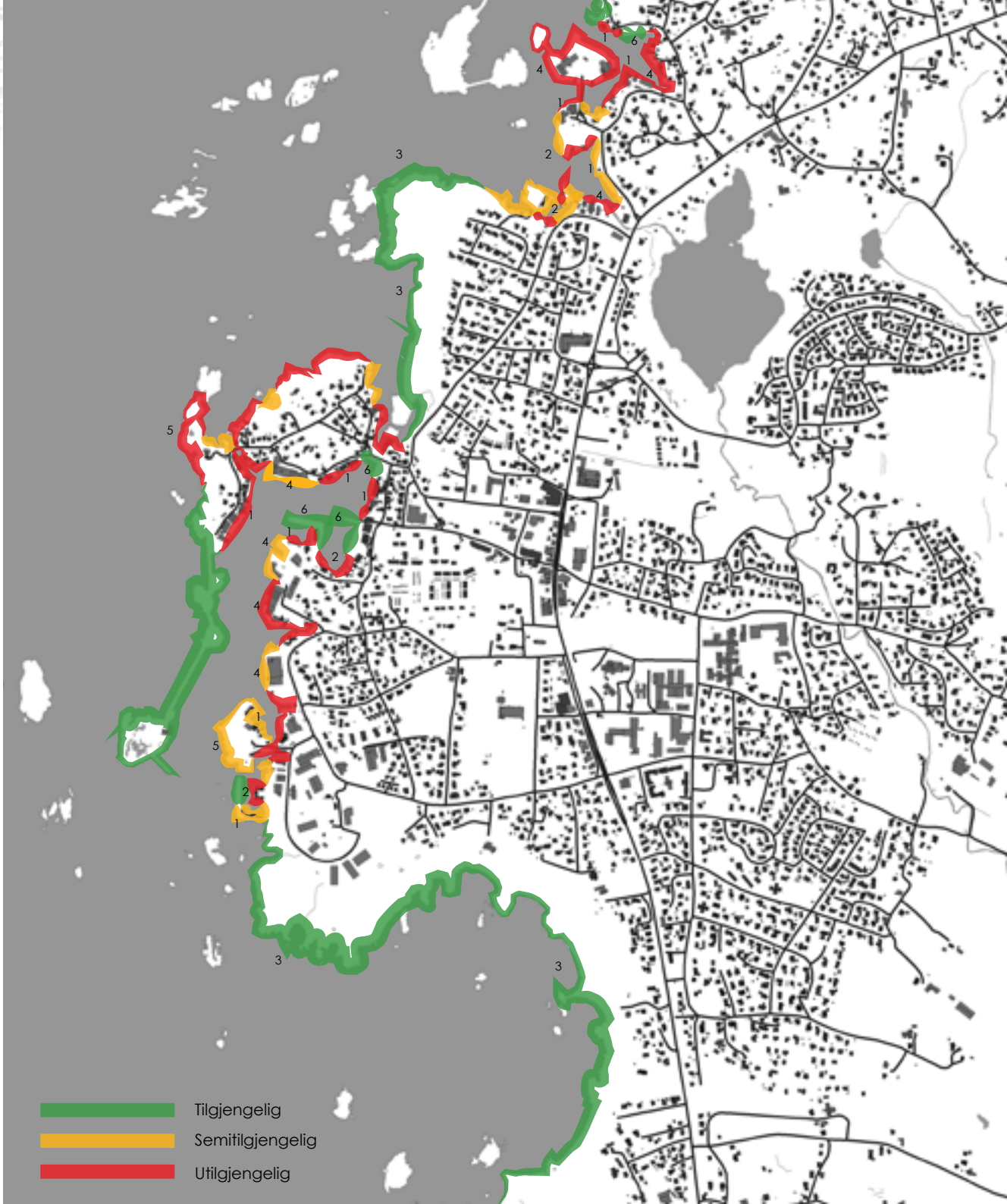

3.6 Grøntstrukturer i sentrum

Sentrum og de nærmeste områdene rundt har sin egen karakteristiske grøntstruktur. Det grønne landskapet er hovedsakelig preget av vegetasjon i private hager i boligfeltene, men også i relativt sentrumsnære områder. Rundt byen finner man mer "viltvoksende" områder, slik som beiter og våtmark. Dette ser man mest tydelig i sonen mellom hav og bebyggelse, men også i grensen mellom by og landbruk på østsiden.

Landbruk er ennå tilstede inne i bebyggelsen, særlig i sørøst og rett sør for Tjøsvoldvannet. Inne i selve bykjernen finner man to større sammenhengende flekker av dyrket jord. Den ene flekken ligger langs Rådhusgaten og den andre ligger ved idrettsanlegget.

Når det gjelder offentlige grøntanlegg dreier det seg mye om større gressflater, som i og rundt ungdomsskolen, VGS og legevakten. Kirkegårdene er ellers et veldig stort grøntelement i sentrum. Ingen av disse områdene er imidlertid tenkt som rekreasjonelle parkområder, da behovet for offentlige grøntrom bare nylig har begynt å gjøre seg gjeldende pga økt boligtetthet i sentrum. Det eneste rekreasjonellle parkrommet er i dag byparken, som i skrivende stundt er under utvikling.

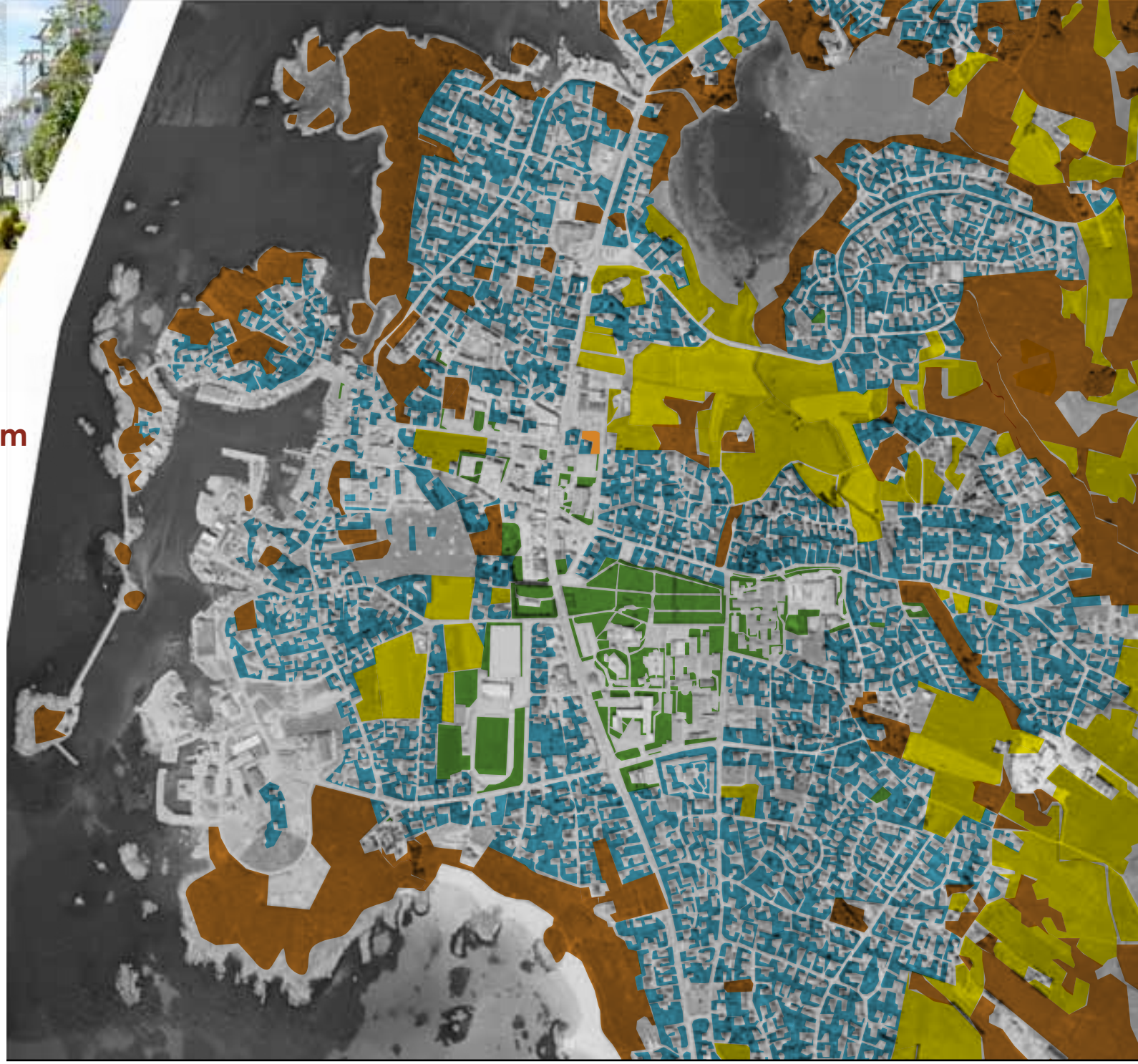

Dyrket jord

Natur (Beite, naturmark, våtmark)

Offentlig (parker, løkker, osv)

Private hager

3.7 Viktige grøntrom i sentrum

Friområder
Friområder er grøntrom som ikke har en spesiell funksjon, men er åpne for mange forskjellige aktiviteter, gjerne av flere forskjellige grupper på samme tid. Åkrasanden er et godt eksempel på et sentrumsnært og veldig åpent friområde.

Åpne grøntrom
Åpne grøntrom er rom som ikke er låst til en bestemt funksjon, men som kan brukes til flere aktiviteter. Byparken er Åkrehamns beste eksempel. Den er i skrivende stund under utvikling, og vil være et sentralt og viktig grøntrom både for byen generelt og for den økende andelen innbyggere som bor i leiligheter uten egne private hager. Byparken er også der man finner mest trær i det offentlige rom, bortsett fra kirkegårdene.

Reserverte grøntrom
Dette er kategorien for grøntrom som har en spesiell hovedfunksjon, men som allikevel kan romme flere aktiviteter. Kirkegården er et eksempel, da den hovedsaklig er et hellig grøntrom, men er også et rom som brukes til rekreasjonelle aktiviteter som turgåing. Løkker, skolegårder og lekeparker faller også inn i denne kategorien. Åkrehamn har ikke mye trær i offentlige rom, utenom rundt kirkegårdene og byparken.

Spesialiserte grøntrom
Grøntrom som større fotballbaner er spesialiserte grøntrom som, grovt sagt, bare er ment for en aktivitet. Hovedbanen ved Åkrahallen er et godt eksempel. Det er ikke allment akseptert å dra på piknik her.

Grøntrom uten funksjon
I moderne byplanlegging blir det ofte laget plass til større og mindre grøntområder som ikke fyller en annen funksjon enn som "grønt" inne i mellom asfaltflatene. Skole og kirkeområdene i sørøstdelen av sentrum har store grønne gressflater som ikke er til for annet enn øyet. De blir heller ikke brukt som parkområder eller lignende.

4.0 BEBYGGELSENS ORGANISERING

4.1 Større bebyggelsesmønster

Begrepet Båndbyen
Byene Kopervik og Åkrehamn, og tettstedet Vedavågen, er deler av hva som er blitt kjent som Båndbyen. Begrepet er et eldre begrep, som prøver å fange inn en ideen om en fremtidlig sammensmelting av de tre stedene, på tvers av Karmøy. Selv om ideen maler en interessant tanke, er det urealistisk å vente en sammensmelting i overskuelig fremtid. Begrepet er allikevel nyttig, fordi de beskriver en prosess der de tre stedene stadig har mer med hverandre å gjøre, selv om de ikke bokstavelig talt smelter i sammen til en by. Snarere kan vi snakke om Båndbyen som et mer eller mindre sammenhengende urbant område med flere bykjerner.

Åkrehamn og Veavågen

Veavågen ligger et stykke nord for RV 47, men har begynt å strekke seg mot veien. Areal satt av til boligformål i kommuneplanen viser at tettstedet kan komme til å strekke seg enda mer sørover i fremtiden, noe som vil bidra til en realisering av Båndbyvisjonen. Utbygging av næringsområdene i Veakrysset og planlagt opprusting av RV 47 er også viktige bidragsytere til at gapet mellom bebyggelsen i Veavågen og Kopervik blir mindre.

Om man skal ta eksisterende kommuneplan til følge vil Åkrehamns fremtidlige utvidelser ta form som en utfylling av ubebygd mark avsatt til boligbebyggelse innen for de eksisterende "fingrene" som går ut fra sentrum i dag. Man vil med andre ord tette igjennom sprekker i bebyggelsen som er der idag, inklusive i sentrum (denne prosessen er allerede nesten fullbyrdet. Det er derimot ikke lagt av mye land til boligbebyggelse sørover. Den nye omkjøringsveien vi sannsynligvis virke som et grense for bebyggelsen østover.

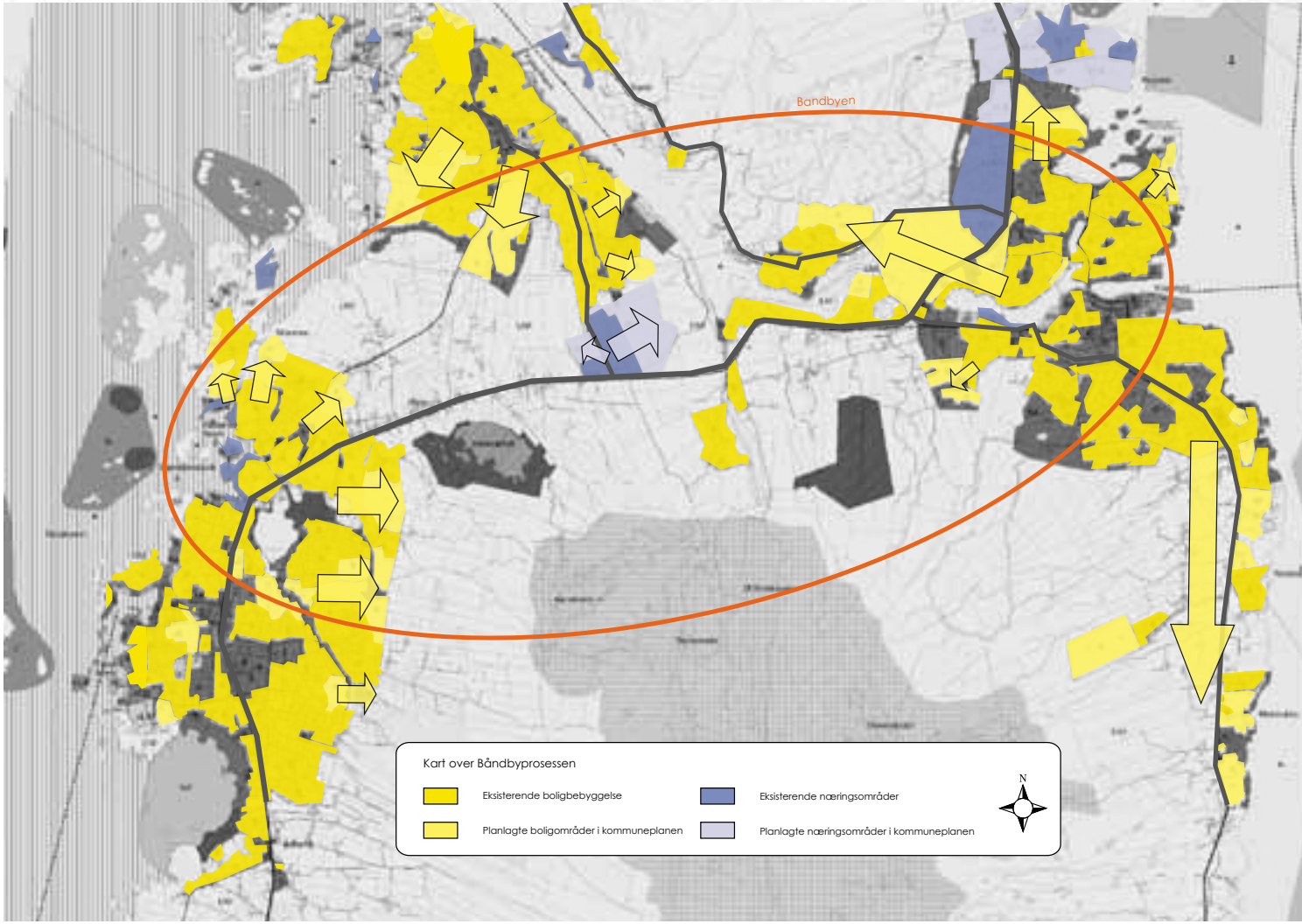

4.2 Boligbebyggelse

Boligbebyggelsen i Åkrehamn består for det meste av eneboliger, der de fleste er bygget etter 1955 i mer eller mindre sammenhengende boligfelt, konsentrert langs RV 47 i fra Sevlandsvik i nord til Ådland i sør. Inne i mellom finner man mindre eller større lommer i boligbebyggelsen, dannet enten av offentlige funksjoner, næring, landbruk eller naturlige barrierer som Tjøsvollvannet.

Boligbebyggelse som ikke kan sies å være sammenhengende finner man nesten langs hele RV 47, både nord og sørover, noen steder avbrutt av kortere strekk uten boligbebyggelse. Det er relativt få boligområder helt nede ved kystlinjen. Unntaket er områder som utviklet i forbindelse med havnevirksomhet. Det er allikevel få steder at bebyggelsen ligger mer en 200 meter i fra kystlinjen. Det store boligpresset i etterkrigstiden har ført til at nesten alt større ledig areal er bebygd på vestsiden av riksveien, om man regner strekket Ådland-Sevlandsvik. På østsiden ligger relativt mye potensielt boligareal, for det meste landbruksjord. Dagens kommuneplan legger opp til en utbygging av områdene som ligger innenfor det som kan bli den nye omkjøringsveien.

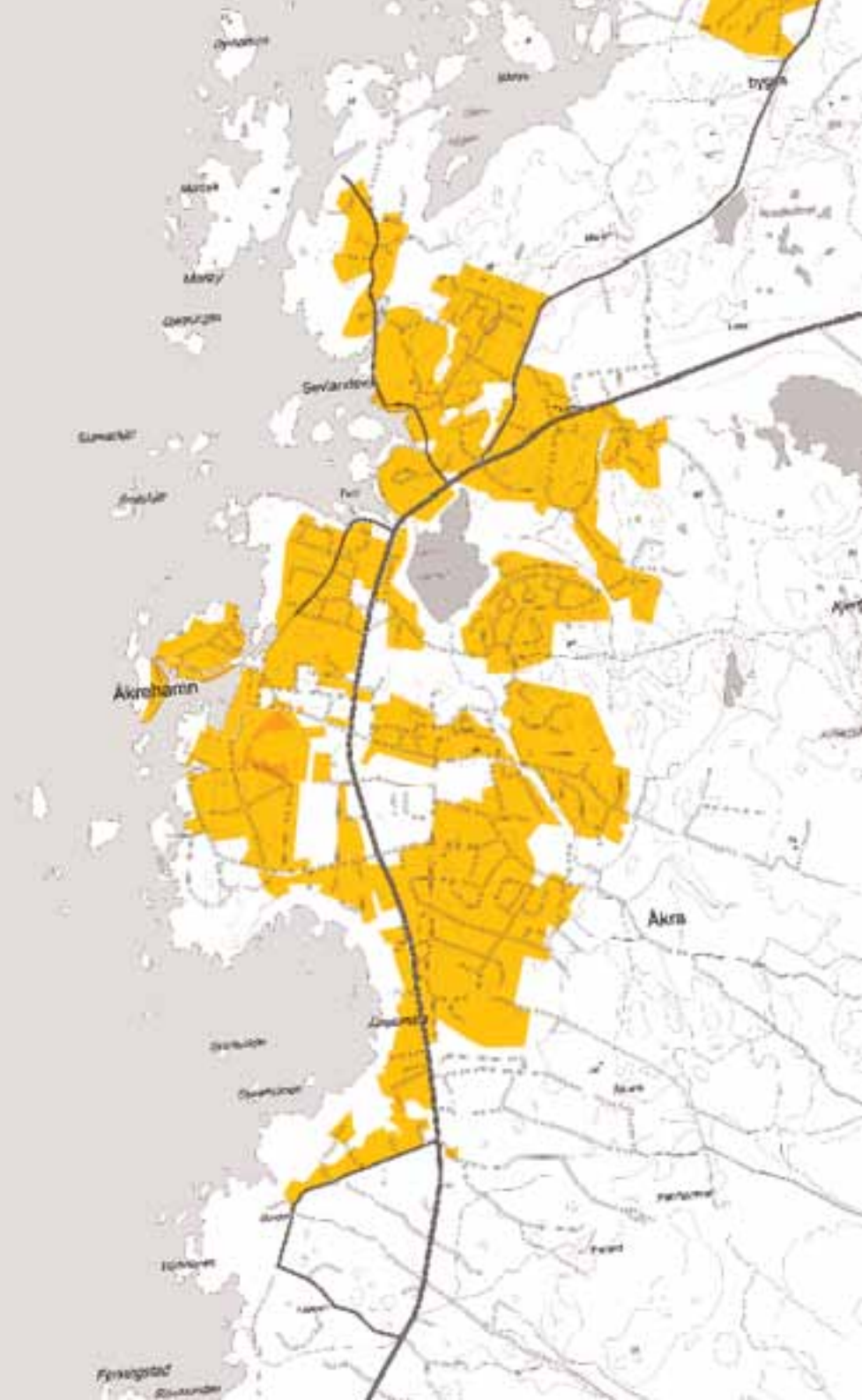

4.3 Boligtetthet

I de siste årene har det skjedd en relativt sterk fortettingsprosess i og rundt Åkrehamn sentrum, med en rekke prosjekter med ulike typer rekkehus, flermannsboliger og leilighetsbygg. De mest omfattende prosjektene har skjedd på tidligere ubebygd mark, mens andre er transformasjoner av tidligere produksjonslandskap nede ved havnen.

Totalt sett er allikevel sentrum enda lite fortettet, med en stor andel eneboliger, også blant nyere sentrumsbebyggelse. Bidragsytende til en lav boligtetthet er også plassen som er brukt til næring, offentlige bygg og idrettsanlegg. I tillegg finnes det ubebygd (dvs landbruk eller annet) areal i mellom boligbebyggelsen. Det finnes også en rekke spredte eneboliger i sentrum som ikke er en del av noen boligfelt eller systematisert utbyggelse, men er nok heller eldre bebyggelse som er tatt igjen av sentrumsutvidelsen, bygget i en tid da sentrum var mindre.

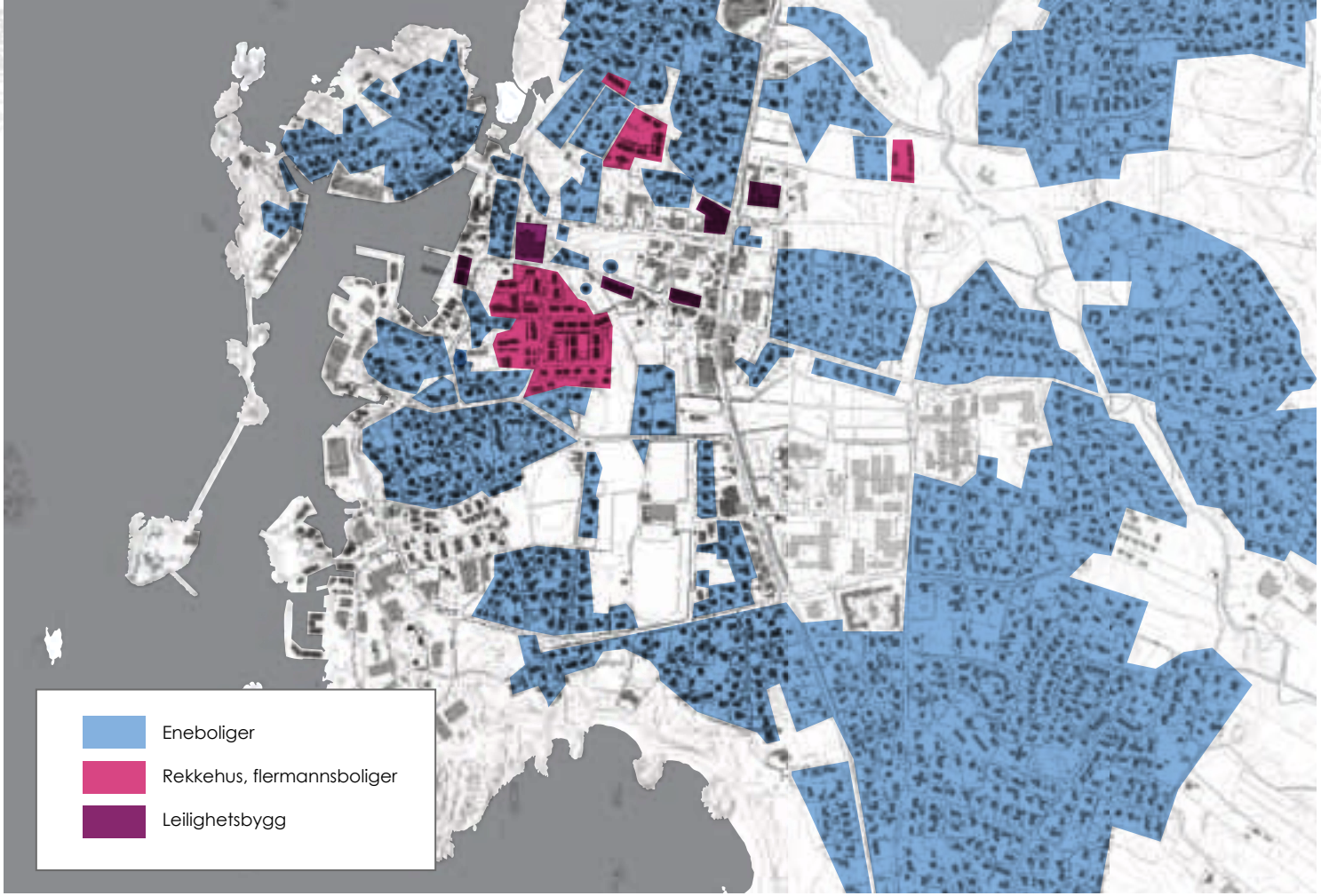

4.4 Offentlig bebyggelse

Offentlig bebyggelse er konsentrert i Åkrehamn sentrum, med viktige funksjoner som kulturhus, barneskoler, legevakt, bibliotek, ungdomsskole, videregående skole og kirke. Mye av denne bebyggelsen er ligger på østsiden av RV 47 i sørenden av sentrum.

Utenom sentrum finner man offentlig bebyggelse i form av barneskoler, barnehager, kirker og kirkegårder i "grendene" Sevlandsvik, Ådland og Ferkingstad.

Med ungdomsskole, VGS og legevakt og kirke fyller Åkrehamn rollen som senter for mye av området. VGS og legevakten er tilbud som tiltrekker seg elever og pasienter fra andre steder, som Skudeneneshavn og Kopervik.

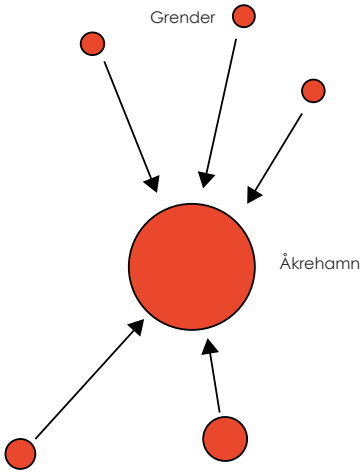

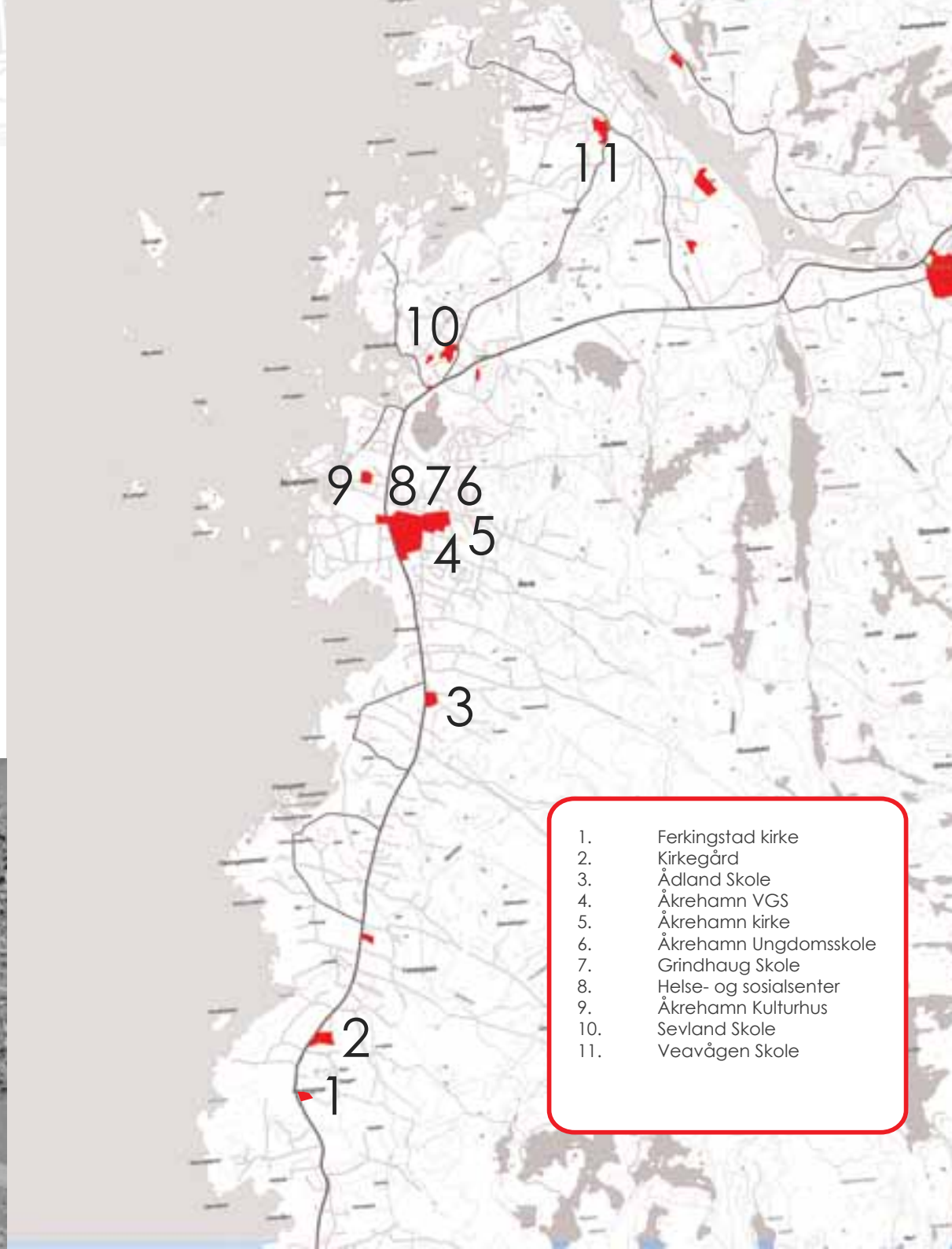

1. Ferkingstad kirke
2. Kirkegård
3. Ådland Skole
4. Åkrehamn VGS
5. Åkrehamn kirke
6. Åkrehamn Ungdomsskole
7. Grindhaug Skole
8. Helse- og sosialsenter
9. Åkrehamn Kulturhus
10. Sevland Skole
11. Veavågen Skole

4.5 Viktige fellesfunksjoner

Åkrehamn er sentrum for området delvis pga en konsentrasjon av sentrumsfunksjoner, sett bort i fra privat butikk og næringsvirksomhet. Funksjonene er fordelt i følgende mønster:

A Offentlige tilbud
Sørøst i sentrum ligger hovedvekten av byens offentlige funksjoner, som et bånd på tverrs av riksveien. På vestsiden ligger idrettshall og utendørs idrettsanlegg. På østsiden ligger ungdomskole, videregående skole, kirke, kirkegård, Grindhaug skole og legevakten. Til sammen utgjør disse de mest arealkrevende funksjonene i byen.

B Åkrakrossen
Rundt og nord for Åkrakrossen er allerede et sterkt senter i byen på grunnlag av den sterke konsentrasjonen av handel her, men innehar også en rekke viktige fellesfunksjoner som bedehus, barneskole, kulturhus og bibliotek.

C Havna
Historisk sett har det vært mange fellesfunksjoner i havnen, men det er vanskelig i dag å finne noen sentrale funksjoner her, utenom Åkrehamn Kystmuseum.

D/E Delsentre
Sør og nord for sentrum, i henholdsvis Sævlandsvik og Ådland er viktige sentrumsfunksjoner begrenset til barneskole og bedehus.

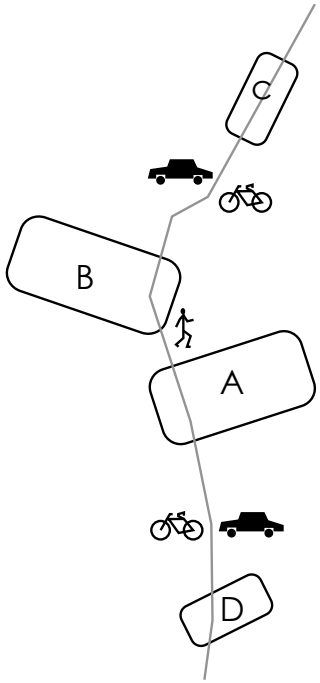

Avstander mellom ulike samlinger av fellesfiunksjoner

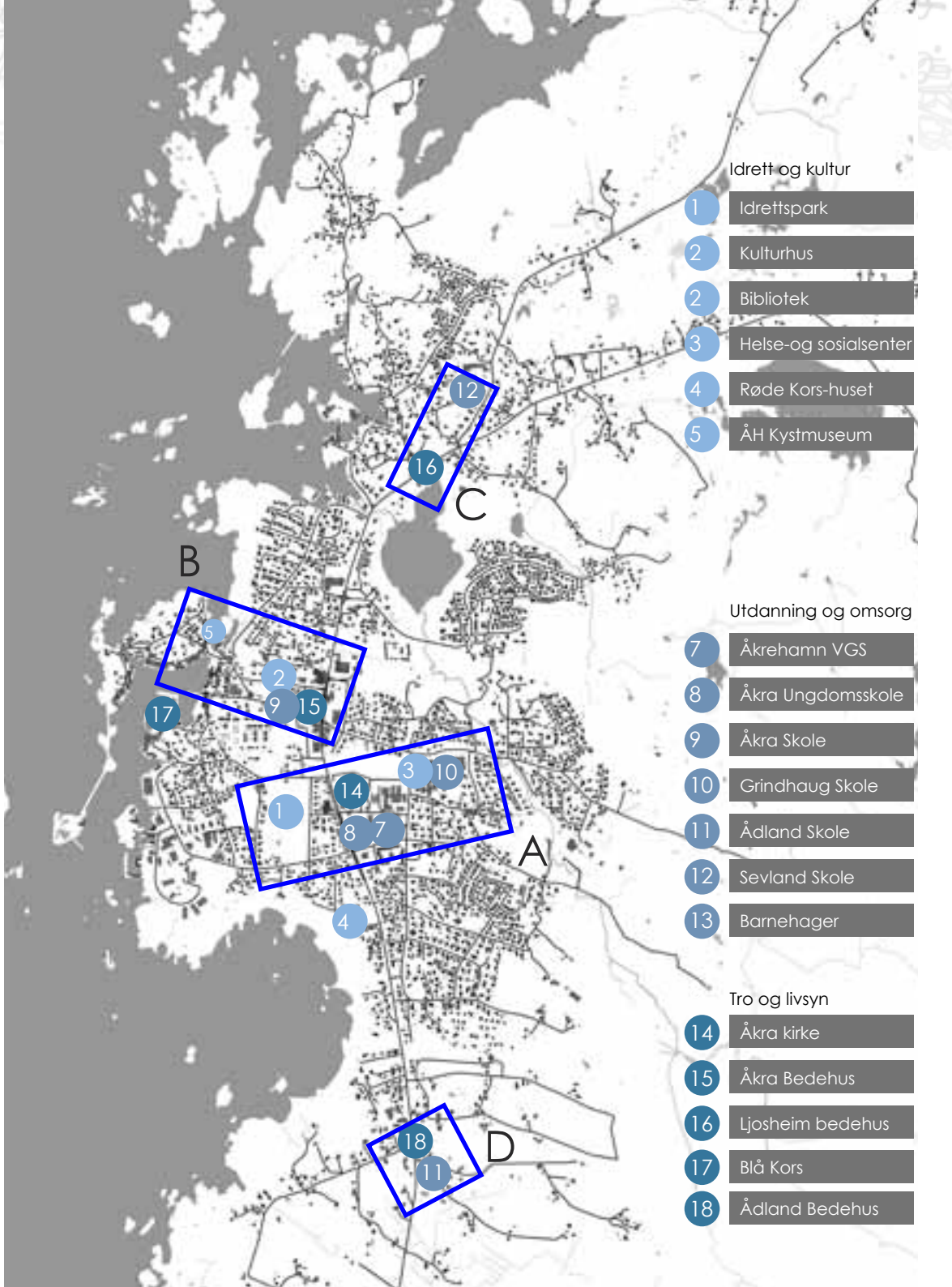

4.6 Sentrumstruktur

Åkrehamn har en oppdelt sentrumsstruktur, sterkt preget av soneinndeling, ikke ulikt mange andre byer som har vokste frem i det 20. århundret.
Arealkrevende aktiviteter som skole, idrett, kulturtilbud og andre offentlige funksjoner er hovedsakelig plassert i en stor klynge i sørøstdelen av sentrum. Unntaket er kulturhuset og Åkra skole, som ligger på nordsiden av sentrum pga lokalene som er eldre bygninger.

Handel er hovedsakelig lagt til begge sider av riksveien, i tre hovedbolker; sør for gamle Åkra kirke, rundt Åkrakrossen og i kjøpesenteret i nord. Mye av handel var før lokalisert nede i havnen, men dette er nå nesten tømt for handelsvirksomhet. Havneområdet, ladet på historie, ligger adskilt fra de aller fleste viktige sentrumsfunksjoner.

Industri og annen tyngre og arealkrevende næring har historisk sett vært lokalisert i havnen, noe som er videreført til en viss grad i dag. Næringsområdene langs sjøen er i senere år videreutviklet med en ekspansjon på sørsiden av havnen med nye Årabrot næringsområde.

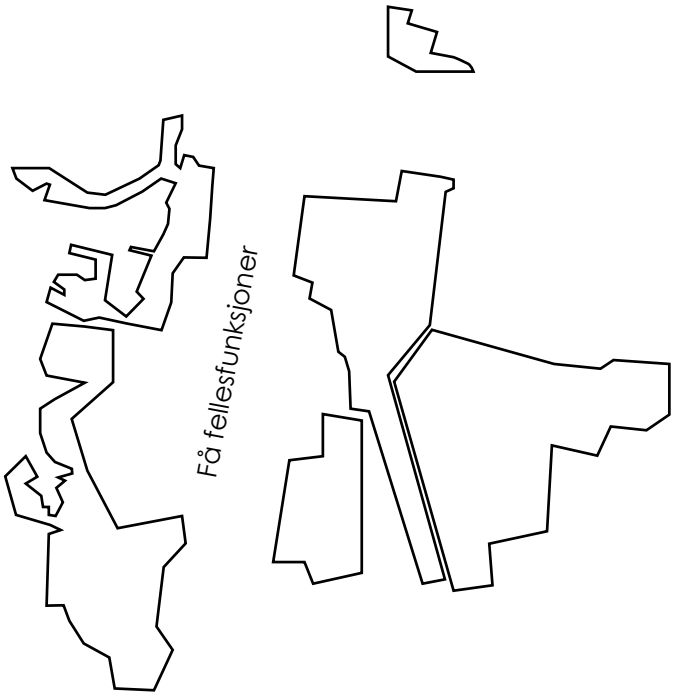

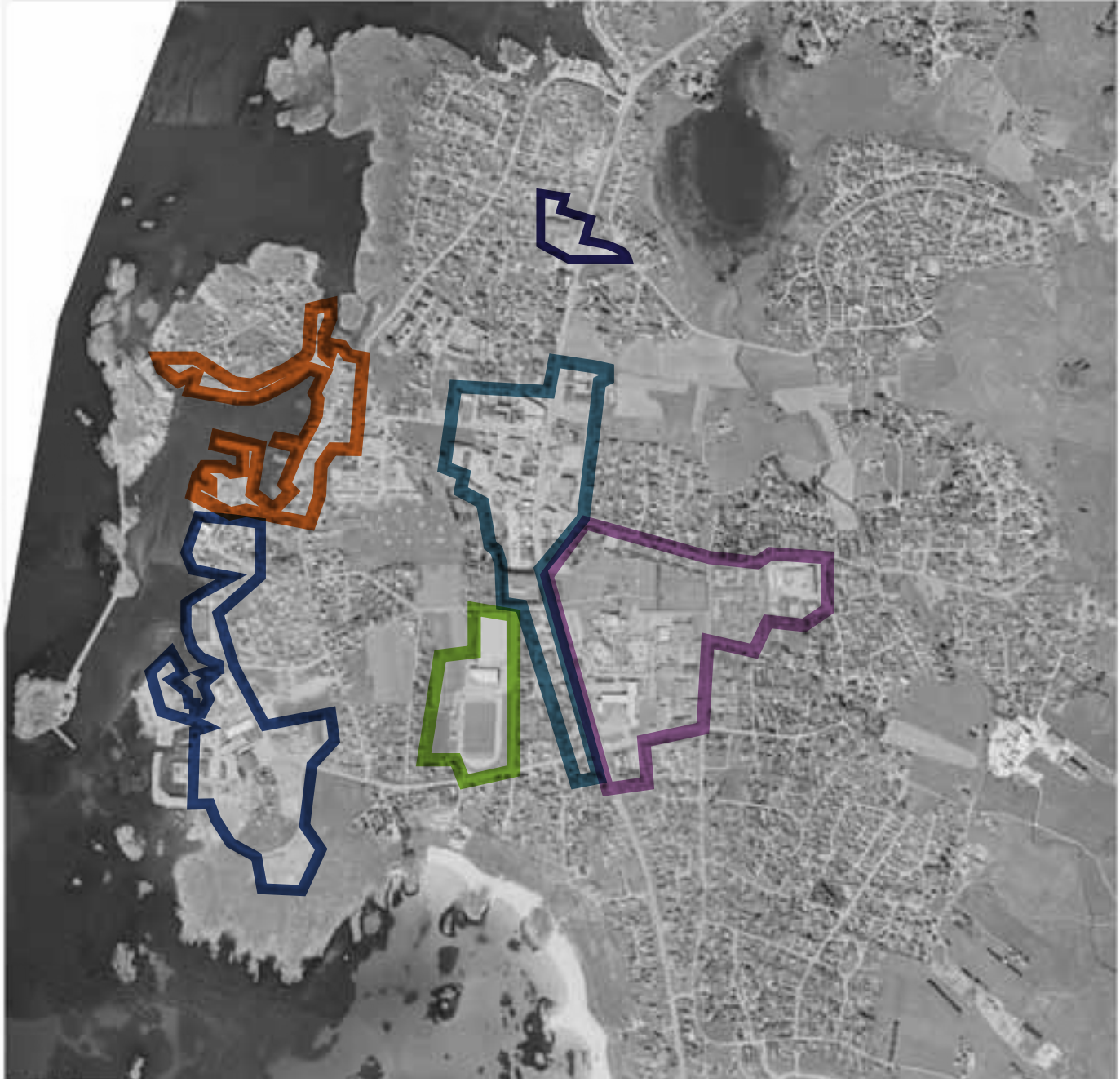

Årabrot næringsområde

Handelsgatene

Kultur, idrett og offentlige tjenester

Idrettsparken

Havneområdet

Kjøpesenter

4.7 Eiendomsstrukturer

Kamstruktur langs sjøen
Mye av bebyggelsen langs sjøen er organisert etter en kamstruktur, der best mulig tilgang til sjøen for hver tomt er ordnet med avlange eiendommer vinkelrett på sjølinjen. Flere steder har denne strukturen blitt transformert igjennom sammenslåing av eiendommer gjennom industrimodernisering eller introduksjon av nye typologier som leilighetsbygg.

Kartet til høyre viser eiendomsstrukturen i havnen i dag.

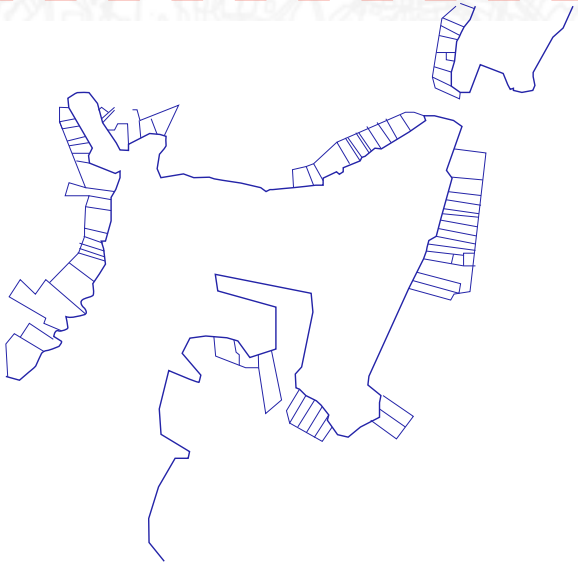

Veistruktur langs riksveien
For den nyere delen av bykjernen er det riksveien som legger mest strukturell føring. Tidlig bebyggelse i perioden 1910-60 baserte seg på en tett struktur langs vegen, særlig rundt Åkrakrossen, men også sørover mot Åkrasanden. Tomtene fra denne tiden er relativt små og uniforme, og ligger tett i tett langs veien. Strukturen med små eiendommer langs veien ble videreført langs store deler av strekket, også nedover Rådhusveien, selv om den i sistnevnte gate aldri ble helt utbygd. Unntaket fra strukturen er større eiendommer i to kategorier. Den ene er offentlige og plasskrevende funksjoner som kirke, kirkegård og utdanningsinstitusjoner i sørøst. Den andre kategorien er nyere senterbebyggelse hovedsaklig i norddelen.

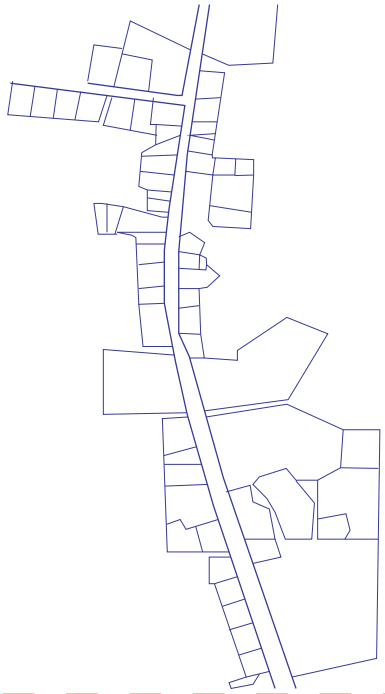

5.0 MØTESTEDER

5.1 Idrett og rekreasjon

Turgåing, friluftsliv og rekreasjon
I motsetning til mange andre byer har Åkrehamn en badestrand så og si i sentrum, noe som utgjør en veldig god kvalitet. Byen har også en nyetablert park (ikke enda fullført) og lett tilgang til et nett av turstier, rasteplasser og en fjellhytte øst for byen. Langs Åkrasanden og sørover mot Ferkingstad finner man også turstier.

Idrett og lek
Åkrehamn har mange idrettsanlegg i sentrumsområdet, om man inkluderer anlegg ved skolene i beregningen. Hovedvekten av idrettsanlegg er samlet i idrettsparken rundt Åkrahallen. Blant innendørs idrettsanlegg er hallen det største samlingspunktet. I tillegg har man i senere år fått treningssenter på Røysane. Utenfor sentrum. på Ådland og Sevlandsvik, er det idrettsanleggene på skolene som er de viktigste.

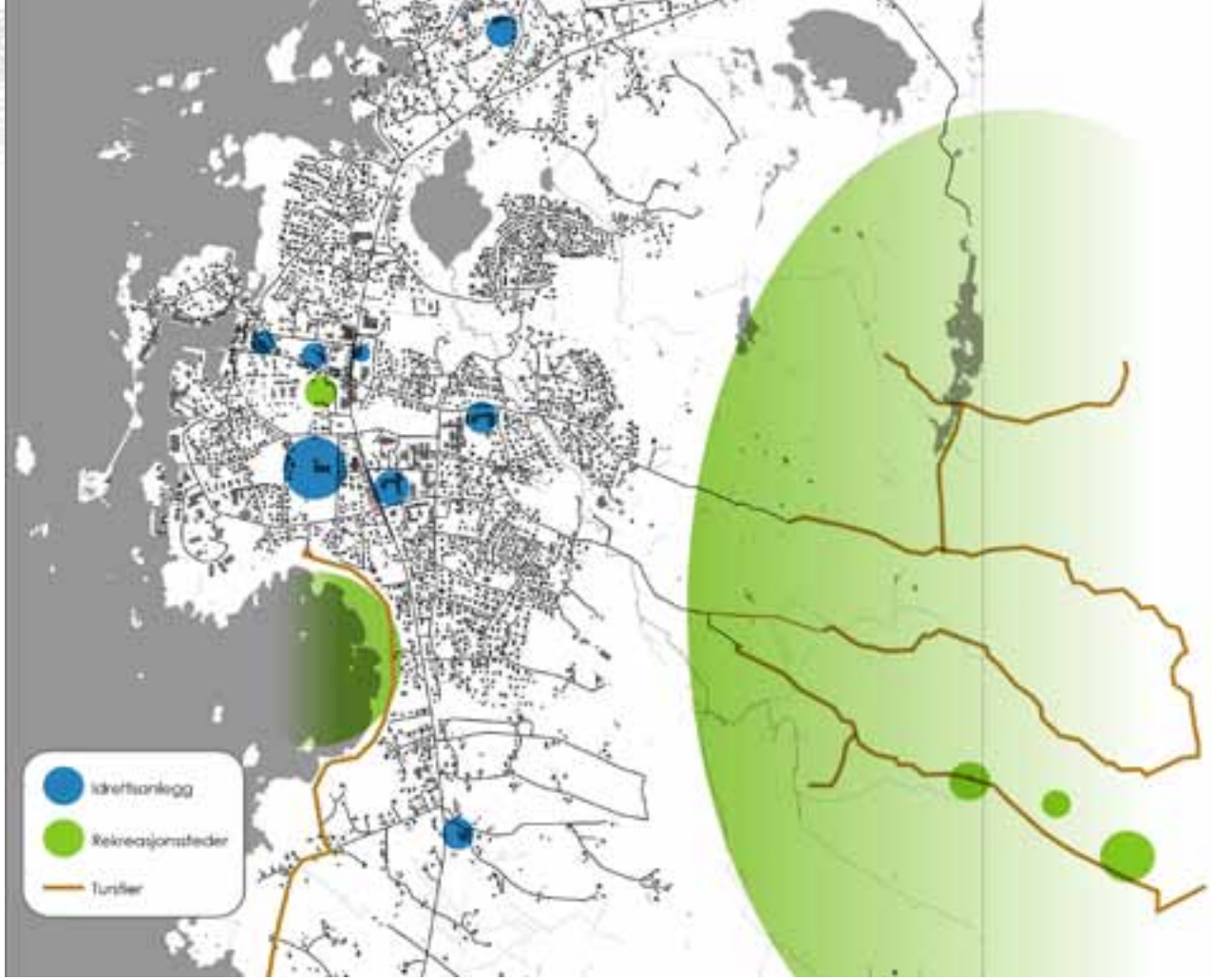

Idrettsanleggene på skolene er viktige idrettsanlegg spredd rundt i byen

Åkrasanden, med turstier videre mot Ferkingstad

Åkrahallen og idrettsanlegget

5.2 Serveringssteder

Serveringssteder er samlet i sentrum, særlig langs RV 47. Nesten alle barer, puber og utesteder er plassert i sentrum langs handelsgatene. Det finnes en rekke mattilbud over disk, uten sitteplasser, og basert på take-away spredt over byen. Man finner også en rekke kafeer, men relativt få restauranter. Det finnes relativt få steder nede ved havnen.

Tre av spisestedene ligger inne i kjøpesentere og har relativt liten kontakt med utsiden. Det finnes hovedsaklig to steder i kategorien pub, bar og utested. Disse ligger sentralt, den ene i mellom byparken og riksveien, den andre i lyskrysset ved Rådhusveien og riksveien.

Take-away matservering er et utstrakt tilbud i byen

Sjømatutsalg på Sjøtunet i havnen

Uteliv i Rådhusgaten

5.3 Tro og livvsyn

Struktur

Kirker, bedehus og andre samlingssteder med et livssynsgrunnlag er lokalisert nesten utelukkende langs riksveien. Det største lokalet er Åkra kirke, som ligger på østsiden av riksveien i sentrum. Ellers finnes det ikke en sterk konsentrasjon av forsamlingslokaler i sentrum. Man finner heller lokalene spredt med mer eller mindre jevne mellomrom sør og nordover langs riksveien i fra sentrum.

Møtesteder

Bedehusene er lokaler for mange aktiviteter i nærområdet og er således viktige deler av Åkrehamns møtesteder. Spesielt fremstår Åkra kirke, gamlekirken og Åkrehamn bedehus som viktige deler av bybildet i sentrum. Hovedkirken er særlig viktig, med sin karakteristiske silhuett, men den er på noen måter mer distansert i fra selve bykjernen om man sammenligner med bedehuset og gamlekirken.

Gamle Åkra Kirke

Åkrehamn bedehus

Nye Åkrehamn kirke

5.4 Møteplasser for barn

Hvor er det barn i byen og hvor finnes det steder for dem å møtes utenom skole, idrett og andre organiserte aktiviteter?

En måte å kartlegge tilstedeværelse av barn og barnefamilier er dagens flyfoto, som er så gode at man kan bruke dem til å kartlegge en oversikt over trampoliner i Åkrehamn, noe som kan gi oss et inntrykk av barns lekeplasser foruten de mer etablerte stedene. Det må påpekes at denne metoden ikke gir strengt tatt holdbare resultater, men kan være en alternativ innfallsvinkel.

Antall trampoliner pr 100 innbygger:

Tjøsvold:	6,9
Tjøsvold øst	5,2
Mosbron	3,8
Grindhaug	4,3
Årvold	3,3
Stong:	2,6
Sentrum:	1,1

Som vi ser er de nyere bydelene, som Tjøsvold Øst, de områdene med fleste trampoliner. De stedene som scorer lavest er de mer sentrumsnære områdene Stong og Sentrum. Det kan nok godt stemme med demografiske fordelinger, men man må merke seg at flyfotoet ikke inkluderer noen av de nyeste boligutbyggingene i sentrum og på Stong. Uansett er det sannsynlig å anta at sentrum er mindre et sted for barn enn boligområdene rundt, selv om man også i sentrum finner lekeplasser og løkker.

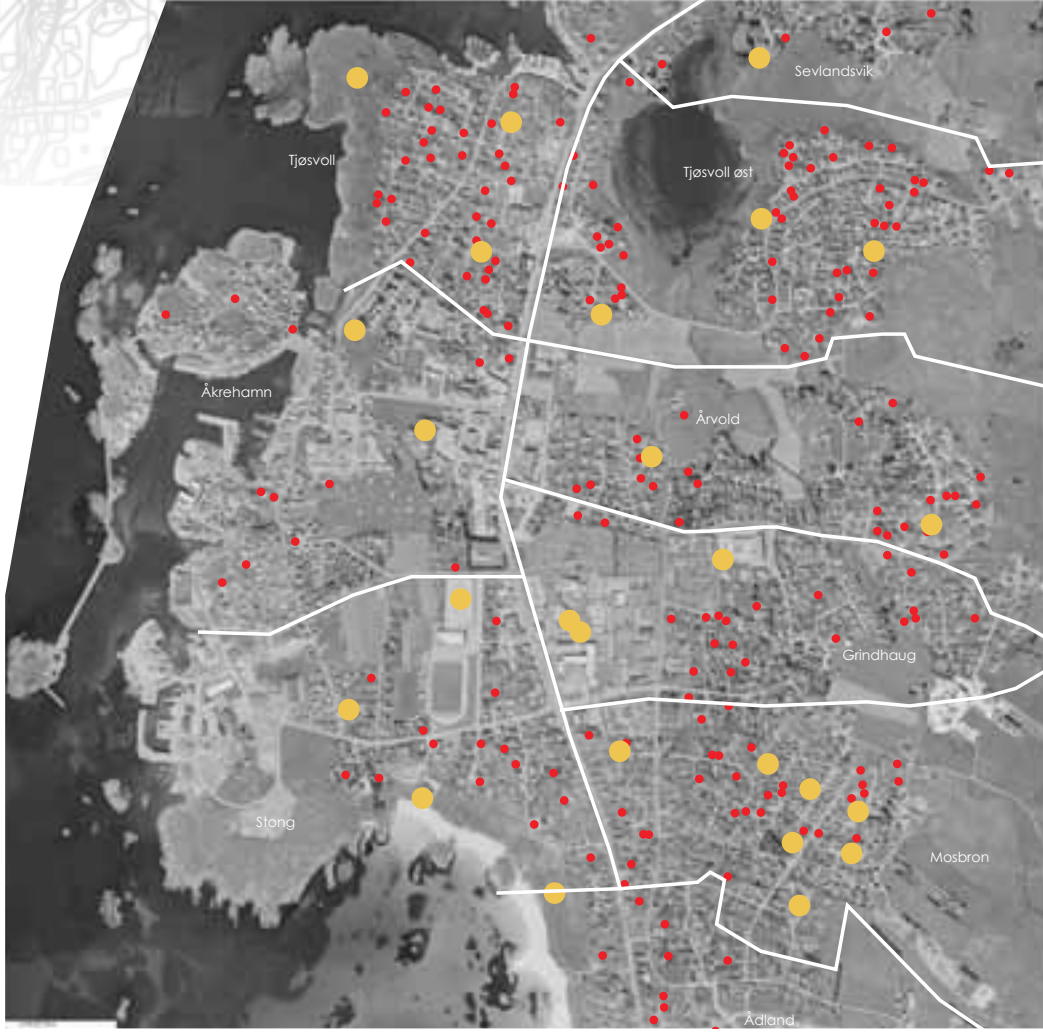

Trampoliner som tegn på barn

Lekepark og fotballløkke i ved Åkra Skole

5.5 Kultur og foreningsliv

Det utvilsomt største lokalet for kulturliv er Karmøy Kulturhus i Rådhusgaten, med ungdomsklubb, Firkløveren, bibliotekfilial, kulturskole, konserter, forestillinger, foruten å fungere som lokale for mange lag og foreninger. Kulturhuset er på mange måter byens kulturelle storstue. Idrettsparken er til vanlig lokaler for idrettslaget, men leies også ut som lokaler til arrangement og til lag og foreninger. Selve hallen blir også brukt til større arrangement utenom idretten, noe som gjør den til byens største forsamlingslokale. Blå Kors-huset på tomten til den gamle sildeoljefabrikken er et flersidig forsamlingslokale. Åkrehamn Kystmuseum ligger nede ved gamlekaien. Utenfor sentrum finner man Grendahuset Sevtun. Nede ved Åkrasanden ligger Røde Kors-huset.

Alle stedene for kulturl- og foreningsliv er spredt over hele byen. Felles for alle er at de plassert i utkanten av byens hovedrom. Kulturhuset ligger i utkanten av sentrum, Blå Kors og Kystmuseet ligger i utkanten av havnen, Røde Kors ligger i utkanten av Åkrasanden. De ligger altså til en stor grad for seg selv.

Blå Kors sine lokaler i havnen

Åkrehamn kystmuseum

Karmøy Kulturhus

5.6 Viktige byrom

Åkrehamn sentrum har noen byrom som kan regnes som viktige møteplasser for byen, hver på sin måte.

Ved havnen finner vi to maritime byrom. Den ene brukes som rekreasjonsrom, med sitteplasser og beplantning, samt til større arrangement. Den andre er en småbåthavn innkranset av nye leilighetsbygg.

I Åkrakrossenområdet finner vi tre viktige byrom. Torget er kanskje det mest sentrale, og brukes til torgaktivitet, festivaler og andre arrangement. Benker og beplantning gjør det til et sentralt oppholdsrom i byen. Byparken er en viktig grønn lunge, mens plassen foran Åkra skole er et viktig byrom.

Sjøtunet innerst i havnen på Fiskeridagene

Byparken

Markedsdag på torget

5.7 Aktivitet over tid

Dagtid
Om dagen er boligfeltene i en stor grad inaktive, mens arbeidsplasser som Årabrot næringsområde, handelsgatene, kjøpesenter, treningssenter og skoleområder er fuille av aktivitet.

Ettermiddag
Om ettermiddagen stenger butikker og arbeidsplasser, noe som gjør at handelsgatene og Årabrot næringsområde gradvis får mindre aktivitet. Kjøpesentere, dagligvarebutikker og serveringsteder sørger imidlertid for at det er aktivitet lenger ut på kvelden punktvis i handelsgatene. Den største forandringen er at steder som kulturhuset, idrettsanleggene og legevakten genererer mer aktivitet. Vi ser at boligområdene vekkes til live etterhvert som folk kommer tilbake fra jobb. Det som skjer da er at store deller av sentrum og skoleområdene ligger tømte for liv.

Kveld og natt

Det fleste steder går til ro utover kvelden. Aktivitet er stort sett begrenset til noen få steder langs handelsgatene og riksveien.

Helg

I helgen er områdene rundt havnen mer aktive, samtidlig som helgehandel hjelper til med aktivitet i handelsgatene. Arrangement og kamper finner tidvis sted på idrettsanlegget.

6.0 TRANSPORT OG TRAFIKK

6.1 Riksvei 47

Trafikkmålinger gjort i 2004 og 2007 viser at det er store mengder trafikk i gjennom Åkrehamn sentrum. Nord for bykjernen er trafikken noe mindre, men allikevel oppe i 9500 ÅDT helt frem til Brekke, der trafikkmengden øker gradvis. Sør for sentrum er trafikken mindre, med 6700 ÅDT. Trafikkmengde minker så jo lenger sør en kommer. Det er altså tydelig at det skjer en opphoping av trafikk i sentrum, som gjør riksveien til en sterk trafikal grense i sentrum, noe som får konsekvenser for bylivet langs veien.

Lyskryss ved inngang til sentrum

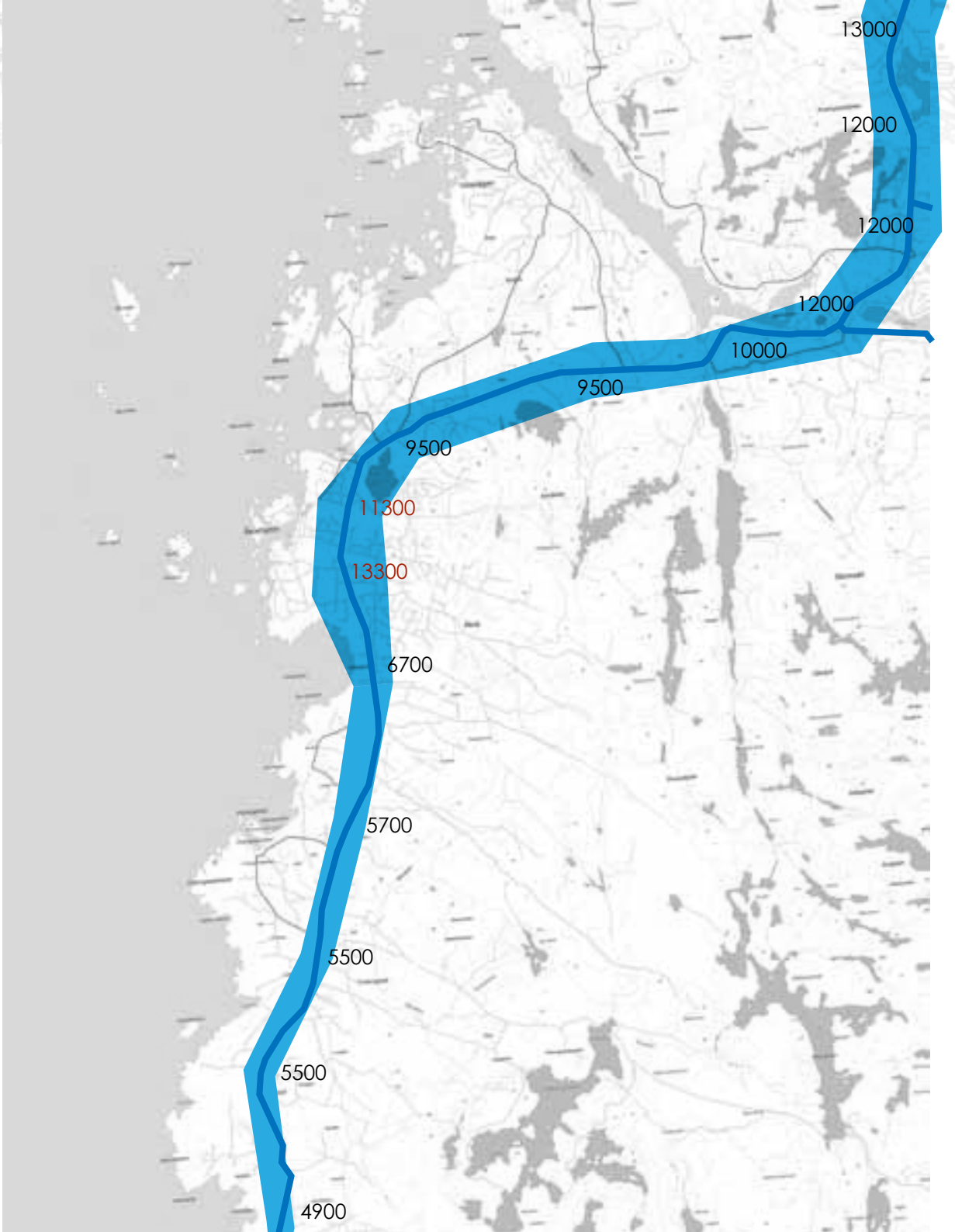

6.2 Overordnet samferdsel

Et av prosjektene i Haugalandspakken er omkjøringsvegen øst for Åkrehamn. Per 01.08.10 foreligger det ikke endelig godkjente planer for vegen, men i prinsippet er alle 3 alternative løsninger like; en nord-sørforbindelse øst for den eksisterende tettbebyggelse og to tilførselsveger øst vest for å knytte eksisterende bebyggelse til vegen. Oppstart på arbeidene med vegen er planlagt til 2012/2013.

Ny infrastruktur gir alltid muligheter for omdisponering av arealer til utbyggingsformål. Utfordringen for Åkrehamn som by, er at viktige sentrumsfunksjoner ikke skal bli etablert ved den nye omkjøringsvegen. For Åkrehamns identitet er det avgjørende at det etablerte sentrumsmiljøet ikke svekkes ved at vegomleggingen fører til at sentrumsfunksjoner flyttes østover. I et historisk perspektiv har en allerede sett en flytting vekk fra havna til dagens hovedveg og sentrum.

En annen utfordring som vegomleggingen gir, er at mange ønsker at den skal være en grense for tettstedsutbredelsen østover, men at den samtidig ikke skal være en barriere for tilgangen til Åkramarka. Det må derfor bygges nok og riktig plasserte underganger slik at folks bruk av friluftsområdet ikke blir hindret av vegen.

Prinsippskissen viser alternativ 3, som er anbefalt av Karmøy Kommune, men er enda ikke vedtatt.

Kryss nord i sentrum

6.3 Sentrumstrafikk

Gjennomkjøring
Hovedtrafikkåren for sentrum er utvilsomt RV 47 som går rett igjennom sentrum. Denne veien tar for seg både gjennomferdstrafikk, trafikk til sentrumsfunksjoner og til boligområdene rundt.

Trafikk til sentrumsfunksjoner og næring
Trafikk til offentlige funksjoner, butikker, industri og annen næring strekker seg over hele sentrum. De viktigste er østre siden er veiene som betjener offentlige funksjoner som skole, legevakt og kirke, samt en lengre arm ut til næringer lokalisert på østkanten av bebyggelsen. På vestsiden er "ringveien" som knytter RV47 opp til Kulturhus, havneområde, skole og butikker i nordre del, samt Årabrot næringsområde, Åkrasanden og Idrettsparken i søndre del.

Trafikk til boliger
I tillegg til det sentrale vegnettet finner man en rekke veier som er ment å betjene de enkelte nabolag. I sentrum er det mest utstrakte nettverket i mellom havnen og RV 47, der man finner et stadig tettere boligområde. De lengste veistrekkene som bare betjener trafikk til bolig ligger på østsiden av Rv47. Om man ser bort i fra trafikk til sementstøperiet, går nesten all trafikk her til private eneboliger.

Oppsamlingsvei

Riksvei 47 har mye gjennomfartstrafikk

6.4 Kollektivtrafikk

Bussdekning

Slik situasjonen er i dag er bussdekning stort sett sentrert langs RV 47, med busstopp i hver retning lokalisert nært hverandre. Kartet viser i tillegg en omtrentlig dekning av dagens busstopp i en gåavstand på 5 min. Dekningen er basert på dagens gatenettverk. Man ser at de som finner seg plassert lengst vekk i fra busstopp er beboere ved havnen og de nye boligfeltene mot øst.

Fem minutters gange er for mange hvor grensen går for å ta bussen, i følge Miljøverndepartementets rapport "Handel, tilgjengelighet og bymiljø" (1997). Hva som er dekket av buss innen fem minutters gange er derfor interessant. Vi ser at det meste av handel og offentlige funksjoner befinner seg godt innenfor denne dekningen. Det som ikke finnes innenfor dekningen er mange arbeidsplasser, deriblant Årabrot næringsområde. Allikevel er dekningen dårligst for de nyere boligfeltene i øst, samt havneområdet. Dette legger opp til en videre bruk av personbil, slik situasjonen er i dag. Et positivt trekk er at nyere fortettinger innen boligbebyggelsen har skjedd stort sett innenfor fem-minuttersdekningen til busslinjene.

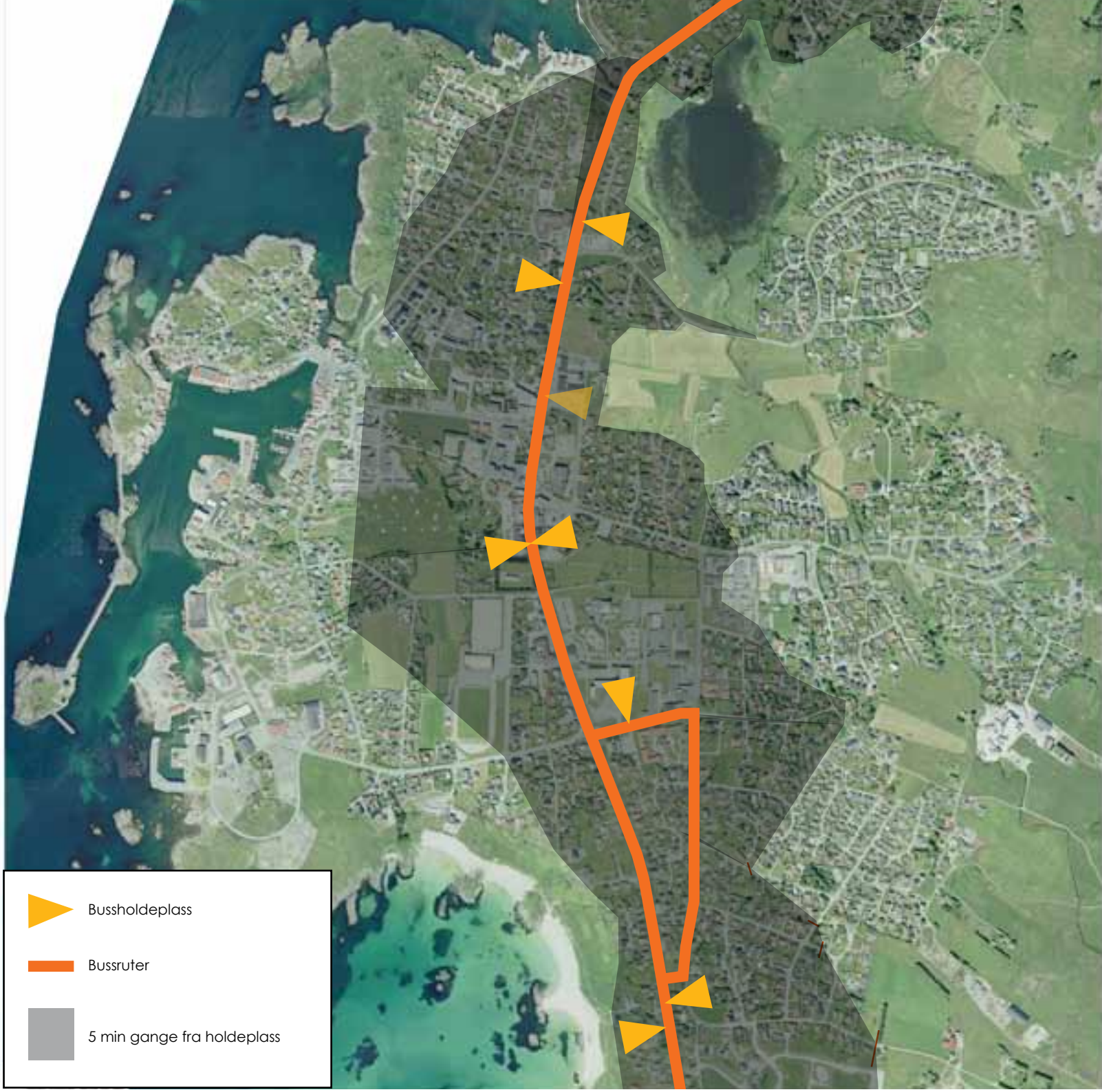

6.5 Parkering i sentrum

Analyse mandag 05.07.10, kl 10-12

Sentrum har en hel rekke med parkeringsarealer. Denne tellingen er foretatt i sommerferien, så vi ser at er liten bruk av P-plasser i skole- og kirkeområdet. I sentrum er det arealene ved større varehus og senter i nord som er fylt opp mest. Blant disse er P-plassen ved bankfunksjoner mye brukt.

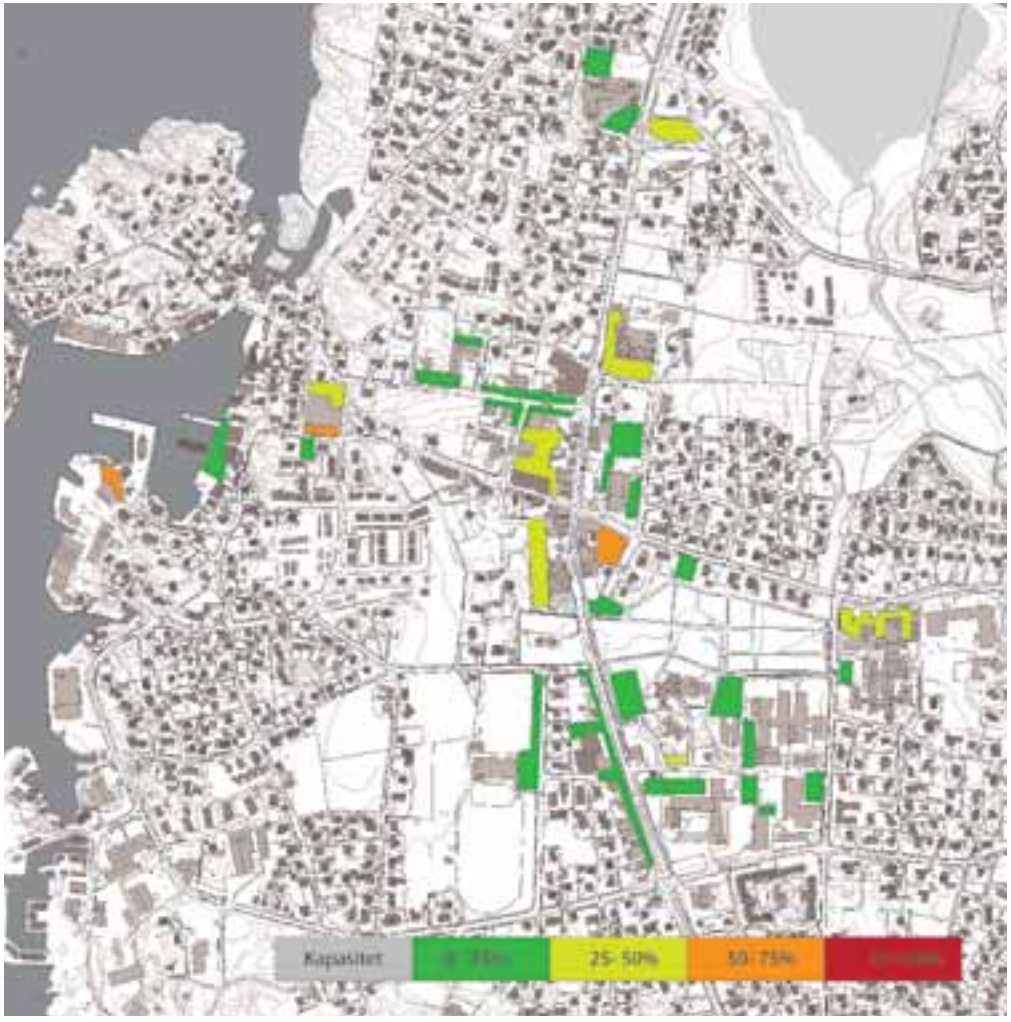

Lørdag 02.10.10, kl 12-14

Registreringen av parkering på en ordinær lørdag viser at de større parkeringsplassene rundt kjøpesenterene tar opp mye av behovet for lørdagsparkering, særlig da parkeringshuset bak Amfisenteret og utenfor Prix-bygget. Vi ser også at parkeringsplassene ved Kulturhuset er mildt brukte i motsetning til hverdagen hvor de var tomme. I begge registeringene er det få eller ingen biler parkert ved idrettshallen. Disse plassene lider nok av at de står ofte tomme og blir overfylte under arrangementer.

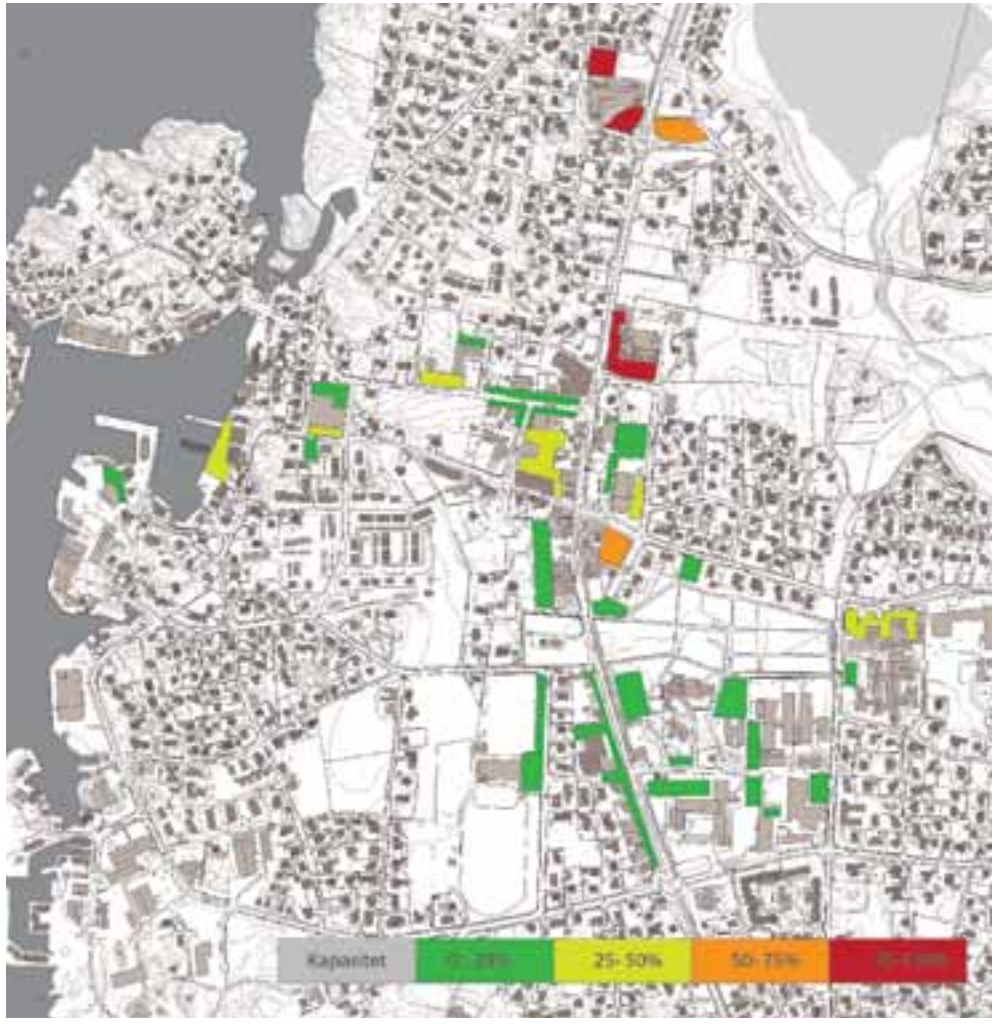

6.6 Fotgjengere og syklister

I trafikkbildet kan vi skille mellom syklister og fotgjengere på den ene siden, og bilister på den andre. Disse to gruppene har hver sine krav til tilrettelegging som ofte kan komme i konflikt. En god balanse mellom disse to gruppene er derfor viktig.

Veier med sykkel og gangsti
Denne kategorien gjelder veiløp der gangsti er separert i fra vei for motoriserte fartøy. Vi ser at gjennomfartsåren i Åkrehamn stort sett faller inn under denne kategorien, bortsett fra ved Sævelandsvik. Også veien mot Vedavågen har denne typen sykkel-og gangsti. Ellers har veien forbi legevakten og Grindhaug Skole også sykkel- og gangsti.

Veier med fortau
Åkrehamn har et godt utbygd nett med fortau på de mest trafikkerte veiene i sentrum. Dette gjelder også langt inn på de fleste boligfeltene rundt sentrum.

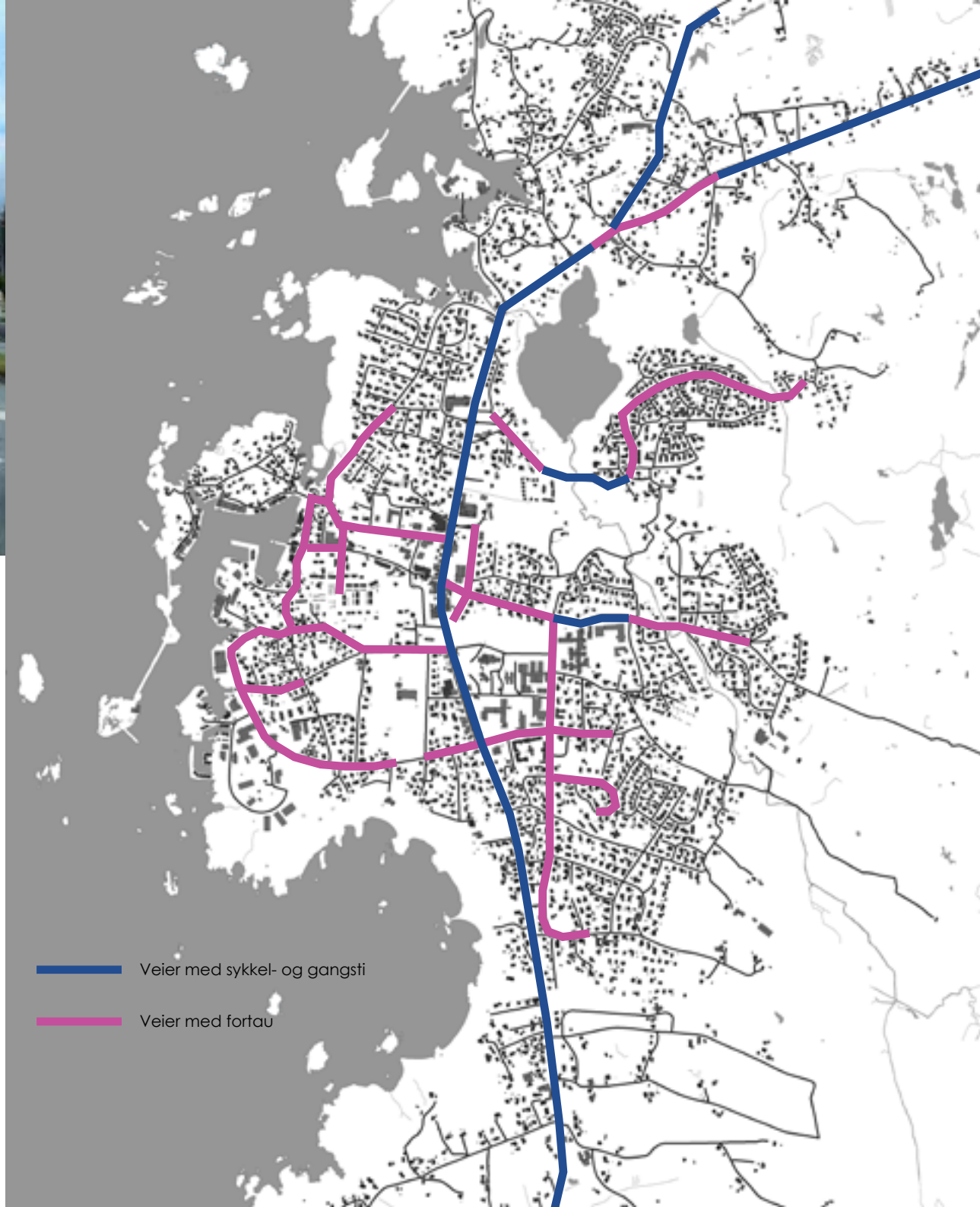

6.7 Tilgjengelighet

Hvor kan man som fotgjenger bevege seg i sentrum?

Bygningsbarrierer
Den vanligste barrieren er bebyggelse i form av bygninger, anlegg, hager, osv. I sammen definerer disse gater, ruter og plasser igjennom byen.

Terrengbarrierer
Større knauser og lignende kan virke som barrierer når man som fotgjenger beveger seg i byen.

Trafikkbarrierer
Tung trafikk kan være en sterk barriere, som i dette tilfellet med riksveien, som deler sentrum i to deler. Trafikken her er såpass høy at det er nødvendig med fotgjengeroverganger og lyskryss for å regulere kryssing av veien.

Grønne barrierer
Landbruk og idrettsanlegg er store enheter som ofte blir objekter som en må navigere rundt.

Stier og ruter i byen
Der det finnes flest muligheter for navigering er, kanskje ikke overraskende, i området rundt handelsgatene og nede ved havnen. Der bevegelse er lengst er langs skoler, idrettsanlegg og skoleområder.

Tegnforklaring

- Bygningsbarriere
- Terrengbarriere
- Trafikkbarriere
- Vegetasjonsbarriere
- Tilgjengelige stier

Vegetasjon kan virke som barrierer, selv om det er godt mulig å krysse dem.

Stor og sammenhengende bebyggelse kan virke som barrierer

Mye trafikk kan gjøre riksveien til en barriere å krysse

6.8 Ruter og møter

Gater og veier lager bestemte ruter som vi kan bevege oss langs. De blir på mange måter en slags "bykorridorer". Disse rutene treffer hverandre på ulike måter og i ulike antall.

Møter der tre ruter treffer hverandre er ofte mindre møtesteder, men ikke nødvendigvis. Vi ser at det finnes mange av denne typen møter utenfor de tetteste delene av sentrum.

Møter mellom fire ulike ruter er ofte viktige kryss eller plasser. I vårt tilfelle ser vi at sentrale steder som Sjøtunet og Åkrakrossen faller inn under denne kategorien.

Uavbrutt bevegelse

Møte mellom 3 ruter

Møte mellom 4 ruter

70 HANDELS OG NÆRINGSLIV

7.1 Generell utvikling

Omsetning

Den årlige omsetningen kombinert for Åkrehamn, Sevlandsvik, Ferkingstad og Veavågen er anslått til å være på 1,993 milliarder NOK (2009). Anslagene er i følge Åkrehamn Vekst vanskelig å fastslå konkret pga kjedebutikker og andre bedrifter som har regnskapssted et annet sted, slik at det kan være opptil 500 millioner som ikke kommer inn under dette anslaget. Tallene for Ferkingstad er ikke helt realistiske, fordi det er få AS her som leverer inn regnskap til Brønnøysund. Utviklingen for Åkrehamn har vært veldig positiv siden 2003, men med en nedgang etter finanskrisen i 2008. Det ser allikevel ut som det er tegn til en stabilisering.

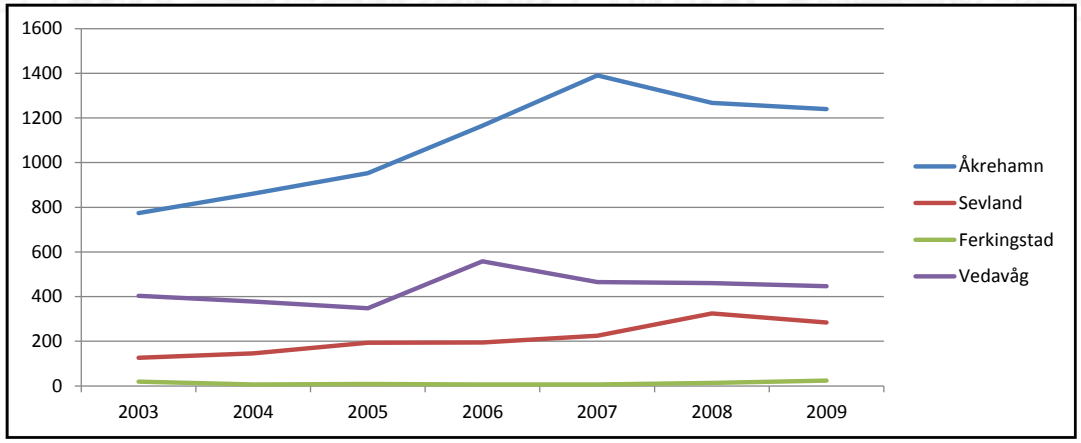

Omsetning 2003-2009 (tall er i millioner)

Ansatte

Det finnes ca 850 ansatte innen detaljhandel, daglivarer og serveringssteder i Åkrehamn pr 2007. Totalt sett har Åkrehamn, Sevland, Ferkingstad og Vedavågen rundt 3375 ansatte innen alle sektorer. Åkrehamn alene har rundt 2327 ansatte. Utviklingen har vært sterkest relativt sett i Åkrehamn, på tross av en mindre nedgang i 2008.

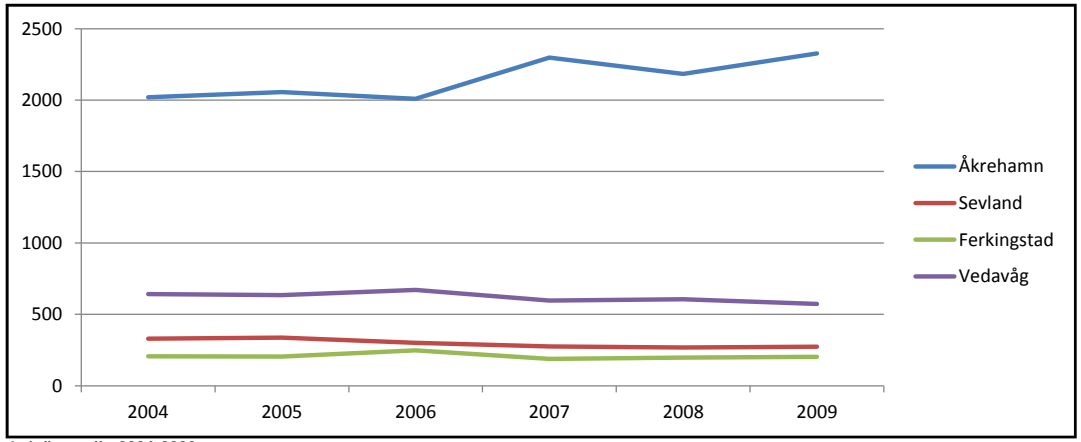

Antall ansatte 2004-2009

Antall foretak

Det er anslått å være rundt 350 viktige næringsforetak i området i følge Åkra vekst i 2009/2010. Det blir omtrent 1600 foretak for hele området totalt, om man regner med alle registrerte foretak. Her ser man at utviklingen har vært stabil på Ferkingstad og Sevland. Vedavågen har totalt sett hatt en svak vekst siden 2004, mens Åkrehamn har hatt en økning i fra 700 til 900 registrerte foretak siden 2004, noe som vil tilsi en økning på nesten 29%.

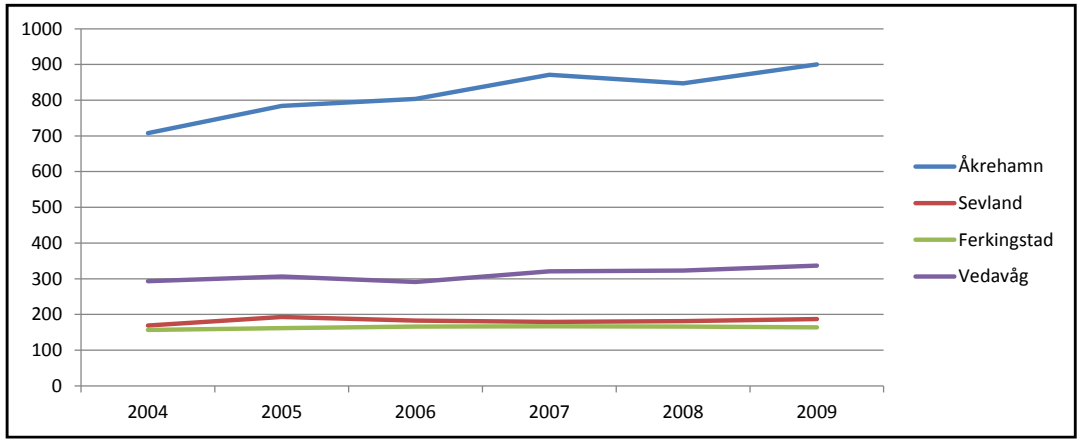

Antall foretak 2004-2009

7.2 Næringsområder

Vi har valgt å betrakte disse næringsområdene som tilhørende Åkrehamn for å kunne skape et helhetlig bilde av næringslivet i byområdet.

Sentrum
Sentrum sett som næringsområde strekker seg hovedsakelig langs to handelsgater, den ene langs riksveien og den andre nedover Rådhusgaten. Mye av sentrum består av en eller to etasjers handel eller tjenestevirksomheter, men også av noen større næringslokaler i norddelen.

Årabrot næringsområde/havnen
Vi regner her havnen og Årabrot næringsområde inn under ett, for sammenlignings skyld. Den sjønære industrien her har en lang historie. I senere år har området utviklet seg og ekspandert sørover mot Åkrasanden.

Ådland
Område med mindre virksomheter og lokalsenterfunksjoner.

Amfisenteret
Et sentrumsnwært kjøpesenter med hovedvekt på detaljhandel.

Sevlandsvik
Varirert næringsområdeområde langs sjøen og på holmer.

Veakrossen
Nyutviklet næringsområde i krysset mellom Rv 47 og Østre Veavei. Ligger strategisk til i mellom de tre sentrene Åkrehamn, Veavågen og Kopervik.

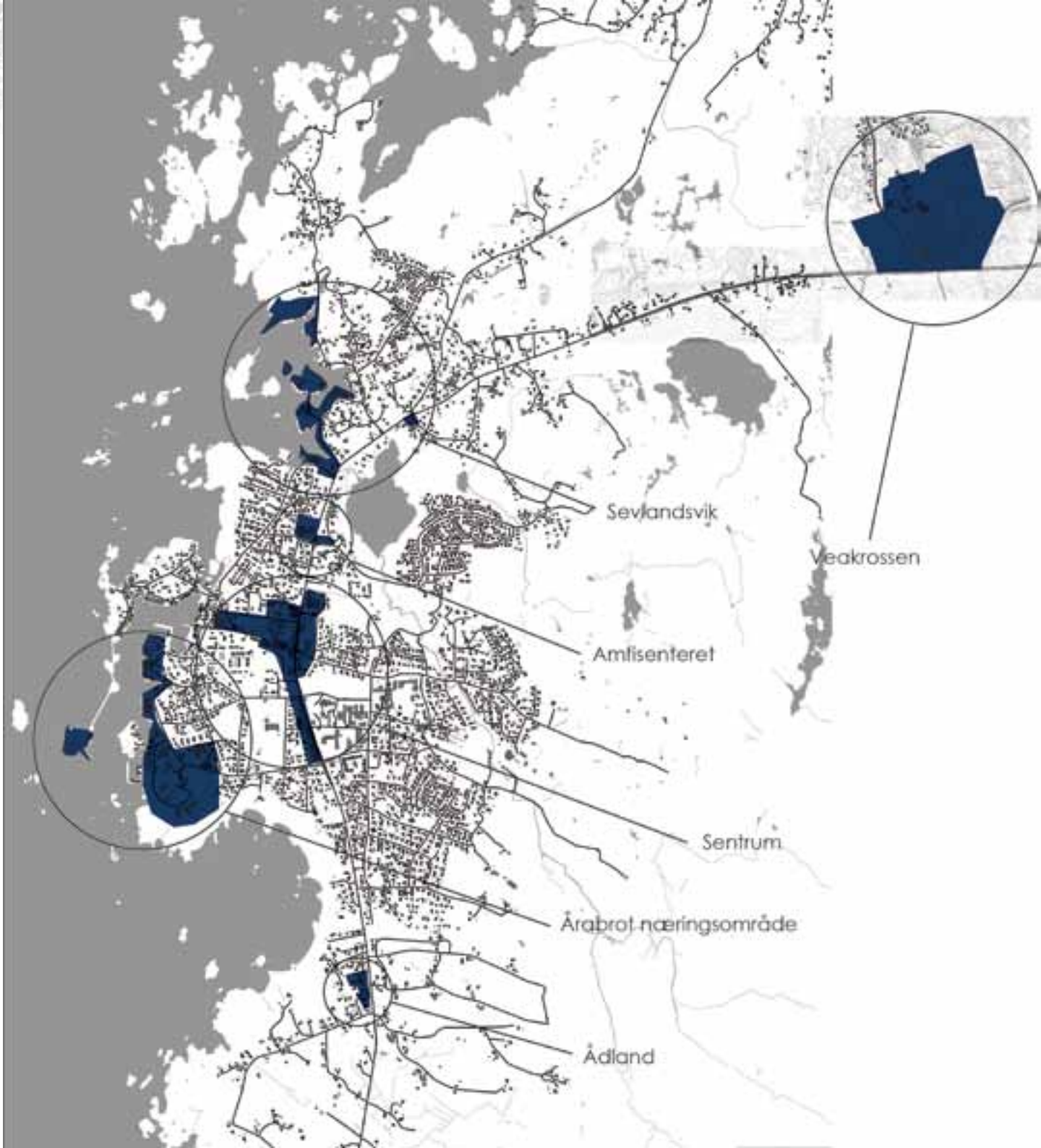

7.3 Årabrot næringsområde og havnen

Årabrot næringsområde strekker seg i fra det indre havnebassenget og nesten ut til Åkrasanden i sør. Historisk sett er området knyttet til fiskeri og sjøfartsvirksomhet, særlig med tanke på sildoljefabrikken som lå i nordenden av området frem til 1994. I tiden etter det har området endret karakter og har blitt mer moderne i form. I dag finner man en rekke arealkrevende næringsvirksomheter her. Særlig i løpet av de tre siste årene har mye av området blitt utvidet.

Sett i forhold til resten av Åkrehamn har Årabrot en stor andel av virksomhetene innen bygg og anlegg. Området har også en stor del av industrirettede virksomheter og maritime virksomheter. En mindre del er håndtverkerbedrifter og virksomheter innen bil, båt og motor.

Den innerste delen av havnen var, før Åkrakrossen ble utbygd, preget av langt flere butikker og kontorer enn i dag. Disse forsvant når riksveien ble hovedhandelområdet. I dag er det indre havnebassenget hjem til et fåtalls næringsvirksomheter. Havnens betydning som fiskerihavn er heller ikke lenger så dominerende som den en gang var. I 2007 meldte Åkrehamn Vekst i prosjektrapporten "Sjømat i Åkrehamn, fra hav til bord" at det er 5 reketrålere, 20 kystfiskere og 15 pensjonerte fiskere som har Åkrehamn som hjemhavn. Ellers har havnen en rekke virksomheter knyttet til maritime virksomheter, som fiskeforedling, pakking, fiskeutsalg, fartøyvedlikehold og aktiviteter knyttet til offshore og shipping.

Slik det ser ut i dag er det sannsynlig å tro at det skjer en videre utbygging av Årabrotsholmen og den sørlige delen av næringsområdet. Om man ser vekk i fra en utvidelse av området lenger sør mot Åkrasanden, er det ellers få steder næringsområdet har muligheter for ekspansjon, utover å resirkulere allerede bebygde områder. Dette kan sees i sammenheng med en fortettingsprosess i hele sentrumsområdet, der det blir stadig mindre "grønn" byggegrunn. Områder i og rundt Årabrot næringsområde opplevde spesielt et byggeboom på 2000-tallet, med både nye næringsbygg og boligbebyggelse.

Årabrots andel av Åkrehamns totale antall virksomheter innen bransjene:

Bygg og anlegg

Industri og produksjon

Håndtverkerbedrifter

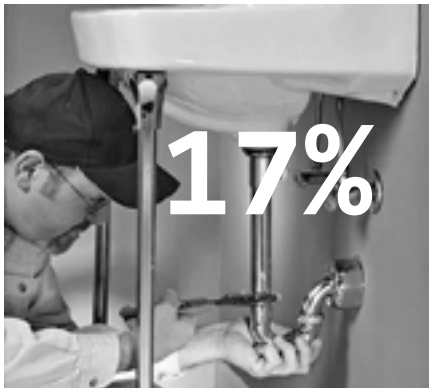

Maritim virksomhet

Bil, båt og motor

7.4 Sentrum

Sentrum, eller hovedhandelsområdet, ligger langs riksveien. Området vokste frem som et handelsområde på 1950-tallet, da bilbruk ble hverdagslig og veinettet ble utbedret. At mye av bebyggelsen kom til i denne perioden er tydelig. Mange av byggene som står der i dag er ikke høyere enn to etasjer, der første etasje ofte er butikk og andre etasje bolig.

Mønsteret med lave bolig- og butikkbygg ble brutt utover på 2000-tallet, der man fikk en tilvekst av større næringsbygg. Brorparten av nybyggene var også multifunksjonsbygg, med næring i første etasje og leiligheter i de øvrige etasjene.

De aller fleste næringsbyggene rommer virksomheter innen detaljhandel, bank og økonomi, dagligvarer, matservering og helse- og velvære. Dette er alle bransjer som retter seg mot dagligdagse aktiviteter, noe som kan sees som et bonus for aktivitetsnivået i sentrum. Det er derimot få kontorlokaler å spore, med noen få unntak i norddelen.

Vi ser at det i nord er store parkeringsplasser, med tilknytning til den større senterbebyggelsen her. Sør for Åkrakrossen blir parkering i tilknytning til næring mindre i skala, med mindre antall parkeringsplasser utenfor hver forretning. Det er altså både en moderne parkeringsmodell, med større og mer konsentrerte parkeringsarealer, og en eldre modell med mindre og mer spredte parkeringsareal.

I den eldre og lavere bebyggelsen kan man se at det er gjort mange utbygginger for å anskaffe mer areal etterhvert som behovet har økt med tiden, til det punkt der noe av bebyggelsen har grodd i sammen.

Sentrums andel av Åkrehamns totale antall virksomheter innen bransjene:

Detaljhandel

Bank og økonomi

Dagligvarer

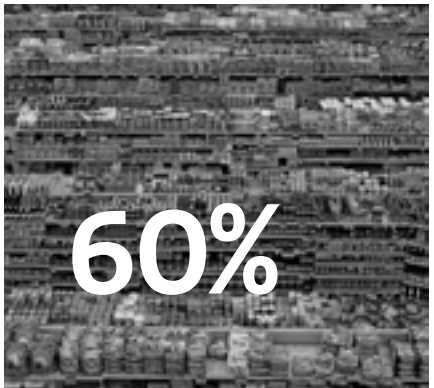

Servering og catering

Helse og velvære

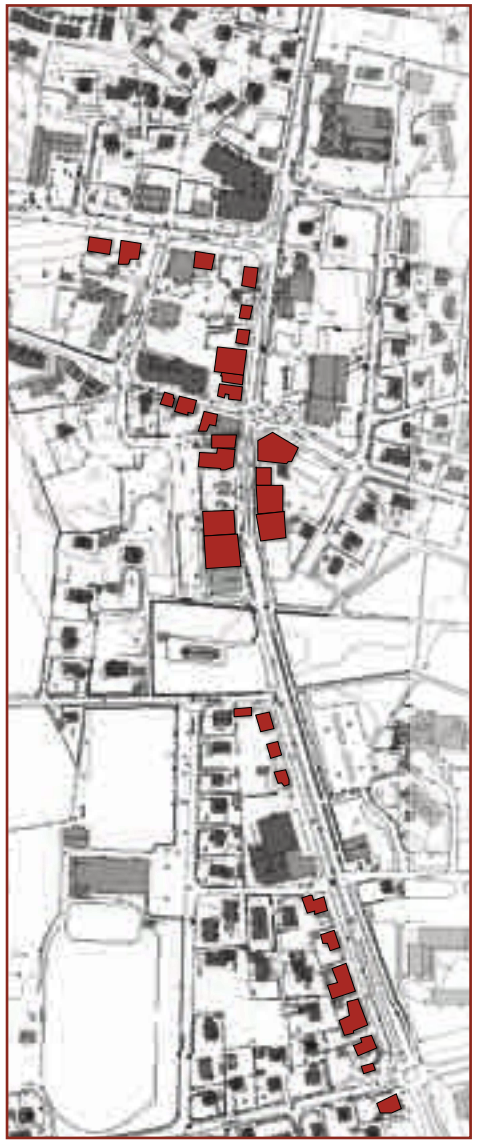

Mindre forretningsbygg
Mange av byggene rommer for det meste en enkelt virksomhet, i motsetning til den større senterbebyggelsen.

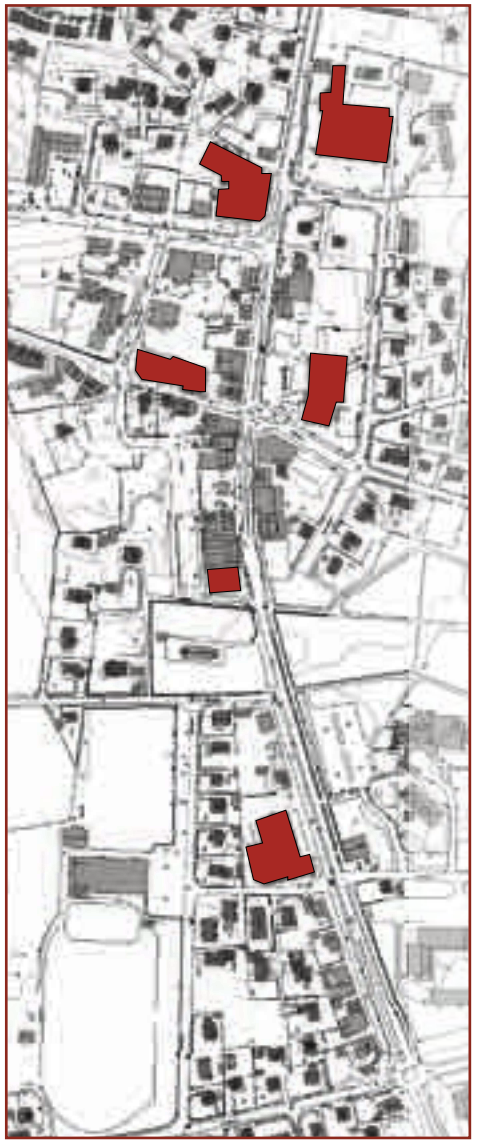

Større næringsbygg
I norddelen av sentrum finner man mange nyere og større senteraktige næringsbygg.

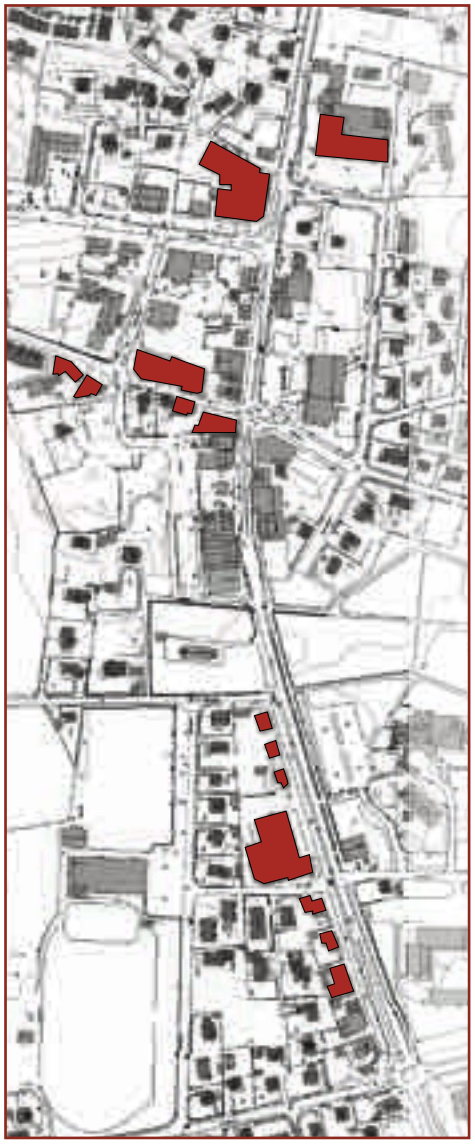

Kombinert næring og bolig
Mye av bebyggelsen langs handelsgatene er kombinerte bolig- og næringsbygg.

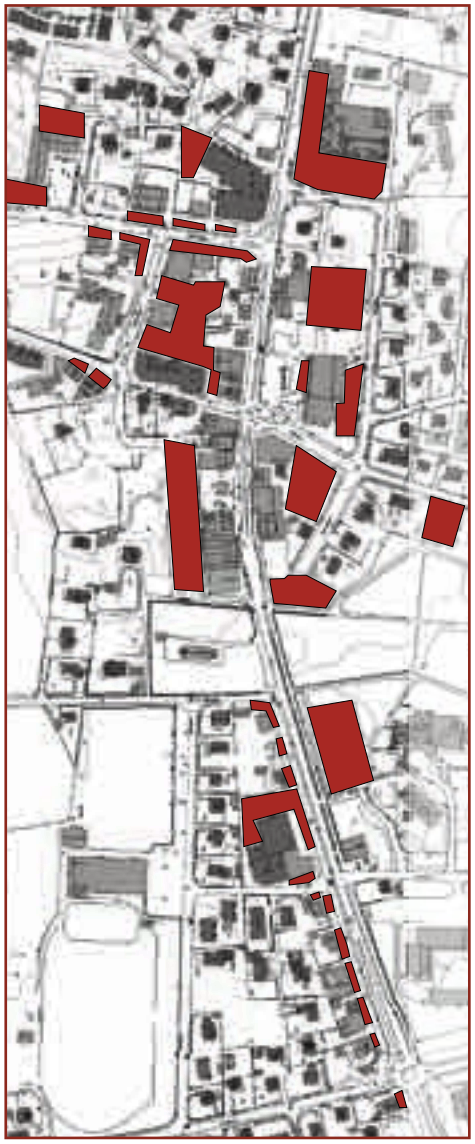

Parkering til næring
Det er jevnt over mange parkeringsplasser for næring, men hovedmengden finner man i nord.

7.5 Amfisenteret

Amfisenteret er et kjøpesenter rett nord for bykjernen. Detaljhandeler i Åkrehamn er delt omtrent likt mellom dette kjøpesenteret og bykjernen, om man regner etter antall virksomheter. Det har også andeler av virksomhetene innen bank og økonomi, dagligvarer, matservering, helse og velvære. Dlsse andelene er allikevel mindre enn sentrum. Rent bransjemessig ligner profilen til senteret profilen til bykjernen.

I parkeringsanalysene gjort i denne stedsanalysen ser vi at parkeringsarealene her er blant de mest brukte i Åkrehamn. Det er altså et viktig bilbasert handelspunkt.

Amfisenterets andel av Åkrehamn & Veakrossens totale antall virksomheter

Detaljhandel

Bank og økonomi

Dagligvarer

Servering og catering

Helse og velvære

7.6 Sevlandsvik

Sevlandsvik sine næringsområder ligger for det meste langs sjøkanten i sør- og norddelen av viken, samt ute på Tveitaholmen. Områdene ligger relativt nærme Rv 47. Det er både dypvannskaier og havneplasser for mindre fartøyer her og fraktebåter går inn og ut daglig.

Området huser flere bransjer. Virksomhetene innen bil, båt og motor utgjør 20% av Åkrehamn/Veakrossens samlede virksomheter i denne bransjen. To større byggfirma ligger på Tveitaholmen og utgjør i sammen omtrent 8% av virksomhetene i denne bransjen. Det ligger også et mekanisk verksted her. Man finner også innslag av detaljhandel og matservering.

Veakrossens andel av Åkrehamn & Veakrossens totale antall virksomheter

Detaljhandel

Bil, båt og motor

Bygg og anlegg

Industri og produksjon

Servering og catering

7.7 Veakrossen

Det har eksistert næringsvirksomheter i Veakrossen i en relativt lang tid, men det er først i løpet av de siste årene det har vokst frem et større næringsområde her. Strengt tatt kan området defineres som et næringsområde for Veavågen, men den ligger så nært Kopervik og Åkrehamn at området også affekterer disse to byene. Dette forsterkes videre ved at områder ligger rett inntil RV 47 og er dermed lett å rekke med bil fra alle tre stedene.

Området er stort sett beregnet på større arealkrevende virksomheter innen bransjer som bygg og anlegg, bil og motor og håndtverkerbedrifter, men er også representert i bransjer som dagligvare, detaljhandel og matservering.

Fra å være et område reservert for næringsbebyggelse, utvikler området seg mot en mer flersidig fremtid om planer om barnehage og nytt sykehjem blir realisert. Da kan man dra paralleller til utviklingen av Kopervik Næringspark, der arealkrevende bebyggelse både innen privat næringsvirksomhet og offentlig tjenester har blitt samlokalisert utenfor bykjernen (i dette tilfellet utenfor tre bykjerner).

Veakrossens andel av Åkrehamn & Veakrossens totale antall virksomheter

Bygg og anlegg

Bil, båt og motor

Dagligvarer

Servering og catering

Håndtverkerbedrifter

80 BYGNINGER OG ENKELTOBJEKTER

8.1 Bygningstypologier

Landbruk og fiske (1800 - 1899)

Før Åkrehamn vokste til som et tettsted, var bebyggelsen preget av relativt få bygningstypologier. Etter det store hamskiftet ble mange av Karmøys klyngetun, og landbruket ellers, modernisert og spesialisert. Bondegården, med våningshus og driftshus på eget tun, vokste frem som typologi og dominerte landskapet på store deler av Karmøy. Samtidlig var også fisket en viktig næringsvei, som førte til at sjøhustypologien blir mer fremtredene i havnelandskapet i Åkrehamn. I den relativt lave og desentraliserte bebyggelsen var monumentale bygningstypologier som kirken sterke innslag.

Nora-huset er bygget i 1917, men er et flott eksempel på sjøhustypologien som på slutten av 1800-tallet og i begynnelsen av 1900-tallet virkelig grodde frem i havneområdet.

Industrialisering og urbanisering (1900 - 1955)

Etterhvert som de tradisjonelle primærnæringene innen fiske og landbruk ble industrialisert og spesialisert, fikk man frigjort arbeidskraft som kunne brukes til andre industrivirksomheter. Dette er tydelig i Åkrehamn med etableringen av fabrikker som sildeoljefabrikken i havnen. En sterk urbaniseringsprosess førte også med seg en tettere bebyggelse langs havnen i Åkrehamn, noe som frembrakte en ny bygningstypologi i form av byboligen. Overgangen til en sterkere pengeøkonomi førte til en økning av handelsforetak. De fleste av disse var beskjedne i størrelse og kunne derfor plasseres i første etasje av et mindre bygg, slik at man fikk en bygningstype med butikk i første og bolig i de øvrige etasjene.

Flyfoto fra sildoljefabrikken: et tydelig eksempel på at industrialiseringen av fisket førte med seg fabrikktypologien

Boligfelt og kjøpesenter (1956 - 1995)

Etter 1955 var det en helt ny verden, med økt bilbruk, sosial mobilitet, økonomisk frihet og en infrastruktur som rettet seg etter dette. Den moderne handelen skulle nå være lett tilgjengelige med bil og ha rikelig med parkering rett foran døren. Det førte først til etablering av tradisjonelle kombinerte forretnings- og bolighus, men etterhvert kom det moderne kjøpesenteret til Åkrehamn, med store parkeringsarealer og større forretningslokaler. I tillegg kom større varehus, kontorbygg og industribygg, som mer og mer ble samlokalisert i næringsområder. Den aller største forandringen var allikevel den eksplosive boligbyggingen av eneboliger samlet i spredte boligfelt, muliggjort av allemannseie av bilen.

Urbanisering og fortetting (1996 - 2010)

Etter 1995 snudde utviklingen mot en ny bølge av urbanisering og fortetting, selv om eneboligen og boligfeltet ennå er sterke typologier. I denne perioden fremsto det å bo sentralt som en stadig større kvalitet, og man fikk nye boligtypologier i form av sentrumsnære boligfelt med rekkehus og flermannsboliger. Samtidig ble det bygget leilighetsbygg og en rekke større multifunksjonsbygg i sentrum. Dette er å regne som nyintroduserte bygningstypologier i Åkrehamn. Denne perioden så også fremveksten av større næringsparker med romslige næringsbygg tilpasset moderne areal- og funksjonalitetskrav, lokalisert nær viktige transportruter for motoriserte fartøy.

8.2 Kulturminner og kulturmiljø

Karmøy kommune er usedvanlig rik på kulturminner og kulturmiljøer. Kulturminnene er en viktig erfarings- og kunnskapsbank, og en ikke-fornybar ressurs som må vernes og bevares for fremtiden.

Det finnes ulike typer kulturminner. Noen er av personlig karakter, som for eksempel gjenstander som har gått i arv i en familie. Andre er offentlige og kollektive, som for eksempel Åkrehamn kystmuseum. Det store sildesalteriet " Nora" sjøhuset ble tatt i bruk som museum for mer enn 20 år siden, og er et kjent historisk monument for innbyggerne i Åkra og Karmøy for øvrig. Kulturminner kan være fysiske spor etter menneskelig handling. Men et minne, i form av en personlig tanke eller kollektiv bevissthet (tradisjoner, myter, sagn), kan også være spor fra fortiden. I Håvamål står det: Døyr fe; døyr frendar; døyr sjølv det same. Men ordet om deg aldri døyr, vinn du eit gjetord gjævt.

Vanligvis bruker vi begrepet kulturminne om objekter i form av bygninger og kulturmiljøer som det knytter seg felles tradisjon til. Alle kulturminner som er fra tida før reformasjonen i 1536 er automatisk freda etter Kulturminneloven. Automatisk freda kulturminner blir gjerne kalt fornminner. Kulturminner fra nyere tid, det vil si etterreformatoriske, er ikke automatisk freda. Flere av disse kan likevel være freda etter vedtak fattet i medhold av kulturminneloven, eller ilagt verne- og forvaltningsrestriksjoner ved Plan- og bygningsloven.

ASKELADDEN

Askeladden er en database over alle automatisk freda og vedtaksfreda kulturminner og kulturmiljøer, utviklet av Riksantikvaren. I Åkrehamn sentrum og omkringliggende områder er det registrert fornminner blant annet i form av gravfunn, etc.

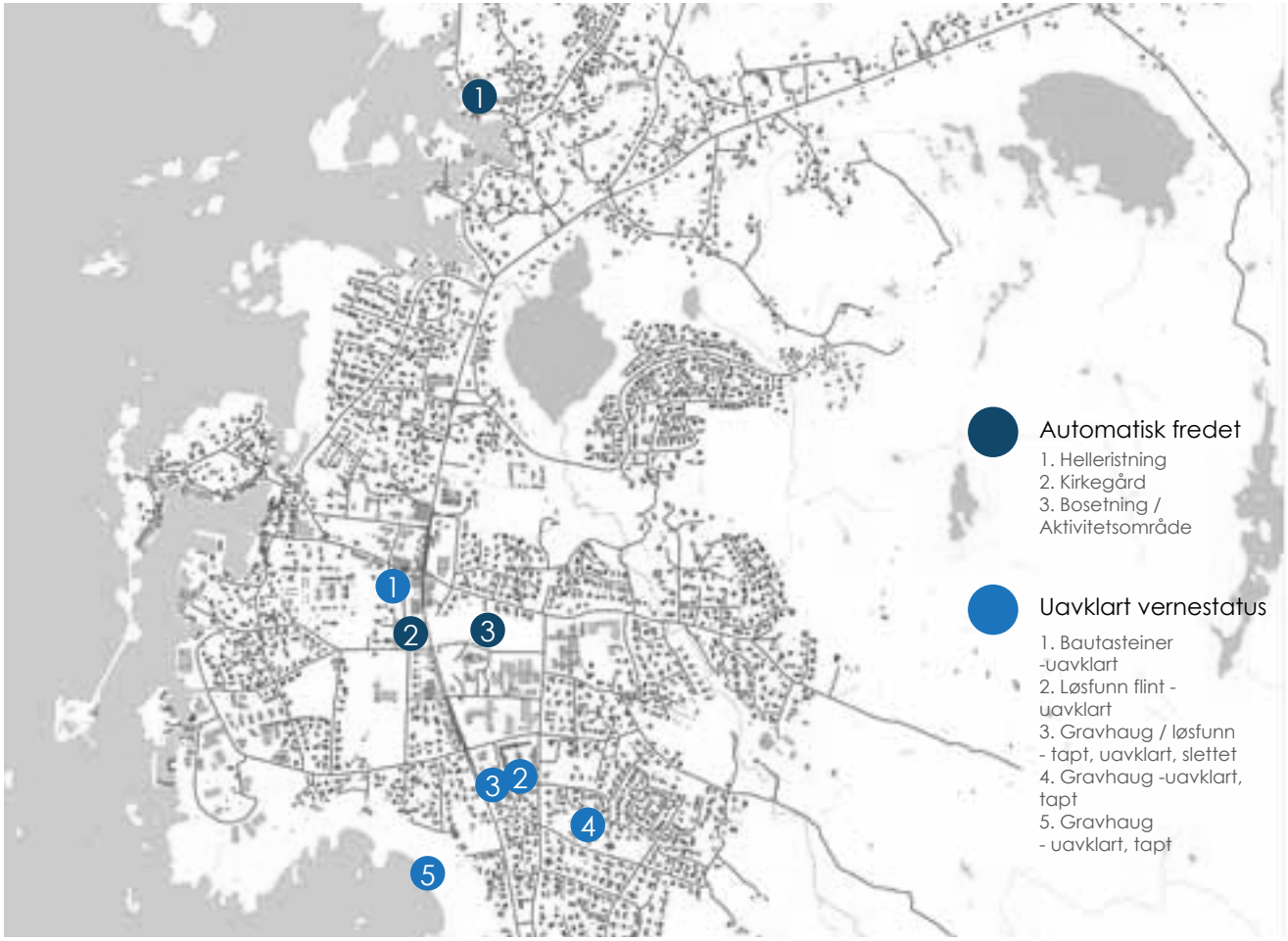

SEFRAK

SEFRAK er en landsomfattende registrering av faste nyeretids kulturminner fra før 1900 som ble gjennomført på 80-tallet. I hele Karmøy er det registrert nærmere 2000 bygg fra før 1900. En oppføring i SEFRAK-registeret sikrer ikke nødvendigvis et vern av kulturminnet.

VERN, BEVARING OG FREDNING I SENTRUM

Den vanligste formen for vern og bevaring i Åkrehamn er ved Plan- og bygningsloven. Deler av havneområdet er regulert til "spesialområde bevaring". Men dersom Åkrehamn skal beholde sin historie, identitet og egenart i framtiden er det viktig at den videre utviklingen i havneområdet ses i sammenheng med et større kulturmiljø og skjer i samspill med de kulturverdiene som finnes utenfor de regulerte bevaringsområdene.

KULTURMINNER UTEN VERN

Åkrehamn er i hurtig vekst. Den eldre delen av bebyggelsen er hovedsakelig lokalisert i attraktive fortettingsområder, noe som medfører et stort press både på bebyggelsen og andre kulturminner. Det er flere viktige områder som ikke er ilagt vernerestriksjoner og må beskyttes mot uheldige inngrep. Det gjelder særlig bebyggelsen på Øynå og Holmen som må skjermes mot større uheldige inngrep. I tillegg kan de områdene som allerede er regulert til bevaring forvaltes på en strammere og mer forutsigbar måte.

8.3 Fasader og byrom

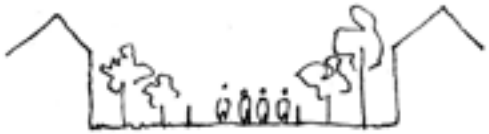

Fasadene i byen kan variere mye i hvordan de forholder seg til det offentlige rom og dermed bidrar til å definere rommene i byen. I noen former for bebyggelse, deriblant boligfelt, er det ofte slik at det er en mellomsone i mellom bygg og gate, ofte i form av en plen, gjerde og busker. Dette gjør at det danner seg en buffer mellom det private og det offentlige. Rommene som defineres mellom slike fasader kalles kanskje oftere for veier enn gater.

På den andre siden har vi bebyggelse der fasadene ligger rett i det offentlige gateløpet, noe vi kan kalle byfasader. I denne bebyggelsesformen finnes det få eller ingen mellomsoner mellom det private og det offentlige.

Disse byfasadene bidrar også til at det blir dannet sterkt definerte byrom. Det er på denne måten vi får gater og plasser, i stedet for veier.

Byfasader på en side med åpne udefinerte rom

En del av Åkraveien som kanskje har tatt steget i fra vei til gate?

8.4 Bygolv

Stort sett består sentrumsgolvet av asfalt fra ulike perioder, med opparbeidede fortauskanter med betongstein eller granittkanter. Noen steder, som i mindre snarveier for fotgjengere og i parkområder, er det benyttet grusunderlag. Spredt rundt i sentrum, og gjerne i sammenheng med nyere opprustninger av offentlige rom og ved nye boligprosjekt, finnes det en rekke natursteinsbelagte flater, for det meste av ulike typer betongstein.

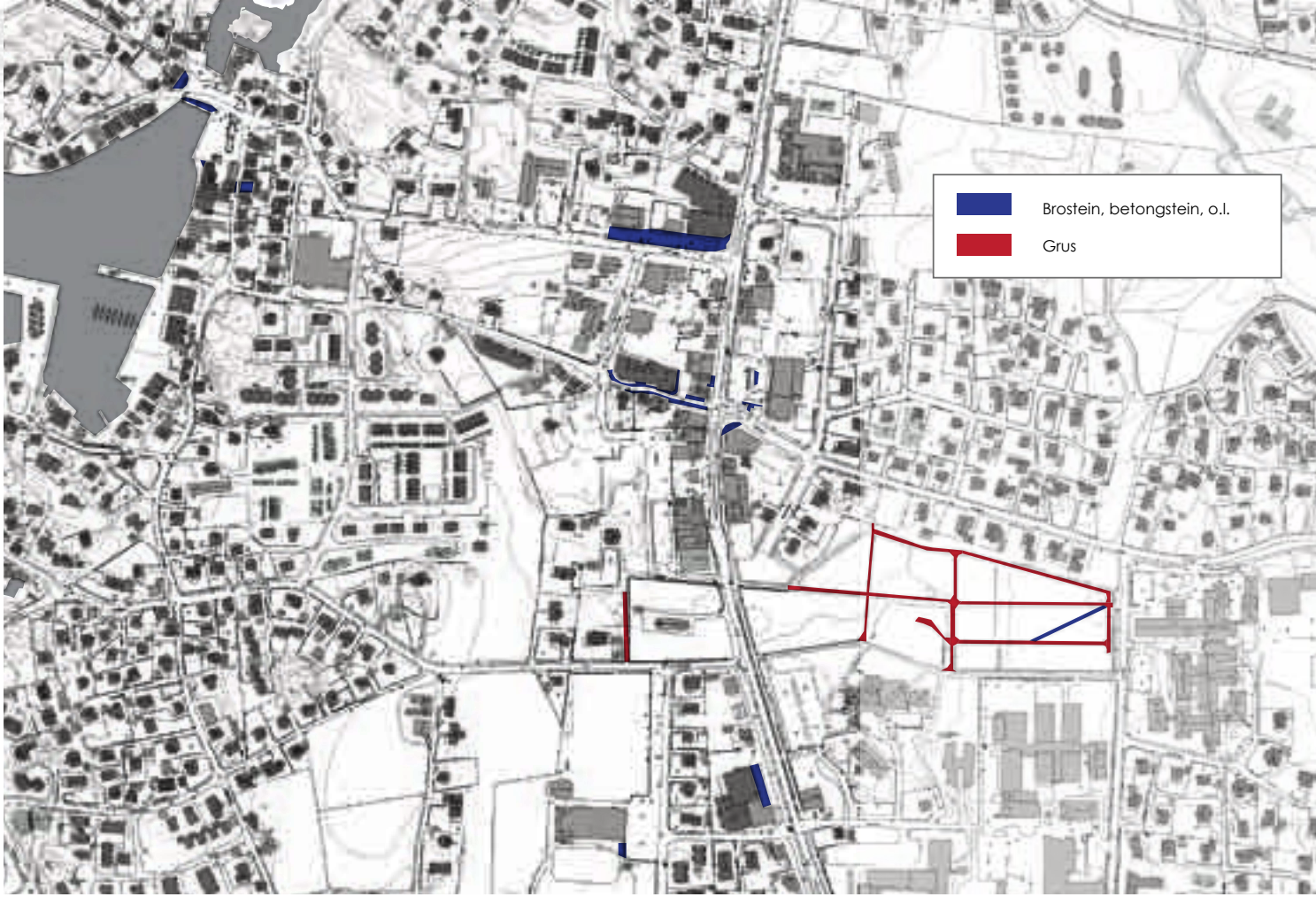

8.5 Bygningshøyder

Bebyggelsen i Åkrehamn er tradisjonelt sett en lav bebyggelse, bestående hovedsaklig av byngninger med en eller to hele etasjer (dvs i denne sammenheng regner vi hele etasjer og ikke loftsetasjer). Unntaket har vært offentlige bygninger som dagens Kulturhus, Idrettshall og Åkra skole.

Det er ikke bare eldre bygg som er relativt lave. Skolebygg, legevakt, barnehage og andre offentlilge bygg i fra etterkrigstiden har blitt bygget med relativt beskjedne høyder mellom en og to etasjer.

I løpet av bare de 15 siste årene har det blitt bygget flere større bygninger. Flere av disse er kombinasjoner av næringslokaler i første og leiligheter i de øverste etasjene. Andre er rene leilighetsbygg, mens andre igjen er rene næringsbygg. Analyser fra Åkrehamn Vekst antyder også at det er potensiale for bygging av flere større bygg i fremtiden.

Selv om nyere bebyggelse har gitt byen en del høye bygg, har brorparten vært lavere bygg på halvannen og to etasjer. Noen deler av sentrum har derfor blitt høyere, mens andre enda ligger i sjiktet mellom 1-2 etasjer.

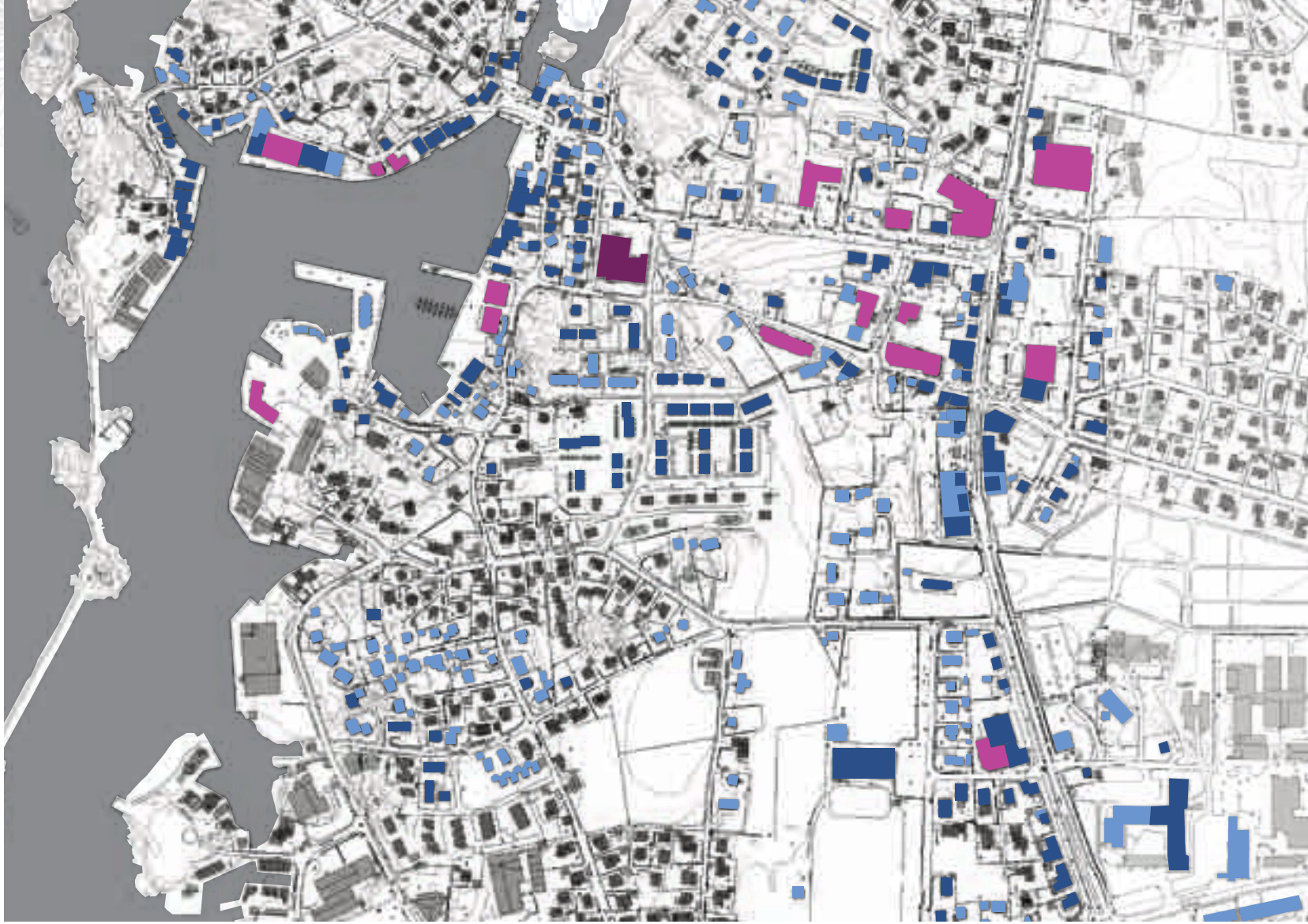

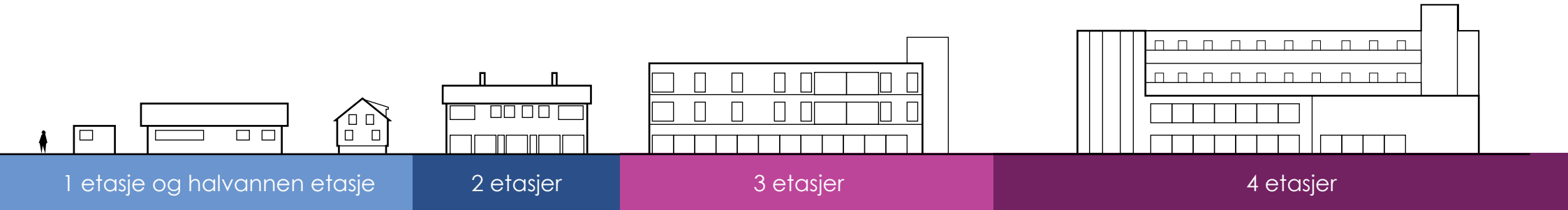

8.6 Bymøbler

Etter nyere opprustninger har det kommet til flere permanente benker og andre typer sitteplasser. I sommerhalvåret dukker det opp en mengde mer eller mindre midlertidige benker, særlig nede langs bryggekanten. De større konsentrasjonen av sitteplasser er derfor nede ved sjøen, og da særlig rundt den nyrestaurerte gamlekaien. Det finnes også en rekke sitteplasser opp ved og rundt torget, men sett bort i fra selve torget er det fleste av disse midlertidige trebenker. Sør for torget finner man i motsetning veldig få sitteplasser, selv om det her er en rekke butikker. Unntaket er den nyetablerte byparken, som har rikelig med sitteplasser både i og utenfor. Idrettsanlegget rundt idrettshallen har, i tillegg til tribune, en stort antall trebenker. Steder som mangler benker kan altså sies å være selve handelsgatene.

Dette viser at det finnes mange faste bymøbler på Sjøtunet og Torget, men at behovet ellers fylles av mer eller mindre løse bymøbler, ofte supplert av private aktører. Betyr dette at det finnes et potensial for en utvikling av møblementet i sentrum?

9.0 ESTETIKK

9.1 Former for estetikk

Estetikk er et veldig diffust begrep og er åpent for individuelle tolkninger. Man kan allikevel si, med en viss grad av sikkerhet, at estetikk alltid har en betydning. Det er denne betydningen som er så subjektiv og forskjellig, fordi vi tolker den individuelt. Men betydningen til ulike typer estetikk kan allikevel konseptualiseres inn i noen bestemt hovedformer. Vi skal her prøve å beskrive noen hovedformer for estetisk betydning.

En betydning som estetikk kan uttrykke er motsetningen mellom individ og samfunn. Til høyre har vi tatt med en rekke eksempler på uttrykk som posisjonerer seg en plass på aksen mellom det private og det kollektive. Eksempel 1 og 2 viser hvordan fargebruk uttrykker en sterk individualitet. Det første eksemplet er kanskje spesielt sterkt fordi det ikke bare uttrykker en kontrast mellom individ og samfunn, men også i mellom tradisjonell byggeskikk og en moderne fargepalett. Eksempel 3 uttrykker også en brytning med sine omgivelser.

Eksempel 4 til 7 viser ulike måter for en kollektiv kontroll av individuelle uttrykk. Nr. 4 viser en ekstrem versjon hvor individuell utforming av boligen er styrt av en sterk tradisjon og begrenset teknologi. Når vi tolker denne bebyggelsen, oppfatter vi den som et speilbilde av et samfunn med lite rom for individualitet, selv om vi faktisk ikke vet om det er tilfelle. Det viser oss at tolkningen av uttrykk skjer med de kunnskaper vi har tilgjengelig og ikke nødvendigvis med de rette fakta.

Det neste eksemplet viser en rasjonelt planlagt estetikk, hvor individuell variasjon er repetetiv og forutsigbar. I tillegg sier den noe om menneskesyn, da den tar utgangspunkt i at alle mennesker har like behov. Eksempel 6 og 7 illustrerer andre beslektede former for estetikk. Bryggen i Bergen ble formgitt delvis som resultat av hanseatisk byggeskikk. Formgivingen følger da et overordnet prinsipp. Dagens fargebruk vitner om en individualitet i byggene, men innenfor en begrenset palett. Eksempel 7 er i fra Longyearbyen på Svalbard der en utarbeidet en fargeplan for boligbebyggelsen. Individualitet kommer til uttrykk ved at hver husholdning har fått velge sin egen farge, men siden denne fargen kommer fra en forutbestemt palett er den individuelle variasjonen begrenset.

De to siste eksemplene er tatt med for å vise hvordan kollektivitet kan uttrykkes og krystalliseres i større signalbygg. Bygningene vi har tatt med er Operaen i henholdsvis Oslo og Sydney, Australia. Begge to er spektakulære og bygg som er lette å kjenne igjen. De oppfattes med andre ord som som unike. Men særegenheten er ikke ment å uttrykke individualiteten til en person, men helller det særegne ved en gruppe mennesker eller et sted. Få kan betvile at Operaen i Sydney har bidratt sterkt til bildet de fleste har av byen. Estetikk er altså en sterk form for kommunikasjon, der verdier, identitet og meninger kan formidles.

1. Individ og samfunn i kontrast

2.

3. Dancing House i Praha

4.

5.

6. Bryggen i Bergen

7. Longyearbyen på Svalbard

8. Den Norske Opera i Bjørvika

9. Operaen i Sydney

9.2 Individualisme

Mye av bebyggelsen frem til 1960-tallet er for det meste preget av en sterk individualisme i utførelsen. Det kommer nok av at mange av byggeprosjektene var igangsatt av mindre private aktører, på eget initiativ. Rundt Åkrakrossen ser vi kontrastene mellom enkeltbyggene spesielt klart, fordi her bygget man i tillegg i en brytningsperiode, der både tradisjonelle og modernistiske strømningar fikk sine uttrykk.

9.3 Struktur

Etter at byggebransjen ble mer og mer profesjonalisert og markedsstrukturen endret seg, ble måten man bygde på endret. Fra hovedsaklig å være igangsatt og utført av mindre private aktører, ble nå byggeprosjektene i seg selv gjort profesjonelt av større utbyggere. Dette førte til at bybildet ble mindre og mindre preget av individualisme og mer av større strømninger innenfor bygningsbransjen. Eksempler på dette er hvordan flere bygningstypologier, eller mer korrekt, bygningsmodeller, har preget mye av det moderne bybildet.

9.4 Monumentalitet

Noen viktige bygg har en størrelse, utforming og plassering som gjør dem en følelse av monumentalitet og dermed nøkkelelenter i bybildet.

9.5 Tradisjon

Estetikk kan være knyttet til tradisjon og stedets historiske arv. Finnes det en estetikk for dette i Åkrehamn? Bygninger og anlegg i fra landbruket, som potetkjellere, våningshus, steingarder og driftsbygninger, er viktige tradisjonsbærere. I fra den maritime arven er sjøhusene, moloanlegg, fyrtårn og sildekummer sentrale tradisjonselement. Det finnes også nyere symboler og bygninger, som f. eks. bygninger preget av amerikaniserte trekk, noe som spiller på Åkrehamns nære historiske relasjoner til USA.

9.6 Modernitet

Estetikk kan uttrykke modernitet, nyvinning og andre assosiasjoner til det nye. Hva kan vi finne i Åkrehamn? Vi ser jo at det er flere bygg som har formspråk som peker mot samtidsarkitektur, med rene flater og sterke linjer. Det er ikke bare de nyere byggene som har modernistiske trekk. Vi finner pgså dette i f.eks bedehuset fra 50-tallet.

10.0 VEIEN VIDERE

10.1 Ressurser

Avslutningsvis har vi funnet frem til det vi har kalt ressurser for den videre utviklingen av Åkrehamn. Dette er aspekter ved byen som er sterke, positive eller som har potensial for utvikling.

1. En by i vekst
Åkrehamn er en by i sterk vekst, både når det gjelder bebyggelse, næringsliv og befolkning. Det er spennende og gir byen den drivkraften som trengs for å drive en interessant og god byutviklingsprosess.

2. Fortettingsprosessen
Som vi så i den historiske oversikten har Åkrehamn opplevd en sterk fortettingsprosess siden 1990-tallet, der stadig flere søker til bykjernen. Byen blir bolig for stadig flere. En økning i befolkningstettheten er en sterk drivkraft for et rikere og mer levende sentrum, og er derfor en solid ressurs for Åkrehamn i den videre byutviklingsprosessen.

3. Mark og sjø
Åkrehamn ligger nær flotte turområder i innlandet, et rikt og særpreget kystlandskap, og flere sandstrender. Nærheten og tilgjengeligheten til disse områdene er en sterk ressurs for byen. Ved å bruke dem på riktig måte i den videre prosessen har man en unik mulighet for å skape gode byomgivelser.

4. Funksjonstetthet
Åkrehamn kan ikke i utgangspunktet sier å være en tett by, da bebyggelsen i hovedsak er relativt lav. På den andre siden er ikke byens fellesfunksjoner spredd. I sentrum finner man mange funksjoner som man ofte finner utenfor bykjernen i mange andre byer, slik sin idrettsanlegg, barneskole, ungdomsskole, kirke og VGS. I tillegg har bykjernen en sterk konsentrasjon av handelsbedrifter og et relativt sentrumsnært kjøpesenter. Den sentrale lokaliseringen av mange slike viktige funksjoner må sees som en sterk ressurs for byen, da disse er sterke bidragsytere til et levende sentrum.

5. Et godt utbygd nett av sykkel- og gangstier
I kapittel 6.6 ser vi at Åkrehamn har et godt utbygd nettverk av sykkel- og gangstier og fortau. Dette gir en by som er god å ferdes i for fotgjengere og syklister. Det er allikevel et potensial for å videre utvikle dette tilbudet.

6. En rik bygningsarv
I kapittel 8.2 ser vi at Åkrehamn har en rik bygningsarv som bidrar til å gi byen en historisk dybde og særpreg. Inkludert i denne arven er et relativt stort antall monumentale bygg, blant annet dagens kulturhus og gamle Åkra kirke. Disse nøkkelbyggene er viktige landemerker i bybildes. Det er viktig at denne arven forvaltes på en god måte.

7. Flere bygater
Åkrehamn får stadig flere bygater, slik vi ser i kapittel 8.3. De nye byggene i sentrum har hjulpet til med å definere eksisterende byrom og skape nye. Dette gir sentrum et tydeligere fokus og gjør bybildet rikere.

8. Økende kvalitet på byrom
Opprustninger i sentrale byrom som Sjøtunet, Byparken og Torget vitner om en positiv utvikling. Bruken av rommene til festivaler og arrangement bidrar også til at disse rommene stadig blir bedre. Det er en ressurs for byen om denne utviklingen kan holdes i hevd. Det generøse antalle sitteplasser på disse stedene er en indikator på at de er rom som man kan oppholde seg i også i hverdagen.

10.2 Utfordringer

I tillegg til å være en ressurssterk by, har Åkrehamn også en rekke utfordringer. Vi har forsøkt å skissere ut noen hovedutfordringer.

1. Et fragmentert sentrum

Vi så tidligere at sentrum har ressurser i form av vekst, fortetting og funksjonstetthet. På den andre siden ser vi i kapittel 4.6 at sentrum er fragmentert og oppdelt i flere områder, hvor ikke alle er godt knyttet i sammen. Det viktigste skillet her er i mellom havn og vei, mellom det eldre og nyere sentrum. Det er en utfordring for byen å utvikle bedre sammenhenger mellom byens ulike deler.

2. Vern av kulturminner og kulturmiljø

Den sterke veksten i Åkrehamn legger stort press på utnyttelse av sentrumsnære tomter, noe som kan få uheldige konsekvenser for den eldre bebyggelsen. Særlig i havneområdet finner vi en sterk konsentrasjon av eldre bygninger som er en viktig del av byens historie og særpreg. Det er derfor en nøkkelutfordring å sørge for at bevaring av kulturminner får en solid plassering i den videre byutviklingsprosessen.

3. Sentrum som bolig gir nye krav

Når stadig flere får byen som bolig får vi nye krav til sentrum. Fra å være et sentrum som man drar til, skal det i en større grad også være en plass man oppholder seg. Fortetting medfører større krav til byrom som oppholdsrom. Boliger i sentrum har i en mindre grad egne hager, slik vi ser i kapittel 3.6, noe som betyr at offentlige grøntrom blir viktigere. Vi ser i kapittel 3.7 at Åkrehamn har relativt mange grønne rom i sentrum, men få av disse er åpne oppholdsrom. Det blir en uitfordring å skape gode grønne oppholdsrom i sentrum. Byparken, som i skrivende stund er under utvikling, er et viktig steg på veien, men det vil også bli behov for mindre grøntrom andre steder i sentrum.

4. Estetisk mangfold

Åkrehamn er ikke en by som kjennetegnes av en harmonisk bebyggelse der bygninger stort sett ligner på hverandre. Byen har heller en stor rikdom av forskjellige uttrykk, byggeskikker og materialiteter. På mange måter kan dette sees som et positivt tegn, fordi det viser at det er en by i stadig utvikling og fornyelse. Det ligger allikevel en utfordring knyttet til den videre utviklingen av byen, og det er å sørge for at bybildet også i fremtiden blir mangfoldig og rikt på forskjellige uttrykk. Det bør være en diskusjon på hva som er ønskelig for sentrum og hva bykjernen tjener mest på. Når utbygginger i sentrum begrenser seg til stadig færre bygningsmodeller for økt effektivitet, er det noe sentrum tjener på? Dette er et vanskelig og komplekst tema, men også noe som bør være en viktig del av den videre byutviklingsdebatten.

5. By og landbruksjord

Den sterke horisontale veksten i Åkrehamn har lagt beslag på betraktelige landbruksareal og naturområder. Man skal ikke lenger tilbake enn til 1955 for å se at Åkrakrossen lå inntil landbruksområder. Landbruksjord i sentrum og nordøst for bebyggelsen er i hovedsak avsluttet, mens man i sør enda har et sterkt landbruk. Det ligger en sentral utfordring her i fremtiden: hvor mye og hva landbruksjord kan gå til videre ekspansjon av byen?

6. Forvaltning av strandsonen

Åkrehamns strandlinje er variert og inneholder alt i fra sandstrender og svaberg til industri og boliger. Med fortsatt vekst i byen er det sannsynlig at strandsonen vil komme under sterkt press slik den har gjort i mange andre norske byer. I lys av dette er det viktig at forvaltningen av strandsonen, både i og utenfor sentrum, blir gjort på en måte som balanserer offentlige og private behov.

10.3 Muligheter

1. Et nytt syn på transport

Fortetting har i mange byer ført til forstoppelse i trafikken og utfordringer med å kunne tilby tilstrekkelig med parkeringsplasser til både besøkende og beboere i sentrum. Vi kan se på dette som en utfordring, men det kan også være en positiv mulighet for nytenkning rundt bilbruk, parkering og kollektivtransport. Mulighetene er mange. For det første gir en større befolkningstett mindre avstander å dekke i hverdagen, slik at man kan satse på alternative løsninger som å gå, sykle og ta bussen. De potensielle belønningene for en slik satsning kunne vært mindre biltrafikk i sentrum, mer overkommelige krav til parkeringsareal og et sterkere og mer anvendelig busstilbud.

2. En enda tettere bykjerne

Som vi så i kapittel 4.3 har sentrum opplevd en sterk fortetting siden 1990-tallet. Vi har definert dette som en ressurs, fordi vi ser mulighetene det gir for et sterkere og mer levende sentrum. Det fører oss til å spørre om fortettingen kunne vært enda sterkere. Som vi så er noe av den nye bebyggelsen på 3-4 etasjer, men hovedsaklig er mye av sentrumsbebyggelsen begrenset til 1-2 etasjer. Mulighetene er altså gode for et enda tettere sentrum, som ville kunne dekke et stadig økende behov for sentrumsnære leiligheter, samtidig som sentrum ville blitt et oppholdssted for stadig flere. Tetthet fører også med seg miljøvennlige fordeler, som mindre behov for biltransport, oppvarming (leiligheter har generelt mindre oppvarmingsbehov enn eneboliger), energibruk i konstruksjonsfasen og mindre press på omkringliggende natur og landbruksjord.

3. Tre steder tett i tett

Som vi så i kapittel 4.1 er de tre stedene Åkrehamn, Veavågen og Kopervik del av en prosess som ofte blir kalt for Båndbyen, et begrep som er ment å beskrive hvordan de tre stedene nærmer seg hverandre både i bebyggelse og samhandling. Dette medfører at man ikke bare kan fokusere på Åkrehamn alene når man tenker stedsutvikling, fordi de tre stedene har mye å si for hverandre. Til sammen bor det nesten 20 000 mennesker i de tre stedene. Avstandene er heller ikke store, da man kan kjøre fra vest til øst på under 15 minutter. Mulighetene er altså store for at båndbyen blir en realitet i en eller annen form. Hvordan denne konkrete formen blir bør bli gjenstand for debatt allerede nå, slik at man kan styre denne utviklingen slik man vi ha den. For det første må man se på hvor og i hvilken grad de tre stedenes bebyggelse skal nærme seg hverandre. Ønsker man å begrense bebyggelsen og beholde stedenes ytre grenser omtrent slik som i dag eller ser man for seg en mer eller mindre sammenhengende bebyggelse i et lengre tidsperspektiv? For det andre må man diskutere fordelingen av viktige fellesfunksjoner som detaljhandel og offentlige tilbud. Med andre ord: Hva skal være hvor? For det tredje må man se for seg hvordan den fremtidlige transportsituasjonen mellom stedene vil være. Skal det være bilbasert transport slik som i dag, eller skal en satse på et sterkere kollektivtransport i mellom de tre stedene for å kunne knytte dem i sammen sterkere uten å basere seg på overdreven bilbruk. Sist må en definere hva som skal være de viktige sentra. Med fremveksten av næringsområder som Veakrossen blir dette spørsmålet aktuelt. Hvordan ser man for seg forholdet mellom de tradisjonelle bykjernene og de relativt nye næringsområdene? Mulighetene for samhandlingen mellom de tre stedene er store, selv om det er på lang sikt og innebærer en kompleks prosess. En mulig belønning kan være sterke synergieffekter i mellom disse stedene, at man i sammen kan klare å skape rikere tilbud som kan styrke alle tre steder.